5352

Nov '57

ĀRĀDHANA

आनन्दरूपं अमृतं यद्विभाति

VOL. III No 11 NOVEMBER 1957

శ్రీ సంజీవరెడ్డి, శ్రీ నిజలింగప్పగారల అగమనము.

శ్రీ నిజలింగప్పగారు, శ్రీ సత్యనారాయణరాజుగారలకు శ్రీ జి. యస్. యన్. రామమూర్తిగారు
(డి. సి.) శ్రీ గోపాలరాజు, (ఇ. ఓ.) గారు శ్రీ సుబ్బారాయుడుగారు (ఎ. సి.) అలయవృశ్యములను వివరించుట.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

VOL. III NOVEMBER 1957 No. II

PUBLICATION OFFICE

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER MONTHLY COPY Re. 1/-

ఆరాధన

హేవలంబి మాసపత్రిక కార్తీకము

విషయసూచిక పుట

తెనుగు

CONTENTS

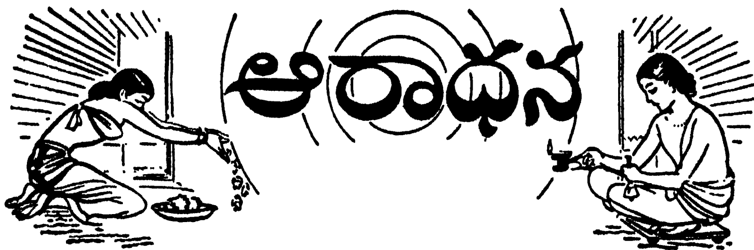
PAGE

ENGLISH

శ్రీ వేణుగోపాలమూర్తి

" ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి "

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము 3 హేవలంబి - కార్తీకము సంచిక ౧౧

ॐ

सम्राड्दिशाᳪं सहसाम्नी सहस्वत्यृतुर्हेमन्तो विष्ठया नः पिपर्तु ।

अवस्युवाता बृहतीर्नु शक्वरीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः ॥

तै ॥ सं ॥ कां. ४. प्रपा. ४. अनु. १२.

తాత్పర్యము:—దిక్కులలో మిక్కిలి ప్రకాశవంతమగునట్టియు, సామముతో కూడినట్టియు, బలముకలిగినట్టి ఊర్ధ్వదిక్కు మనలను రక్షించుగాక! హేమంతర్తువు విశిష్టమగు స్థితిచే మనలను రక్షించుగాక! రక్షణశీలముకల వాయువులు కలిగినట్టియు, బృహతీఛందస్సుతో కూడినట్టియు, శాక్వర సామములకు మూలమగునట్టి ఋక్కులు ఆజ్యాహుతితో కూడినవై ఈ మాయజ్ఞమును పరిపాలించుగాక!

ऊर्ध्वा दिशाᳪं रन्तिराशौषधीनाᳪं संवत्सरेण सविता नो अह्नाम् ।

रेवत्सामातिच्छन्दा उ छन्दोऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु ॥

तै ॥ सं ॥ कां. ४. प्रपा. ४. अनु. १२.

తాత్పర్యము:—దిక్కులలో నీ యూర్ధ్వదిక్కు వర్షదానముచే ఓషధులను సమకూర్చుచున్నదై మనకు అత్యంతము ప్రీతిహేతువు. అట్టి యీ యూర్ధ్వదిక్కు మనకు సుఖమును కలుగజేయునదగుగాక! దినముల సమూహరూపమగు సంవత్సరముతోకూడిన సూర్యుడుకూడ మనకు సుఖప్రదుడగుగాక! రైవతమను సామము ఛందస్సున కలవడని ఋక్కులుకలదైనను ఆ ఋక్సమూహము మనలను అజాతశత్రువులనుగా జేయుగాక!!!

"ब्रह्मजिज्ञासा"

लिङ्गनसोमयाजी (रचयिता)

यस्माज्जातं जगत्सर्वं यस्मिन्नेव प्रलीयते ।
येनेदं धार्यते चैव तस्मै ज्ञानात्मने नमः ॥

लोके तावत्सर्वप्रवृत्तेः फललिप्सैव मुख्यं कारणम् । "प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोऽपि प्रवर्तते ॥" इति । फलेच्छायाः तैक्ष्ण्यानुरोधि भवति तत्र प्रवृत्तितैक्ष्ण्यम् । 'जानाति, इच्छति, यतते च' इति सकलप्रवृत्तिसूत्रम् । पुरुषार्थानामन्तिमो मोक्षः अशेषप्रवृत्तेः परमावधिः । विद्यते तु महान् अभिप्रायभेदः मोक्षस्य स्वरूपं प्रति । जन्मराहित्यमेव सर्वत्र साधारणो धर्मः । ऐहिको वा आमुष्मिको वाऽपि सर्वोऽभ्युदयः जन्मराहित्यविधुरः । अभ्युदयराजस्य स्वर्गसुखस्याऽपि न जन्मनः क्षपणक्षमता । 'तस्मिन् यावत्संपातमुषित्वाऽथैतमेवाध्वानं पुनर्निवर्तते' इति हि छान्दोग्यश्रुतिः । निखिलकर्मकाण्डशौण्डोऽपि स्वर्गसुखानन्तरं क्षीणे पुण्ये कर्मशेषानुभवाय पुनरिमं लोकं प्रविशति । अत्यन्तश्रमसाध्यानां कर्मचितानां लोकानां पुनरावृत्तिरहिताय मोक्षाय निरर्थकतां परीक्ष्य ब्राह्मणो निर्वेदमायाति नास्त्यकृतः कृतेनेति । स्वर्गसुखस्याऽपि अनित्यत्वान्निर्विण्णस्य जनस्य ऐहिकसुखे प्रवृत्तिर्नोदेतीति का कथा ! अपि च न तं मुञ्चत्युत्कृष्टफललिप्सा । तादृक् मुमुक्षुरन्विष्यति कमपि मार्गं येन लभतेऽस्य जन्मनः कृतकृत्यताम् । एवमायत्तीकृतचित्तभूमिं मोक्षमार्गजिज्ञासुं

श्रावयति श्रुतिः— **ब्रह्मविदाप्नोति परम् ।** इति ।

सर्ववेदान्तशास्त्रस्य सारभूतं सूत्रप्रायं ब्रह्मज्ञाने प्रवर्तकम् च इदं आनन्दवल्ल्याः प्रथमानुवाकस्य आदिमं वाक्यम् । निरतिशयश्रेयोलिप्सया निष्पीडितो मुमुक्षुः फलश्रुत्याऽत्यन्तमाकृष्टः ब्रह्मज्ञाने प्रवर्तेत इति मत्वा आदावेव फलवाक्यमुपदिशति श्रुतिः न तु कमपि तत्र नियोजयति । 'यः ब्रह्म-वक्ष्यमाणलक्षणं, वेत्ति-जानाति, सः परं - निरतिशयं फलं, आप्नोति - प्राप्नोति' इति वाक्यार्थः । वाक्येऽस्मिन् मोक्षशास्त्रस्य विषयः परं ब्रह्म, तत्र अधिकारी ब्रह्मज्ञानी, तस्य फलं निःश्रेयः तल्लाभः साक्षात्कारश्चेति चतुरो विषया विज्ञापिताः ।

तत्र ब्रह्मशब्दः निरतिशयं वृद्धिं वक्ष्यति । 'बृंह्' धातोः वृद्ध्यर्थकत्वात् । सर्वतोमुखः निरतिशयो वृद्धिः—देशतः कालतः वस्तुतश्च - अनेन विज्ञायते वृद्धतमं ब्रह्म, - देशतः अपरिच्छिन्नत्वात् सर्वव्यापि । कालतः अपरिच्छिन्नत्वात् नित्यम्, वस्तुतः अपरिच्छिन्नत्वात् अनन्तं च भवति । एवं श्रुतिवाक्यस्य श्रवणानन्तरं तत्स्वरूपप्रतिपादकेन "सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म" इति वाक्येन मुमुक्षुः सत्यं ब्रह्म, ज्ञानं ब्रह्म, अनन्तं ब्रह्म इति तत्स्वरूपं जानाति । एवं ज्ञात्वा पुनः पुनः मननं करोति । मननदार्ढ्येन मनसि सुदृढं ब्रह्मज्ञानं प्रचलति । अनन्तरं निदिध्यासेन आत्मनः ब्रह्मणश्च ऐक्यमनुसन्दधाति, तदैक्यानुसन्धानेन ब्रह्मणो व्यतिरिक्तं सर्वमपि मायाकल्पितमिति ब्रह्मैव वास्तविकमिति च निश्चिनुते । तादृशनिश्चय एव ब्रह्मज्ञानं भवति । एवं श्रुतिवाक्यस्य श्रवणमनननिदिध्यासैः ब्रह्मजिज्ञासुः ब्रह्मज्ञानं लभते । अनितरसाधारणं परममानन्दमनश्वरं च लभते, येन मुक्तो भवति ॥ इति

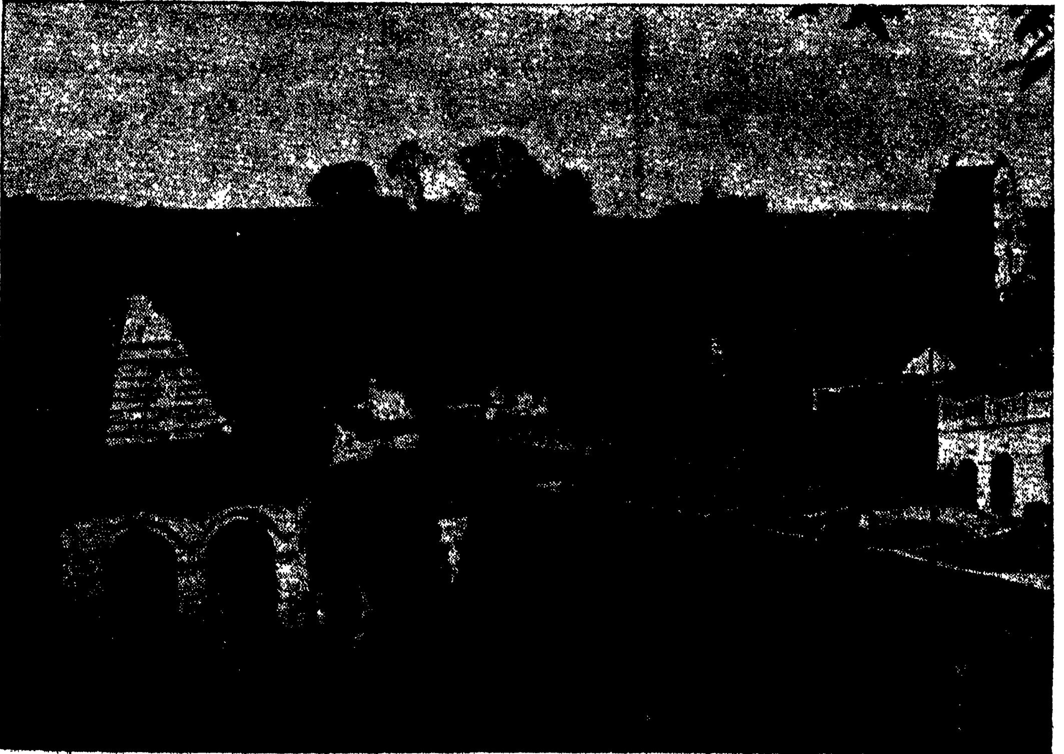
శ్రీశైలక్షేత్ర పునరుద్ధరణ

అంగముగు రహదారీ రస్తా ప్రారంభము
ప్రత్యంగముగు - వసతిసౌకర్య గృహముల శంకునిక్షేపము

ఆంధ్రప్రదేశ్ దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ కమీషనర్
శ్రీ పైడి లక్ష్మయ్యగారి అభ్యర్థనోక్తి

"శుభదినం"

నేడు చాలా శుభదినము. శ్రీశైలక్షేత్ర జీర్ణోద్ధారణ చరిత్రలో సువర్ణాధ్యాయము ప్రారంభమైనది. ఈనాడు మీరు ప్రదర్శించిన ఉత్సాహము, ప్రోత్సాహము, ఉల్లాసము నిరంతరము ఉండగలవని ఆశించుచున్నాను. తుంగభద్ర, కృష్ణా నదులు సంగమేశ్వరమువద్ద కలసి మనోహర దృశ్యముగా ఉన్నవంటే ఆంధ్ర, మైసూరు ముఖ్యమంత్రుల సమ్మేళనము అటులనే అపూర్వమైనది. శ్రీశైలమునకు మరల మంచి రోజులు రాగలవు. కేదారంలో గంగనీళ్ళు త్రాగితే మోక్షంవస్తుంది. కాశీలో మరణిస్తే మోక్షంవస్తుంది. శ్రీశైల శిఖరం చూస్తేనే పునఃజన్మ కలగదన్నారు. అందువల్ల కాశ్మీరునుంచి - కన్యాకుమారి వరకూ ఎందరో యాత్రికులిక్కడకు వస్తున్నారు. మైనాక, మందర, మేరు, శ్రీశైలం లింగములను స్మరించినంత మాత్రమున గూడా పాపనాశనమని మన పెద్దలు చెప్పినారు.

శ్రీశైలక్షేత్ర దృశ్యము.

అయిదువేల సంవత్సరాల క్రితం స్కాందపురాణములో శ్రీశైల ప్రస్తావన ఉన్నది. కృత, త్రేత, ద్వాపర, కలి యుగములలో గూడా ఇది ప్రశస్తమైన నగరముగా విరాజిల్లినది. "సేవే శ్రీగిరి మహాలింగం శివాలింగితం" అని శంకరాచార్యులవారు అన్నారు. "సంధ్యారంభవిజృంభితం శృతిశిరస్థానాంతరాధిష్ఠితం, సప్రేమభ్రమరాభిరామమసకృత్ సద్వాసనాశోభితం। భోగీంద్రాభరణం సమస్తసుమనఃపుణ్యం గుణావిష్కృతం...." అన్నారు. నాగార్జునాచార్యులు ఇక్కడ మహాగ్రంథాలయాలను స్థాపించినారు. హరిహర దేవరాయలు, రుద్రమదేవి, మున్నగువారు ఇక్కడ మండపాలు నిర్మించారు. నాడు శాంతి లింగప్ప ఇక్కడ మండపాల నిర్మింప చేశారు. ఈనాడు ఆ శాంతి లింగప్ప నిజలింగప్పగా అవతరించారు. వారు తప్పక జీర్ణ ఆలయ ఉద్ధరణకు తోడ్పడగలరు. పాల్కురికి సోమనాథుడిక్కడివాడు. పండితారాధ్యుల పీఠము ఇక్కడే వెలిసినది.

పూర్వము యాత్రికులు 'చేదుకో మల్లన్నా' అని ఎన్నో అవస్థలుపడుతూ చాలా కష్టపడి కొండకు వెళ్లేవారు. అనవేమారెడ్డి పాతాళగంగకు మెట్లు కట్టించారు. మరి రోడ్డు కట్టించేగౌరవం మన ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారికే దక్కింది. వారి యశఃకాయం ఆచంద్ర తారార్కము నిలచినది. శివాజీ గోపురం, ప్రతాపరుద్రుని గోపురం నిలచినటుల సంజీవరెడ్డిరస్తా శాశ్వతంగా నిలచిపోతుంది. తిరుపతికి అటులనే కష్టపడి పోతూండగా అక్కడ రస్తావచ్చి ఆరులక్షల ఆదాయం, 52 లక్షలకు పెరిగినది. శ్రీ వెంకటేశ్వరుడు భోగి. శ్రీ మల్లికార్జునుడు జోగి. ఆయన సర్వసంపన్నుడు. ఈయన యోగి. ప్రతాపరుద్రుడు 70 ఊళ్ళు ఇస్తే ఇప్పుడు ఏడుపోయి సున్న - శూన్యం మిగిలినది. ఇప్పుడు అర్చనాదులకు గూడా తగు సౌకర్యాలు లేవు. వెంకటేశ్వరుడు పట్టుపీతాంబరాలు కడుతూంటే ఈయన చర్మాంబరధారి. ఆయనకు గరుడ ధ్వజం ఉంటే ఈయనకు వృషభధ్వజం ఏర్పరచాము. ఆ తిరుపతి దేవస్థానం వారు ఇచ్చిన బస్సుతో ఇక్కడనుంచి కొండకు 2 రూపాయిల రేటుతో ప్రయాణసౌకర్యం ఏర్పరచాము. కొండపై భోజన ఫలహారశాల పెట్టాము. యాత్రికులకు కష్టాలు లేకుండా వస్తువులదుకాణం పెట్టారు. శ్రీ మల్లికార్జునుడు భిక్షాధికారి. ఇప్పుడు భిక్ష అడుగుతున్నారు. ఇంతవరకు 40 వేలు పోగుచేశాము. అనంతపురం ప్రజలనుంచి ఒకలక్ష దేవాలయానికి పోగుచేయదలిచాము. గుంటూరు మండలంవారు నాల్గు లక్షలివ్వాలి. కర్నూలువారు రెండులక్షలు ఇవ్వాలి. మిగతా మండలాలు అల్లాగే సహాయం చెయ్యాలి.

రహదార్లశాఖ ప్రధాన ఇంజనీరు దురానీ, సూపరెంటెండింగ్ ఇంజనీరు రొక్కం రామమోహనరావు, బసవ పున్నయ్య చాలా ప్రశంసనీయంగా రస్తాను పూర్తిచేశారు. ఆర్యవైశ్యులు ఒకలక్ష పెట్టి ఒక సత్రము, వీరశైవులు ఒక సత్రము కట్టిస్తామంటున్నారు. మైసూరు మహారాజావారి పాతమైసూరు ముఖ్యమంత్రి ఒక సత్రం కట్టించేటట్లు చేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. శ్రీశైలం అన్ని సౌకర్యాలుగల యాత్రస్థలంగా కావాలని కోరుతున్నాను. రస్తావేసినందుకు భక్తులందరిపక్షాన కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాను. ముఖ్యమంత్రు లిద్దరూ యీ కార్యక్రమాలను ప్రారంభించడం ఎంతో ముదావహం. వారికి నా కృతజ్ఞతను తెలుపుకొనుచున్నాను. స్థానికశాఖా మంత్రులు శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డిగారు కూడా యీ ఉత్సవాలకు వచ్చినందుకు బ్రహ్మానందం. ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు, ఉత్సాహవంతులు అయిన శ్రీ అల్లూరి సత్యనారాయణరాజుగారు ఈ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనడం మరీ సంతోషం. వారి ఉత్సాహం శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారి ధైర్యసాహసాలు - మా యీ కార్యాలకు సాఫల్యం చేకూర్చగలవనే మా దృఢవిశ్వాసం. శ్రీ రాజుగారికి నా ధన్యవాదాలు. శ్రీశైలం దేవస్థానానికి ఒక బస్సును ఒక మోటారువానును ఇచ్చినందుకు తిరుపతి దేవస్థానం అధికారులకు కృతజ్ఞతావందనములు. శ్రీశైలక్షేత్రం గురించి మైసూరు ముఖ్యమంత్రి తీసుకుంటున్న శ్రద్ధఫలితంగా కర్ణాటకంలోనే గాక భారతదేశమంతటా శ్రీశైలక్షేత్రంపట్ల ప్రజల శ్రద్ధాభక్తులు ఎక్కువవుతాయని ఆశిస్తున్నాను. ఇంకా యీ కార్యక్రమాలకు వచ్చి మా వుద్యమం సఫలంచేసే పెద్దలందరికీ నా కృతజ్ఞతను తెలుపుచున్నాను.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారిని రహదారి ప్రారంభం చేయవలసిందిగా అభ్యర్థిస్తున్నాను. శ్రీ నిజలింగప్పగారిని బస్సు రవాణా ప్రారంభోత్సవం చేయుమని కోరుచున్నాను.

తర్వాత శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు వృషభధ్వజాన్ని ఆవిష్కరించి, రస్తాకు ప్రారంభోత్సవం చేశారు. కొబ్బరికాయ కొట్టి మంత్రోక్తంగా హారతి ఇచ్చారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు

"సంకల్ప సిద్ధి"

శ్రీ లక్ష్మయ్యగారు క్షేత్రస్థితిని గూర్చి శ్లోకాలుతో సహితంగా వివరంగా చెప్పారు. ఆంధ్ర రాష్ట్రం ఏర్పడ్డాక డబ్బులేక ప్రారంభించిన పనులలో ఇది ఒకటి. మూడుకోట్ల లోటుతో బడ్జెటు ఉండగా 20 లక్షల ఖర్చుతో ఈ రస్తాపని ప్రారంభించాము. రస్తా లేనప్పుడు భక్తిఉన్నా నేను నడిచి వెళ్ళి దేవుణ్ణి చూడలేకపోయాను. ఎల్లా అయినా నాబోటి వారికోసం ఈ రస్తా వేయించాలని సంకల్పించాము. ఆ సంకల్పం సిద్ధించింది. రస్తా పడినది అంటే ఇంక ఆలయ జీర్ణోద్ధారణ బాగా జరుగుతుంది. పేదజిల్లా అనంతపురమే లక్షఇస్తే ఇతరజిల్లాలు బాగా ఇవ్వవచ్చు.

ఈ సభకువచ్చిన గుంటూరుజిల్లావారే నాల్గు లక్షలు ఇవ్వవచ్చు. ప్రభుత్వానికి పన్నులు ఎగకొడతారుగాని దేవుడికి మొక్కులు ఎగగొట్టరు. లక్షపైగా ఉన్నవారు దేవుడికి ఇంత ముడుపు చెల్లించకపోతే ప్రమాదం అని ఒక బోర్డుఉంటే బాగుండును. ఏమైతేనేం - లక్ష్మయ్యగారి కృషివల్ల కొండపై ప్రశంసనీయంగా భవననిర్మాణం జరుగుతోంది. అది జయప్రదం కావాలని కోరుతున్నాను.

ఈ రస్తాపై బస్సు ప్రయాణ సౌకర్యం ప్రారంభించాలని శ్రీనిజలింగప్పగారిని కోరగా ఆయన అంగీకరించినందుకు ధన్యవాదాలు చెబుతున్నాను. త్వరగా ఈ పని పూర్తిచేసినందుకు ఉద్యోగులను అభినందిస్తున్నాను. డిసెంబరు 24న కృష్ణదగ్గిర విజయవాడవద్ద వంతెనను ప్రారంభిస్తున్నాము. 3 కోట్ల ఖర్చుతో అది ఎంతో ఉపయోగకరం కాగలదు. అప్పుడు పునాదురాళ్ళు వేశారే అని హస్యంచేసినవారు ఇప్పుడు ప్రారంభోత్సవాలు చేస్తున్నామని గుర్తిస్తున్నారు. తుపాకుల చేబట్టి రాజ్యం చెయ్యదలచలేదు. ప్రజల సౌకర్యంకోసం అనేక పనులు అప్పు చేసి అయినా జరపదలిచాము. ప్రజా సహకారం ఎందుకైనా అవసరం. ఢిల్లీనుంచి డబ్బు వచ్చి ఉండవచ్చు. అరడజను ఇంజనీర్లు ఉండవచ్చు. ఈ రస్తా వేయడానికి పాటుపడ్డ వేలకొద్ది కూలీలను అభినందిస్తున్నాను. వారు శివుడి సేవ చేశారు. దేవుడి ఆశీర్వాదము వారికి బాగా వుండగలదని ఆశిస్తున్నాను.

మనకు ఆంధ్రప్రదేశ్ విశాలమవడంతో మన బాధ్యతలు కష్టాలు పెద్దవైనవి. ఎన్ని కష్టాలున్నా మీప్రేమ ఆదరాలు ఉంటే అవి కష్టాలు కావు. ఈ ప్రారంభోత్సవ అవకాశం శ్రీ మల్లికార్జునుడు నాకిచ్చినందుకు ప్రణామాలు సమర్పిస్తున్నాను. నాకు ఇటువంటి పనులు ఇంకా అధికంగా చేయడానికి భగవంతుడు తగు శక్తి, సాహసము ఇవ్వగలరని భగవంతుని పార్థిస్తున్నాను. శ్రీశైలంరోడ్డు వెయ్యడానికి అవసరమైన అంచనాలను తయారు చెయ్యడం దగ్గరనుంచి రోడ్డు నిర్మాణం పూర్తి అయ్యేదాకా నిస్స్వార్థంగా శ్రద్ధగా పనిచేసిన ఇంజనీరులందరిని ఈ సందర్భంలో ప్రశంసిస్తున్నాను.

ఈ కొత్తసౌకర్యం ఏర్పాటైంది గనుక భారతదేశమంతటినుంచీ యాత్రికులు ఇతోధికంగా వచ్చి ఈ శ్రీశైలక్షేత్రాన్ని గూడా తిరుపతి మాదిరిగా ఎప్పుడూ యాత్రికులు వచ్చే క్షేత్రంగా రూపొందిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

ఈ సందర్భంలో ఈ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనడానికి మైసూరుమంత్రి అంగీకరించడం ఇంకా అనేక రంగాలలో యీ ఉభయరాష్ట్రాల మధ్య అవసరమైన సహకారానికి శుభచిహ్నం. "సహనావవతు, సహనౌ భునక్తు। సహవీర్యం కరహవహై।" అని మనకు ఉపనిషత్తుబోధిస్తున్నది. మనం కలసి పనిచేద్దాం, ఫలం అందరం అనుభవిద్దాం.

జై హింద్.

మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నిజలింగప్పగారు

"అభినందనము"

మనము చాలా సుందరమైనస్థలంలో సంతోషంతో సమావేశమయ్యాము. ఈ కొండలు, ఈ అడవులు మనస్సునకు ఎంతో ఉల్లాసాన్ని కల్గించినవి. ఇక మీ సుందరవదనాలను, సంతోషముఖాలను చూస్తె మరీ సంతోషంగావున్నది. మన దేవుళ్ళు తెలివైనవాళ్ళు. శివుడు ఈ కొండను, శ్రీ విష్ణువు తిరుపతిలో తన నివాసాన్ని ఎన్నుకున్నారు. భార్యలు బిడ్డలును వారితో సుఖంగా గడపడానికి వెళ్లారు. వారి ఆనందాన్ని చూడటానికి మనం వెళ్లాలి.

వారి ఆశీర్వచనం మనకు కావాలి. మనకు సుఖాన్ని ఇస్తారు. కొన్నాళ్లక్రితంవరకు అది లభించలేదు. తిరుపతి దేవుడుముందు రస్తా వేయించుకున్నాడు. ఇవాళ ఈయన వేయించుకున్నాడు. ఇవాళ నేను బస్సుప్రయాణం ప్రారంభిస్తున్నందుకు సంతోషిస్తున్నాను. మీ భార్యాబిడ్డలతో అక్కడకువెళ్లి, వారి ఆశీర్వచనాలను పొందండి. ముఖ్యమంత్రి, స్థానికశాఖామంత్రి - సతీసమేతంగా వచ్చారు. నేను నాభార్య సంగతి అనుకుంటున్నాను. ఈ దంపతులకు ఆ భగవంతుడు ఆయురారోగ్య భాగ్యాలను ఇచ్చుగాక!

శ్రీశైలంవంటి క్షేత్రాలు భారతీయ సంస్కృతికి సజీవచిహ్నాలు. సత్సంప్రదాయాలకు అవి ప్రతిబింబాలు. వాటిని కాపాడుకోడానికి శాయశక్తులా అందరమూ కృషిచెయ్యాలి. అందుకు ఎంతడబ్బు వెచ్చించవలసివచ్చినా వెనుదీయరాదు. దేశమంతటా ప్రాముఖ్యంగల ఇటువంటి దేవాలయాల సముద్ధరణ కృషిలో ప్రాంతీయ, భాషావిభేధాలవంటివి అవరోధం కారాదు. ఇప్పుడు కొత్తసౌకర్యాలు ఏర్పాటవుతున్నవి కనుక ఇక దేశమంతటినుంచీ యాత్రికులు అసంఖ్యాకంగా శ్రీశైల క్షేత్రాన్ని సందర్శించి మల్లికార్జున స్వామి కృపను పొందుతారని ఆశిస్తున్నాను. ఈ విధంగా శ్రీశైలక్షేత్రం పూర్వపు ఔన్నత్యాన్ని తిరిగి పొందుతుందని ఆశిస్తున్నాను.

సతీసమేతులైన ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డిగారు, శ్రీ నిజలింగప్ప, శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డిగారలు - ఆలయమునకు విచ్చేయుట.

దక్షిణ భారతదేశంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ పెద్దజనాభా, పెద్దప్రాంతం కలది. చక్కని సహజసంపదగలది. మీరు పెద్ద వాళ్ళు గొప్పవారు. మీకు గొప్పవారైన ముఖ్యమంత్రి వున్నారు. మీ అభ్యుదయానికి వారు చేస్తున్న కృషిని నేను ఎంతో ప్రశంసిస్తూ ఉన్నాను.

నా జీవితమంతలో విమర్శకుడిగా ఉన్నాను. ఇప్పుడు విమర్శనాదృష్టితో మీ అభ్యుదయాన్ని పరిశీలిస్తునాను. సంజీవరెడ్డి, వారి మిత్రులు అత్యుత్తమంగా పరిపాలన సాగిస్తున్నారని సంతోషిస్తున్నాను. వారిని వారిసహచరులను అభినందిస్తున్నాను. ముఖ్యంగా ఆంధ్ర ప్రజల అదృష్టానికి వారిని అభినందిస్తున్నాను.

ఆంధ్ర మంత్రివర్గం మంచి రస్తాల నిర్మాణ ప్రాధాన్యాన్ని గుర్తించింది. మన అభివృద్ధిమార్గానికి ఆటంకం మంచి మార్గాలు లేకపోవడం. ఇప్పుడు ఆంధ్ర మంత్రివర్గం సాధించిన ఈరస్తా నిర్మాణానికి అభినందిస్తున్నాను.

శ్రీ లక్ష్మయ్యగారు ఉత్సాహి, సాహసవంతులు. వారు, శ్రీ సంజీవరెడ్డి శ్రీ శైలానికి నన్ను రమ్మన్నారు. వారు కోరగా నేను ఎట్లు నిరాకరించగలను ? సంజీవరెడ్డి ఎన్నాళ్లుగానో మిత్రులు, సహచరులు. మాఇద్దరి ఆదర్శాలు కార్యక్రమము ఒకటే. లక్ష్మయ్యగారు మా జిల్లాకు అల్లుడు. వారు కోరినప్పుడు కాదనలేకపోయాను. ఇవాళ ఇక్కడకు రావడానికి మల్లికార్జునుడు కటాక్షించినందుకు సంతోషిస్తున్నాను. ఇతోధికంగా యాత్రికులు శ్రీ శైలం రాగలరని ఆశిస్తున్నాను.

స్వేచ్ఛ, స్వతంత్రం పొందిన ఏజాతి నిత్యం పేదగా ఉండజాలదు. మనం గట్టిగా కృషిచేయాలి. భాగ్యవంతులైన భక్తులు ఈ దేవుణ్ణి భాగ్యవంతుని చెయ్యాలి. కలియుగంలో ఉండడం పాపంగాదు, పుణ్యమే. ఇప్పుడే మనం మన రాజకీయ స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించు కున్నాము. మనతోపాటు మన దేవుణ్ణి భాగ్యవంతుణ్ణి చేద్దాము. ఆయన ఇక భిక్షాధికారిగా పోరాదు. మనమే మనకాన్కలు చెల్లిద్దాము. ఈ రస్తా జయప్రదంగా వేసినందుకు రస్తాల శాఖను అభినందిస్తున్నాను. మనం ఆ దేవుని చూద్దాం. ఆయన ఆశీస్సులు పొందుదాం. మీ ఆదరానికి కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాను.

అనంతరం మైసూరు ముఖ్యమంత్రి మొదటి బస్సు ప్రయాణోత్సవాన్ని ప్రారంభించారు. శ్రీదురానీ బస్సు నడిపారు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డి, మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నిజలింగప్ప ముందుసీట్లలో కూర్చున్నారు.

మంత్రిబృందమునకు ఆలయమువద్ద యెదుర్కోలు

శ్రీ లక్ష్మయ్య టిక్కెట్లు అమ్మారు. శ్రీ సత్యనారాయణ రాజు, ముఖ్యమంత్రులు, మంత్రి శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి, సీతారామరెడ్డి ప్రభృతులు రెండేసి రూపాయలుపెట్టి టిక్కెట్టు కొని ఒకమైలు ప్రయాణంచేసి కార్లలో కొండకువెళ్ళారు.

విశ్రాంతి భవనాలకు శంకునిక్షేపము

తరువాత ముఖ్యమంత్రులిద్దరూ శ్రీశైలం కొండపైకి వెళ్ళారు. దేవాలయంవద్ద ముఖ్యమంత్రులకు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ డిప్యూటీ కమీషనరు శ్రీ జి. ఎస్. ఎన్. రామమూర్తి స్వాగతం చెప్పి ముఖ్యమంత్రి బృందానికి మేళతాళాలతో ఎదుర్కోలు చేశారు. ఆలయ అర్చకులు శ్రీ చతుర్వేదుల సత్యనారాయణ అవధానుల అధ్వర్యాన పూర్ణకుంభంతో స్వాగతమిచ్చారు. వారు స్వామివారి, అమ్మవారి దర్శనం చేసుకొని ప్రసాదాలు తీసుకున్నారు. శ్రీ లక్ష్మయ్య ముఖ్యమంత్రులకు, స్థానికపాలనా మంత్రికి ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులకు పట్టు ఉత్తరీయాలు ఇచ్చారు.

తర్వాత శ్రీ సూర్య సింహాసనాధిపతి వారిని ఆశీర్వదించారు.

శ్రీశైలం దేవస్థానం స్థానికాభివృద్ధి పథకం ప్రకారం రు 20 వేల ఖర్చుతో నిర్మించనున్న విశ్రాంతి భవనానికీ, శ్రీ గండినాగయ్యశ్రేష్ఠి ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న కుటీరానికి ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డి శంకుస్థాపన చేశారు. శ్రీ కె. శ్రీనివాసులూ, హరిదాసులు, జోగప్పగారలు ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించే కుటీరాలకు మైసూరు ముఖ్య మంత్రి శ్రీ నిజలింగప్ప శంకుస్థాపనచేశారు.

శ్రీయుతులు మేడా రామయ్య మేడా సుబ్బయ్యగారలు ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న కుటీరాలకు స్థానికశాఖా మంత్రి శ్రీ కాసు బ్రహ్మానందరెడ్డి శంకుస్థాపనచేశారు.

శ్రీ డి. సి. నరసింహులుశ్రేష్ఠి ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న కుటీరానికి ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు శ్రీ అల్లూరి సత్యనారాయణరాజు శంకుస్థాపనచేశారు. శ్రీయుతులు గురివిరెడ్డి, రామకృష్ణారెడ్డిగారలు ఇచ్చిన విరాళంతో నిర్మించనున్న ఇళ్లకు ముఖ్యమంత్రులిద్దరూ శంకుస్థాపనచేశారు.

ముఖ్యమంత్రులకు పూర్ణకుంభముతో స్వాగతము.

డిప్యూటీ కమిషనర్ శ్రీ జి. యస్. యన్. రామమూర్తిగారు

"సంతృప్తి"

శ్రీశైల శుక్లపక్షం ప్రారంభం

శ్రీశైలం పేరు వినగానే ఒడలు పులకిస్తుంది. ఆసేతు హిమాచల పర్యంతం ప్రతిఒక్కరు ఉదయాస్తమానాలలో తాము శ్రీశైలానికి ఏ దిశలో ఉన్నది విధిగా మననం చేసుకుంటూ ఉంటారు. పుణ్యస్నానాలు ఆచరించేటప్పుడు పూజలు వ్రతాలు సల్పినప్పుడుకూడా అంతే. 'శ్రీశైలస్య ఈశాన్య ప్రదేశే' అనో, 'శ్రీశైలస్య దక్షిణ ప్రదేశే' అనో మనం చెప్పు కుంటాము. మరొకప్రదేశం పేరు తలపెట్టము. పరమ పవిత్రమైన ఈ దేవాలయం ప్రాశస్త్యం ఏలాంటిదో దానివల్ల తెలు స్తుంది. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలలో ప్రధానమైనదీమల్లికార్జునలింగం. శక్తిస్వరూపిణి అయిన భ్రమరాంబాదేవి ఆలయం కూడా అష్టాదశశక్తి పీఠాలలో మహాప్రధానమైనది.

మల్లికార్జునుడు అనే పేరు ఎలావచ్చిందని ఎవరైనా ప్రశ్నించవచ్చు. మల్లికలు స్త్రీలు అలంకరించుకునే పుష్పాలు. పురుషులు అలంకరించుకొనడానికి ఉపయోగించేవి కావు. భ్రమరాంబాదేవికి కూడా ఆ చిత్రమైన పేరు ఎలా వచ్చిందా అనే ఆశ్చర్యం కలుగవచ్చు. అర్థనారీశ్వరత్వం నిరూపించడానికి వచ్చినపేర్లా అవి? పరమదైవం ఒక్కడే అని బోధించేవా అవి? లేక అనంతమైన శక్తిస్వరూపం తెలుసుకోలేక మనం పరిమితమైన అర్థం ఇచ్చేటట్లుగా పెట్టుకున్న పేర్లా? ఏమైనా - శ్రీశైలంలో విజయం చేసిఉన్న మల్లికార్జునస్వామి ఇతర ప్రాంతాల్లో వేంచేసివున్న దేవతామూర్తులకు ఏమీ తీసి పోకుండా భక్తులపట్ల అపరిమితమైన ప్రేమచూపుతూ మేలుచేస్తూ ఉంటారని ప్రతీతి.

పరమశివుని భక్తులలో పేరొందిన చంద్రావతి నిత్యమూ మల్లెపూవులతో స్వామిని అర్చించినది. ఆమె పూజకు స్వామి ఆనందించారు. చంద్రావతికి సంతృప్తి చేకూర్చే తలంపుతో మల్లికార్జునుడనే పేరు పెట్టుకొన్నారు. అదేవిధంగా తన భక్తుల నైజమే సంపూర్ణంగా మార్చివేయగలనని ప్రపంచానికి చెప్పడానికి భ్రమరాంబాదేవి ఆ పేరు పెట్టుకొన్నారు.

'భ్రమర కీటకన్యాయం' అలాంటిదే.

భక్తసులభుడైన భగవంతుడు రూపం ధరించి మానవాళికి దర్శనం ఇవ్వడానికి ఎన్నుకొన్న ప్రదేశంకూడా ఎంత మనోహరమైనది! నల్లమల అడవులలో, మిన్నంటినట్లు తోచే వృక్షాలనీడలో, చిత్రకారులకే ఆశ్చర్యం తోపించేటంత సుంద రంగా కృష్ణవేణీనది మలుపు తిరిగిన ప్రదేశానికి కనుచూపు మేర దూరంలో, ప్రపంచంలోని ఓషధులన్నిటికి జన్మస్థానంగా ప్రసిద్ధిచెందిన అరణ్యమధ్యంలో స్వామి అవతరించాడు! స్వామి అవతరించిన ప్రదేశానికి దిగువను కొండకాలువ ఒకటి నిత్యమూ ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. భక్తజనులు తరతరాలుగా మల్లికార్జునస్వామి దర్శనార్థం వన్యమృగాలను సైతం లెక్క చేయకుండా ఆ అడవిలోపడి శ్రీశైలాభిముఖులై పాదయాత్ర సాగిస్తూనే ఉన్నారు. వయోవృద్ధులు, పసికందులుకూడా ఎత్తు అయిన కొండలు ప్రయాసకోర్చి ఎక్కుతూనేఉన్నారు. "చేదుకోమల్లయ్యా చేదుకో" అని పాడుకుంటూ భక్తులు కొండలు ఎక్కుతూఉంటే మల్లికార్జునస్వామి సాక్షాత్కరించి చేతులు అందించి వారిని పైకి తీసుకొనిపోతూ ఉన్నట్లుగానే భ్రాంతి కలుగుతుంది. విచక్షణ చూపకుండా స్వామి భక్తజనులందరిని ఆలింగనం చేసుకున్నట్లే తోస్తుంది. తాను అధివసించి ఉన్న ఉత్తుంగశృంగం చేరుకొనడానికి ఎంతో ప్రయాసపడే భక్తులపట్ల స్వామి కరుణ అపారం. కనుకనే మల్లికార్జునస్వామి భక్తజనులకు 'ధూళిదర్శనం' ప్రసాదించారు.

ఎట్టకేలకు స్వామిసన్నిధి చేరుకొన్న ఆనందపారవశ్యంలో మునిగి, జీవితలక్ష్యం నెరవేరగా కాళ్ళుకడుగుకొనే పర్యంతం వేచిఉండకనే భక్తుడు ఉన్న పళంగా గర్భగుడిలో అడుగిడి, శివలింగాన్ని కౌగలించుకొని ఆనందబాష్పాలతో స్వామిమూర్ధాన్ని తడుపవచ్చు. శివకవులలో ప్రముఖుడైన పాల్కురికి సోమనాథకవి 'పండితారాధ్య చరిత్ర' లో నల్లమల అడవులలో శ్రీశైలక్షేత్రదర్శనోత్కంఠతో పోయే యాత్రికుల స్థితిని కళ్లకు కనిపించేటట్లుగా వర్ణించారు. "చిక్కుచు మోకాళ్ళు చేతులానుచు, వంగుచు వ్రాలుచు, త్రొంగుచు జనుచు, చెంగుచు ఒండొర్లు చేయూది కొనుచు...." 'పండితా రాధ్య చరిత్ర' లో ఉన్నది.

కాకతీయ భూపతులు శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి భక్తజనులలో అగ్రగణ్యులని మనకు దొరకిన శాసనాలవల్ల గాలుస్తున్నది. వారిలో రుద్రమదేవి, ప్రతాపరుద్రుడు అఖండమైన భక్తి ప్రపత్తులు కలిగినవారు. వారు 70 గ్రామాలకు పైగా ఇచ్చారు. ఈనాడు వాటిలో ఒక్కగ్రామంకూడా స్వామి హక్కు భుక్తాలలో లేకపోవడం శోచనీయం. స్వామివసించే

ప్రదేశం శ్రీశైలం. శ్రీశైలం అంటే సాక్షాత్తు మేరుపర్వతం. అందుచేతనే స్వామికి ఈనాడు భోగభాగ్యాలు కరవు అయిఉండవచ్చు.

ఒక శాసనంవల్ల క్రీ. శ. 1299 వ సంవత్సరంలో జగనొబ్బగండ వేమన్నరెడ్డి తండ్రిజ్ఞాపకార్థం వీరమంటపాన్ని, పాతాళగంగకు పోయే మెట్లువరసను కట్టించారని తెలుస్తున్నది.

పదునాలుగవ శతాబ్దం చివరిభాగంలో రెండవ హరిహరరాయల సతీమణి విఠలాంబ పాతాళగంగకు పోయే మెట్ల వరుస మరమ్మతు చేయించారు. 1405 లో ఆమెభర్త ముఖమంటపం నిర్మింపజేశారు.

ఈ దేవాలయం పుట్టుపూర్వోత్తరాలు గురించిన చారిత్రికాధారాలు లభించలేదు. స్వయంభూలింగం అయినప్పుడు చరిత్రకూడా తదనుగుణంగానే ఉండడం సముచితం.

శంకరభగవత్పాదులు ఈ పుణ్యస్థలం దర్శించినప్పుడు తమకు కలిగిన మహానందాన్ని 'ఆనందలహరి' లో వర్ణించారు. శంకరభగవత్పాదులు సుమారు 2500 ఏళ్ళ క్రిందట ఉన్నారు. మల్లికార్జునస్వామి ఆలయం అంతకు పూర్వం నుంచి ఉన్నదని ఊహించుకోవచ్చు. "స్కందపురాణం" లో ఉన్న 'శ్రీశైల ఖండం' శ్రీశైలక్షేత్రమాహాత్మ్యం అభివర్ణిస్తున్నది. ఈ క్షేత్రం వేలాది సంవత్సరాలుగా ఉన్నదే కాని ఇటీవలిదికాదు.

చైనా యాత్రికుడు హుయాన్‌సాంగ్ క్రీ.శ. ఏడవ శతాబ్దిలో 'శ్రీగిరి' గురించి చెప్పారు. ఆ 'శ్రీగిరి' శ్రీశైలక్షేత్రమే అయిఉండవచ్చు.

శ్రీశైలాన్ని పరిపాలిస్తూ, శైవమతాన్ని రూపుమాపడానికి ప్రయత్నించి, ఆ ప్రయత్నంలో తామే రూపుమాసి పోయిన తెగ క్రీ. శ. మూడవశతాబ్దానికి చెందినవారు. గుప్తవంశపు రాజులలో ఒకరి కుమార్తె చంద్రావతిగాథవల్ల దేవాలయం మూడవశతాబ్దానికి ముందుగానే ఉండేదని స్పష్టం అవుతున్నది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు విజయనగరం పరిపాలించిన కాలంలో శాంతిలింగప్ప శ్రీశైలానికి అధిపతిగా ఉండేవారు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు, శాంతిలింగప్ప మంటపాలు నిర్మింపజేశారు. నూతులు త్రవ్వించారు. తూర్పుగోపురం మరమ్మతు చేయించారు. శ్రీశైలక్షేత్రంలో నివసించేవారికి అగ్రహారాలుకూడా ఇచ్చారు. ఆ కాలంలో శ్రీశైలంలో మూడువేల ఇండ్లకుపైగా ఉండేవి. ఇప్పుడు కొత్తగా ఇళ్ళు నిర్మించడానికి పునాదులు త్రవ్వుతూ ఉంటే ఆకాలంనాటి ఇళ్ల శిథిలాలు వెలికివస్తున్నవి. నాడు చక్కగా నిర్మించిన వీధులు కనుపిస్తున్నవి. ఒక వీధిని బ్రాహ్మణవీధి అని పిలిచేవారు. నాడు ఆ చిన్న పట్టణం వెలసిన కాలం శుక్లపక్షం. శుక్లపక్షంపోగానే కృష్ణపక్షం ప్రారంభమై శతాబ్దాల తరబడి నిలచిపోయినట్లు గోచరిస్తుంది. అప్పుడు గర్భాలయంలో నేలమీద అంతటా బంగారపు రేకులు పరచిఉండేవి. ఇప్పుడు ఆ బంగారపురేకులూ లేవు; గర్భాలయం గోడలుకూడా బీటలు వారినవి. అంతరాలయం కూలిపోయినది. అన్ని మంటపాల్లో నీరు కురుస్తూన్నది. అన్నీ సమూలంగా పునర్నిర్మించవలసిన దుర్గతి పట్టినది. మురుగునీరుపోయే కాలువలు అన్నీ పూడిపోయినవి. అపూర్వమైన శిల్పఖండాలు ఉన్న ప్రహరీ గోడలు సహితం చాలా ప్రదేశాలలో కూలిపోయినవి. ఆలయం ఆవరణం అంతా దిక్కులేకుండా వున్నది. స్వామి దర్శనార్థం వచ్చే యాత్రికులు తలదాచుకొనడానికి ఆస్కారంలేదు. త్రాగడానికి నీరుకూడాలేదు. దీపాలసంగతి చెప్పనక్కరలేదు. ఇదంతా 'కృష్ణపక్షం' కాక మరేమి? ఇన్నాళ్ళకు కృష్ణపక్షంపోయి మళ్ళీ శుక్లపక్షం ప్రారంభం అవుతున్నట్లు తోస్తుంది. ఆలయంవరకు పోయే రహదారి ఏర్పడుతుందని కలలోకూడా ఎవరూ అనుకోలేదు. ఈ రహదారి నిర్మించే మహాభాగ్యం మన ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డిగారికి లభించినది. త్వరలోనే ఈ రహదారికి నల్లకంకరకూడా వేస్తారు. ఈ రహదారికి ఆయనే ప్రారంభోత్సవం జరుపుతూ ఉండడం నిజంగా తగిఉన్నది.

ఈ రహదారి పడడంతో తక్కువ ఖరీదుతో కొండమీద ఇళ్ళు కట్టడం సాధ్యమైనది. కోరినదే తడవుగా కొండమీద కొన్ని భవనాలు నిర్మించి ఇవ్వడానికి ఉదారులు కొందరు ముందుకు వచ్చారు. ఇకముందు ఇంకా ఎక్కువమంది ముందుకు వచ్చి భవనాలు నిర్మించి ఇవ్వగలరు. యాత్రికుల సౌకర్యార్థం దేవాలయం చుట్టూ ఎన్నో సుందరమైన భవనాలు వెలిసేరోజు తప్పక వస్తుంది. అచిరకాలంలో త్రాగేనీటి సదుపాయం లభ్యం అవుతుంది. అలాగే దీపాలుకూడా ఏర్పాటు చేస్తారు.

ఇది శైవుల పుణ్యక్షేత్రం. వంశ పారంపర్యంగా అర్చకులుగా ఉన్నవారు లింగాయతులు. లింగాయతులలో ప్రసిద్ధిచెందిన మహాభక్తులు కొందరు స్త్రీలు పురుషులుకూడా ఈ క్షేత్రంలో స్వామిని ఆరాధించి, క్షేత్రమహాత్మ్యం గురించి పాటలు పాడారని, వారిలో కొందరు ఈ క్షేత్రంలోనే శివసాయుజ్యం పొందారని ప్రతీతి. అలాంటివారిలో మల్లికార్జునస్వామి

భక్తులలో అగ్రగణ్యురాలైన అక్కమదేవి చరిత్ర స్మరించదగినది. ప్రభవించినది మొదలుగా ఆ మహాభక్తురాలు మల్లికార్జున స్వామి అర్ధాంగినని తలుస్తూ ఆ స్వామి పాదసేవకే తనువు అర్పణచేసుకొన్నది. వక్రమార్గంలో చరిస్తూన్న రాజుకు జనులకు శరీరసౌఖ్యం కాంక్షించడం ఎంతటి నిరర్థకమైనదో ఆమె తెలిసివచ్చేటట్లుగా చేశారు. లింగధారణకు నిజమైన అర్థం ఏమిటో వివరించారు. సుందరమైన కన్నడభాషలో ఆమె నుడులు ఎన్నో ఉన్నవి. అవి గంభీర తత్త్వ ప్రతిపాదకములు అయిన నుడులు. ఆ మహాభక్తురాలు చివరికి శ్రీశైల క్షేత్రంలోనే శివసాయుజ్యంపొంది శాశ్వతకైవల్యపదం చేరుకొన్నారని చెప్పుకుంటారు.

శివరాత్రి సందర్భంలోను, ఉగాదికి కన్నడప్రాంతంనుంచి వేలాదిభక్తజనులు ఈ క్షేత్రానికి వచ్చి స్వామి దర్శనం చేసుకుంటూ ఉంటారు. శైవపీఠాలలో ఒక ప్రధానమైన పీఠానికి అధిపతులు శ్రీ శ్రీ శ్రీ జగద్గురు పండితారాధ్య సూర్య సింహాసన పీఠాధిపతికి ఈ పుణ్యక్షేత్రంలో కొన్ని ప్రత్యేకమైన హక్కులు ఉన్నవి. వారు శ్రీశైల దేవాలయ పునర్నిర్మాణ సంఘానికి అధ్యక్షులుగా కూడా ఉన్నారు. శ్రీశైలానికి ఏర్పడిన మొదటి బస్సు మార్గానికి మైసూరు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎస్. నిజలింగప్పగారు ప్రారంభోత్సవం జరపడం ముదావహంగా ఉన్నది.

ఈ రహదారి సుందరమైన ప్రకృతి దృశ్యాలమధ్యనుంచి సాగిపోతుంది. చమూలోయ, కృష్ణానది, శిఖరేశ్వరం, హాటకేశ్వరం కన్నులపండువుగా కనుపిస్తాయి. శరీరదార్ఢ్యం కలిగిన యాత్రికులు తమ పూర్వులను అనుసరించి పెచ్చెరువు మీదుగా శ్రీశైలం చేరుకుని యుగయుగాలనాటి మార్గం అనుసరించిన తృప్తిపొందవచ్చు. వారి శ్రమకు తగిన ప్రతిఫలం లభిస్తుంది. శరీరదార్ఢ్యం లేనివారికి, అంత ఎక్కువకాలం ఈ ప్రయాణానికి వినియోగించలేనివారికి, రహదారి ఉపకరిస్తుంది.

మార్కాపురం రైల్వేస్టేషన్‌నుంచి శ్రీశైలానికి 60 మైళ్ళ దూరం ఉన్నది. రైల్వేస్టేషన్‌వద్దనుంచి దేవాలయానికి వెళ్ళే ప్రయాణికుల బస్సు ఈ దిగువ సూచించిన వేళల్లో ప్రయాణం చేస్తుంది:

మార్కాపురం రైల్వేస్టేషన్ విడిచే వేళ : ఉ॥ 5 గంటలు.
మార్కాపురం పట్టణం చేరుకొనే వేళ : ఉ॥ 5-15.
మార్కాపురం పట్టణం విడిచేవేళ : ఉ॥ 5-30.
తోకపల్లి చేరుకొనడం-ఉ॥ 6-30.
తోకపల్లి విడిచి పెట్టడం-ఉ॥ 6-40.
డోర్నాల్ చేరుకొనేవేళ-ఉ॥ 7-0
డోర్నాల్ విడిచేవేళ-ఉ॥ 7-15.
శ్రీశైలం చేరుకొనే వేళ-ఉ॥ 9-45.

కర్నూలునుంచి నంద్యాలమీదుగా రహదారిమీదుగాకూడా శ్రీశైలం చేరుకొనవచ్చు. తెలంగాణనుంచి కూడా మరొక రహదారి ఉన్నది. కాని, శ్రీశైలం చేరుకొనడానికి కృష్ణానది దాటవలసి వస్తుంది.

శివరాత్రికి, ఉగాదికి శ్రీశైలం దర్శించే యాత్రికులకు లెక్కఉండదు. ఇతర దినాలలోకూడా స్వామికి నిత్యపూజా పునస్కారాలు జరుగుతాయి. అవికాక సోమవారాలలో, ఏకాదశినాడు, మాస శివరాత్రికి, మల్లికార్జునస్వామికి ప్రత్యేకమైన పూజలు అభిషేకాలు జరుగుతాయి. ప్రత్యేకమైన పూజలు ముగిసిన తరువాత ఆలయాన్ని దీపాలతో అలంకరిస్తారు. ప్రతి శుక్రవారం భ్రమరాంబాదేవికి ప్రత్యేకమైన అలంకరణాలు చేస్తారు.

కొండమీద యాత్రికుల సౌకర్యార్థం ఒక హొటలు, సరకుల అంగడి ఉన్నాయి. హొటల్‌లో ముప్పావలా ఇస్తే ఒకపూట భోజనం పెట్టుతారు. దుకాణంలో సరసమైన ధరలకు సరకులు దొరుకుతాయి. యాత్రికుల వసతికి తగిన సౌకర్యాలుకూడా ఉన్నవి.

భారతప్రభుత్వం 50,000 రూపాయల ఖర్చుతో అతిథి గృహం ఒకటి నిర్మిస్తున్నది. స్థానిక అభివృద్ధి ప్రణాళిక క్రింద 20,000 రూపాయల ఖర్చుతో విశ్రాంతి గృహం నిర్మిస్తున్నారు. వసతి గృహాలు, కుటీరాలు నిర్మించడానికి 40,000 రూపాయలు విరాళంగా ఇవ్వడానికి ఉదారులు వాగ్దానంచేశారు. వాటిలో కొన్నిటికి పునాదులు వేస్తున్నారు. అచిరకాలంలోనే శ్రీశైలక్షేత్రం ఒక నగరంగా రూపొందగలదని, పూర్వపు ఔన్నత్యాన్ని పొందగలదని ఆశిస్తున్నాను. శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునులు అన్ని విధాలా అనుగ్రహించటానికి ప్రార్థిస్తున్నాను.

శ్రీ భగవత్పాదాంజలి

కవిశేఖర పంతుల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి

ఆకల్పాంతము నిల్చు నీయతుల లోకాతీతసుశ్లోకమే
యేకాలమ్ముల, నేచరిత్రముల, నేయేబోధలందెందు,నే
లోకాలందును నిన్నుఁబోలిన యతీంద్రుల్గల్గ రేనాడు నీ
వాకుర్మీరిన వాకురాదు ; గురుదేవా ! భాష్యకారప్రభూ ! ౧

నిరవద్య స్థిరవిద్య దుర్మతములన్ నిర్జించి - గర్జించి, భా
సురయోగస్ఫురదాగమోక్తసరణిన్ శోధించి - సాధించి, జ్ఞా
నరసమ్మున్ సరసమ్మునౌ రచనమున్ సంధించి - బంధించు, శం
కరుఁడౌ - శంకరు, నిన్భజింతు జగతీకళ్యాణ లీలప్రియా ! ౨

స్వామీ ! బూటకమెక్కువైనది ; పరబ్రహ్మాత్మ విజ్ఞాన వి
ద్యా మాంగళ్యము తక్కువైనది ; యతీంద్రా ! వేషభాషాధన
వ్యామోహప్రియులై చరించెదరు సన్యాసీంద్రులున్నేడు, ని
ష్కామ శ్రీమయవేద భూమసుఖమున్ సాధించు టెట్లో ? గురూ ! ॥ 3

పరమానంద రసప్రసారలహరీ భాష్యప్రబంధావళిన్
వరగంభీర భవత్పదార్థరచనా భాస్వత్సుధాపూర వి
స్ఫురితాత్మీయ శివస్వరూపమునె, తాచూడంగ గాంక్షించు దు
ర్భరమీ నా హృదయమ్ము ; నెటులన్ బాలించెదో సత్ప్రభూ ! ౪

సంసారామయ భేషజమ్ములు, మహాశాస్త్ర ప్రమాణావళీ
సంసక్తంబులు, నిశ్చితార్థములు, విజ్ఞానప్రపూర్ణమ్ములా
శంసాహేతునిగూఢ భావములు, సాక్షాత్కార యోగాలు, ద్వా
త్రింశత్వర్ష సమృద్ధముల్ హృదిని సంధింపంగదే సద్గురూ ! ॥ ౫

తోట్లవల్లూరు - వేణుగోపాలస్వామివారు

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, టీవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

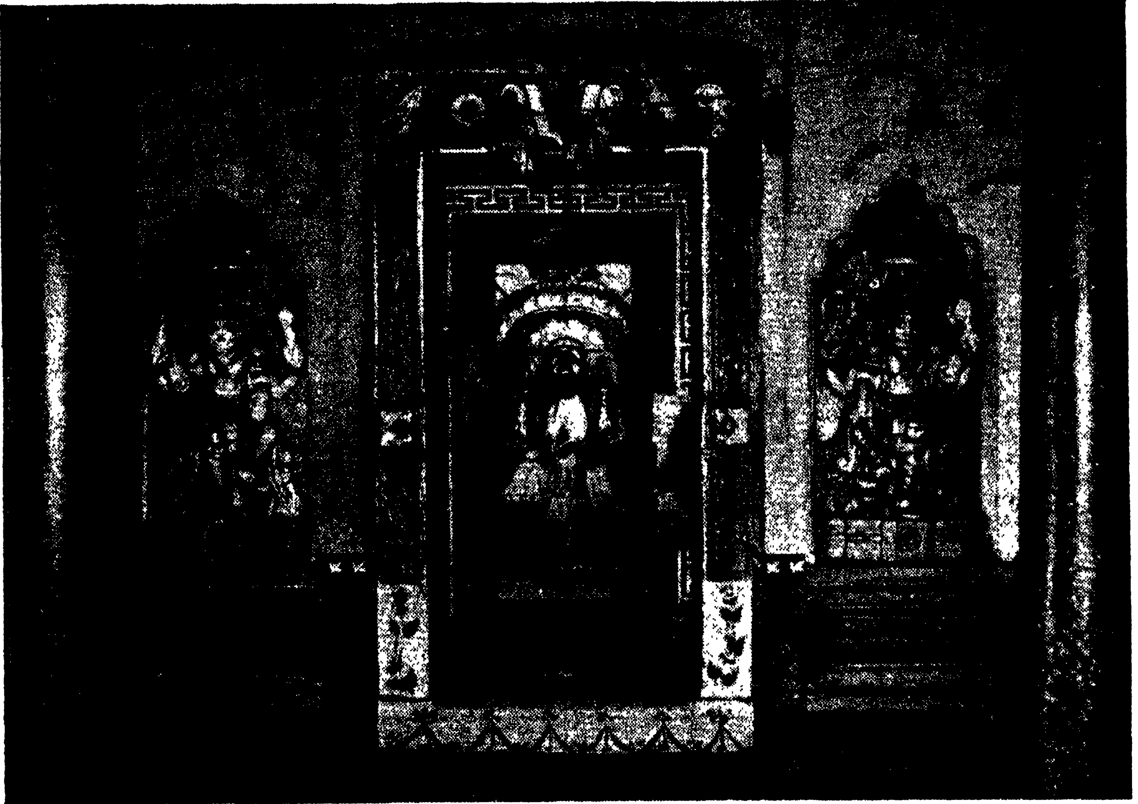
వల్లూరు కృష్ణామండలమున "ఉయ్యూరు"కు నాలుగు మైళ్లదూరములో పశ్చిమముగా, కృష్ణానదికి తూర్పు తీరమునకలదు. "వల్లూరు" అను గ్రామములు గుంటూరు మండలమున బాపట్లతాలుకాలో నొకటియు, పశ్చిమ సముద్రతీరమున "కొచ్చిన్" స్టేటులో మఱొకటియు కలవు. ఈ గ్రామమున పలురకముల ఫలజాతి తోటలు మెండుగానుండుటచే దీనికి "తోట్లవల్లూర"ని ప్రసిద్ధ నామము కలిగినది. ఈ గ్రామములో అనాదిగా దేవాలయములుగాని, జమీందారీగాని లేవు. ఇది పూర్వము నూజివీటి జమీనులో చేరిన గ్రామమే. తరవాత కొంతకాలమునకు చల్లపల్లి యెస్టేటుకుఁజేరి, మరికొంతకాలమునకు యదియే నొక చిన్న "యెస్టేట"య్యెను.

వల్లూరు యెస్టేటు - ఎడ్లనాగన్న

ఈ ఎడ్లనాగన్నగారిది వల్లూరు గ్రామమే. సామాన్య గృహస్థు. వీరి యింటిపేరు యెడ్లవారు. వీరికి మొదటినుండియు పశుసంపద మెండగుటచే యెడ్లవారని పేరు కలిగినది. వీరు యెడ్లమీద సరంజామాలను దూరదేశమునకు తీసుకొని పోయి వర్తకము చేయుచుండెడివారు. "టిప్పు"సుల్తాను శ్రీరంగపట్టణమును నేలుచు పాండ్యులను చోడులను నోడించినప్పుడు వీరు కలకత్తానుంచి "కారన్‌వాలీసు" (Carnvalis)ను యాశ్రయించి వారి సైన్యముల సహాయముతో "టిప్పు"ను చంపి శ్రీరంగపట్టణమును (యిది మైసూరు స్టేటులోనున్నది) వశపరుచుకొనిరి. అప్పుడు "కారన్‌వాలీసు" సైన్యమునకు (మిలిటరీకి) అవసరమగు అహారపదార్థములను యీ నాగన్న 150 యెడ్లమీద తోలుకొని వెళ్లి సహాయపడుటచే యీ గవర్నరు జనరల్ సంతసించి యందరికి బహుమానములొసంగుచు, యీ నాగన్న గారి యెడ్లకు గోగ్రాసముక్రింద వుల్లిపాట్టును యొసంగగా నందు ధనము దొరికినట్లును దానిని యెడ్లమీద తెచ్చుకుని నాగన్న యీ యెస్టేటును వేలములో కొనుక్కున్నట్లును వదంతికలదు.

ఆలయ దృశ్యము

ఆలయమునందలి - లోపలి దృశ్యము

బ్రహ్మదేవర - బొమ్మదేవర

ఈ యెడ్లనాగన్న నిత్యము యొక బ్రాహ్మణపండితుని దర్శించి నమస్కరింపుచు వారికి కావలసినవన్ని యొసంగుచుండెడివాడనియు, నా బ్రాహ్మణుండీయనతో నీవు "అదృష్టవంతుడవయ్యా! నీకు రాజ్యాధిపత్యము రాఁగలదు." అని ఆశీర్వదించుచుండెడివాడనియు, నట్లె యీ నాగన్నకు రాజ్యాధిపత్యము వచ్చిన తరువాత, నా బ్రాహ్మణ పండితుని యొద్దకు వెళ్లి, "అయ్యా! తమ ఆశీర్వాదము వలన నాకు రాజ్యము లభించినది. కాన మా యింటిపేరు యింతటినుంచి మీ పేరు పెట్టుకొందుమని చెప్పి "బ్రహ్మదేవర" వారని పెట్టుకొనెనట. ఆ బ్రహ్మదేవర" నేడు "బొమ్మదేవరై"నది. ఈ కథనే చరిత్రపరిశోధకులు, శ్రీయుతులు భావరాజు వెంకటకృష్ణారావు పంతులుగారు భారతిలో "అదృష్ట"మను కథను వ్రాసియుండిరి. తరువాత నీ గ్రామమభివృద్ధి కాఁజొచ్చినది. వీరి కోటను కట్టుకొని రాజ్యస్థాపన మొనర్చిరి. వీరి కోటప్రాకారముపై బండి తిరుగతగిన వైశాల్యము కలిగియుండెడిది. ఆ కోట వైభవము నేఁడు జీర్ణించినది.

శివకేశవులు - జమ్ములభావి

ఈ గ్రామమధ్యమున అతి ప్రాచీన కాలమునుండియు నొక పెద్దభావికలదు. దానికి నాలుగు మూలల నాలుగు జమ్మిచెట్లు కలవట. అందువలన దీనికి "జమ్ములభావి" యని పేరు. ఈ భావి శివాలయమున కెదురుగానున్నది. నేటికిని యొక వృద్ధశమీవృక్షమానూతియొద్దునఁగలదు. ఈ గ్రామములో అనాదిగా "శివలంక" వారను ఆరాధ్య పండిత వంశము "కాళహస్తి" నుండి వచ్చి నివసించుచున్నది. ఒకనాటిరాత్రి శివలంక అయ్యావార్లంగారికిని చలివేంద్రపాలెము గ్రామములో శ్రీమంతులైన యొక రెడ్డిగారికిని శివకేశవులు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి తాము జమ్ముల భావిలో యేనాటినుండియో యుంటిమనియు వారుభయులు తమ్మును ప్రతిష్ఠింపుడనియు శాసించినట్లును, అందువలన యా మఱునాడే అయ్యావార్లంగారును రెడ్డును, యా నూతిని త్రవ్వించి పరిశోధించగా నందు శ్రీ భ్రమరాంబిక- చెన్నమల్లికార్జున విగ్రహములును, రుక్మిణీ సత్యభామా సమేత వేణుగోపాల మూర్తియు- శ్రీదేవి విగ్రహములును దొరికినట్లును, అంత వారుభయులు సంతో

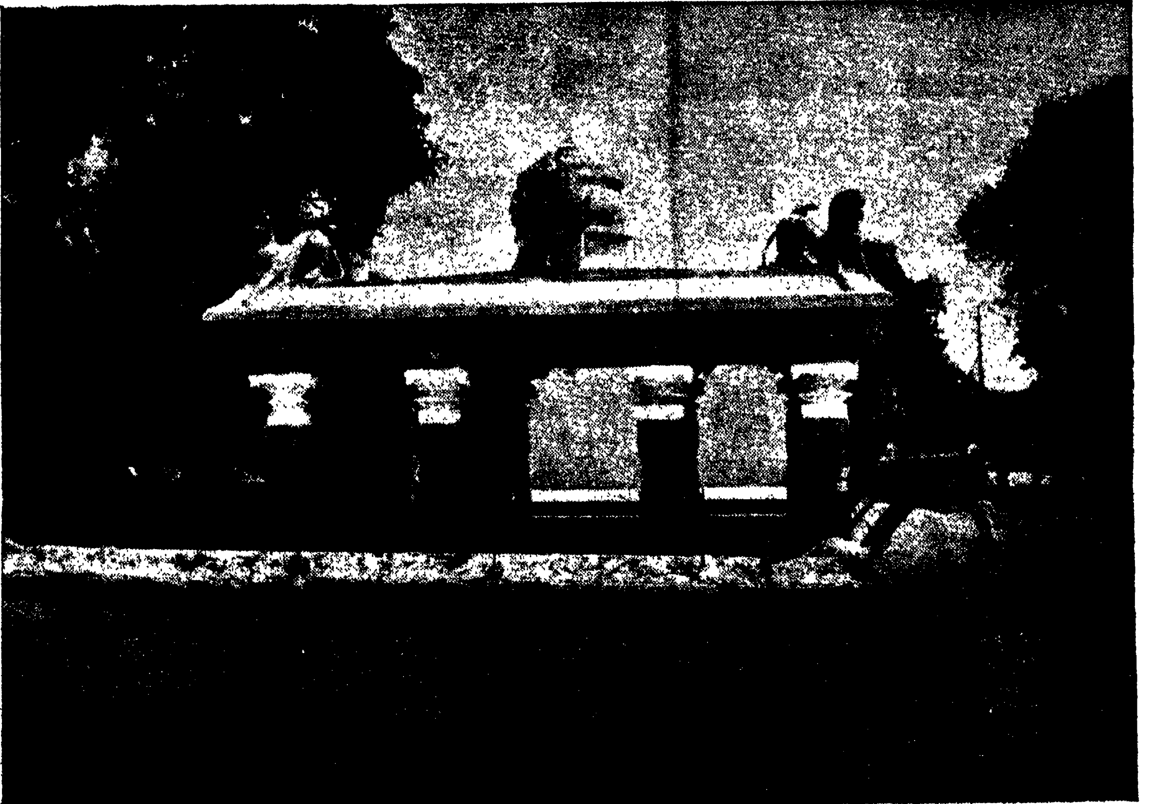
ప్రాంతరంగులై యా విగ్రహములనుఁ గొనిపోయి చిన్న దేవాలయములను నిర్మాణము చేయించి, శ్రీ మల్లికార్జున దేవరను భ్రమరాంబికను వీరభద్ర అయ్యవార్లంగారును, శ్రీ వేణుగోపాలమూర్తిని రెడ్డివారును ప్రతిష్ఠించిరట. ఇందు వలన నేటికిని కల్యాణసమయమున "తల్బ్రాలు" అక్షత లను వారి వంశీకులే తెచ్చు యాచారము అనూచాన ముగా జరుగుచున్నది.

నాగన్ననాయుఁడు - గోపుర నిర్మాణము

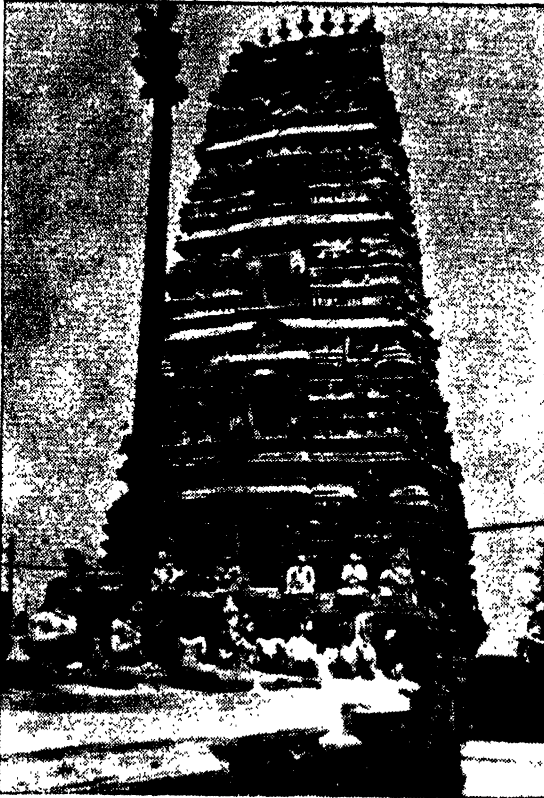
తరువాత నాగన్ననాయుఁడుగారికి మూడవతరము వాడైన (మనుమడు) శ్రీ రాజా నాగన్ననాయుఁడుగారిప్పు డున్న దేవాలయ విమాన మంటప ప్రాకారాదులున్నూ అయిదుఅంతస్థుల గొప్పగోపురమున్నూ కట్టించి ధ్వజ దండాది శిఖరప్రతిష్ఠలంగావించిరి. మఱియు శ్రీస్వామి వార్లకు అంగరంగవైభవములకు తగు భూవసతులనిచ్చి అర్చక, ఆచార్య, పరిచారక, స్వస్తివాచక, మేళకార, మాలాకార, రథకారాదివృత్తులను యేర్పాటుచేసి నిత్య నైమిత్తిక బ్రహ్మోత్సవాదులను చేయించుచుండెను. ఇది గోవర్దనవిమానము. ఇట్టి విమానములు "మధుర" (Muttara) లోను "తిరుప్పిందె" (నందప్రయాగ) లోను కలవు. స్వామి త్రిభంగిలలితుఁడు. నిలువుసేవ. ఆల యము పశ్చిమాభిముఖము. గోపురశిల్పమతిసుందరమైనది. ఆలయమువ కభిముఖముగ ఆంజనేయస్వామివారి ఆల యముకలదు. ఆలయమునకు తూర్పున ఆగ్నేయమూలలో నాలుగుఅంకణముల పెద్దకళ్యాణమంటపమును, దాని పక్క వాహనశాలయుకలవు. ఆలయమునకు దక్షిణభాగ మున "తిరుమట్టుపళి" (పాకశాల)యు, యాగశాలయును కలవు. ఆలయమునకు వెనుకభాగమున పుష్పవనమును- పూలభావియునుకలవు.

నార్తువల్లూరు - సొతువల్లూరు

ఈ యెస్టేటు అయిదవతరమువరకు అవిభాగముగనే పరిపాలింపఁబడినది. కాని ఆరవతరములో అన్నదమ్ము లకు వివాదములుకలిగి, యిది అవిభక్తసంస్థానమని పెద్ద వొంటువారును, యిదివిభాజ్యముకావలెనని చిన్నవొంటు వారును న్యాయస్థానమునకేగఁగా, దొరతనమువారిది విభాగమున కర్హమైనదనియే తీర్మానించిరి. అందువలన నప్పటికి పరిపాలకులైన నరసింహరావునాయుఁడు భాష్య

కళ్యాణ మంటపము

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి ఆలయము - గాలిగోపురము

కారులునాయుఁడను యన్నదమ్ముల కుమారులు యెస్టేటును విభాగించుకొనిరి. ఈ గ్రామములో శివాలయమునకును, విష్ణ్వాలయమునకును మధ్య తూర్పుపడమర్లుగా నొకబజారుకలదు. అనగా నా వీధికి దక్షిణమున శివాలయమును నుత్తరమున విష్ణ్వాలయమునుఁగలవు. అందువలన నావీధికి యుత్తరభాగమును, అ ప్రాంతీయ భూ ము ల ను "ఉత్తరవల్లూరు" (North Vallur) అనియు నావీధికి దక్షిణభాగమును, అ ప్రాంతీయభూములను "దక్షిణవల్లూరు" (South Vallur) అనియు పేరిడి పంచుకొనిరి. అందు "పంగెనగూడెము" పరగణా ఉత్తరవల్లూరువారికిని, "బందరు గూడూరు" పరగణా దక్షిణవల్లూరువారికిని చేరినవి. అందువలన శ్రీ వేణుగోపాలాలయము నార్తువల్లూరువారికి చెందినదైనను, శ్రీ గోపాలమూర్తి న్యాయస్థానమున తనకు అనుకూలముగా సహాయముచేయనందున స్వామివారు తమకక్కరలేదని వదిలివేసిరి. అంత దానిపాలనాభారమును సౌతువల్లూరు వారే వహించి అతివైభవముగా స్వామివారి కైంకర్యములను చేయించుచుండుటయేగాక దీనిని దివ్యస్థలమొనర్చి వార్షికోత్సవములను అతి వైభవముగా చేయించుచువచ్చిరి.

మూలవరులు - అళ్వారులు

ఇచ్చట ధ్రువబేరము శ్రీ వేణుగోపాలమూర్తి రుక్మిణి సత్యభామాసమేతముగా నేకపీఠమందుకలరు. అంతరాళికమున స్వామికి యుత్తరభాగమున లక్ష్మీదేవియు, దక్షిణభాగమున "అండాల్" (గోదాదేవి)యు విషమరేఖా స్థానములలో ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నవి. ఇట్లుండుట అగమ శాస్త్రవిరుద్ధము. ఈ విగ్రహములును శిల్పశాస్త్రప్రమాణ పురస్సరముగా లేవు. మరియు సుందరతరమైన శ్రీ అంజనేయస్వామివారి విగ్రహమొండు ప్రాచీనవిగ్రహమొండు అంతరాళికమున లక్ష్మిఅమ్మవార్లకు దక్షిణభాగమున పూర్వాభిముఖముగా భిత్తిలో బిగింపఁబడియున్నది. ఈ విగ్రహమీదేవాలయ ప్రతిష్ఠకంటె యనాదిగనున్నట్లు యర్చకులు చెప్పుచున్నారు. వీరే యీ క్షేత్రపాలకులై యుండ నోపును. మరియు "అండాల్" దేవికి దక్షిణపార్శ్వమున పన్నిద్దరాళ్వార్లు ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండిరి. వీరు యీ కోవెలను దివ్యస్థలమొనర్చినప్పుడు ప్రతిష్ఠింపబడియుందురు. మరియు నిచ్చట మూలవరులకున్నూ పరివారదేవతలుకు కూడా, కౌతుకోత్సవ స్నపన బేరములు కలవు.

స్వర్ణకవచము - సప్తనారీహంసవాహనము

శ్రీస్వామివారికి శ్రీ రాజా నాగన్ననాయుఁడుగారును, శ్రీ రాజాబాప్యకార్లు నాయుఁడుగారును సుమారు ముప్పది వేలరూప్యములు కిమ్మతుగల వజ్రములు, నవరత్నములు పొదికిన సర్వాంగస్వర్ణకవచమున్ను, సర్వాలంకరణములున్ను, రజతపాత్రములు, ఛత్రచామరములున్ను, పట్టు ఆలవట్టం మున్నగు సర్వాభరణములున్ను చేయించిరి. మరియు గరుడ, హనుమంత, అనంత, గజాశ్వ, వ్యాళ, పొన్న, రాజాధిరాజ వాహనములున్నూ, చలువచప్పరములు, రథాందోళికాది రాజలాంచన వాహనములున్ను కలవు. మరియొక విశేషమేమన? ఈ దేశమున యొక్కడనులేనటువంటి "సప్తనారీహంస వాహనము"ను అపూర్వమైనదియు, నన్యసామాన్యమైన శిల్పసంపదతో నొప్పారు విచిత్ర వాహనమొకటికలదు. ఇట్టి వాహనము దక్షిణదేశమున "కంచి"లో మాత్రము కలదు. ఇది హంసాకృతిగనుండును. కాని అవయవములను పరిశీలించి చూచిన నేడుగురు స్త్రీవిగ్రహములతోనిది నిర్మింపబడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. అన్ని విగ్రహములకు అంగ ప్రత్యంగ విభాగము స్పష్టముగా కన్పించుచున్నది. కాని మొత్తము అంతాకలసి హంసాకృతిగా కాన్పించును. అందువలన దీనికి "సప్తనారీహంస వాహనము"ని పేరు.

ఉత్సవములు - సాంప్రదాయము

చైత్రశుద్ధపాడ్యమి- సంవత్సరాది, పంచాంగ శ్రవణము. వైశాఖశుద్ధ పౌర్ణమికి నవాహ్నికదీక్ష కళ్యాణోత్సవము. ఆషాఢమాసమున పది దినములు అండాళ్ తిరునక్షత్రము. శ్రావణశుద్ధ పౌర్ణమాస్యకు పవిత్రోత్సవము. ఈ బహుళ అష్టమికి జన్మాష్టమి, ఉట్లపండుగ; అశ్వీయుజము నవ రాత్రములు, లక్ష్మీదేవికి కుంకుమపూజ. దశమికి శమీపూజ, పారువేటోత్సవము. మార్గశీర్షమున ధనుర్మాసోత్సవములు. శుద్ధయేకాదశికి ముక్కోటి. పుష్యమాసమునందు తిరు నక్షత్రములు, ప్రతివారము శుక్రవారసేవలు, నిత్యము పుష్పయోగోత్సవము (పవళింపుసేవ) జర్పుట ఆచారమై యున్నది. మరియు త్రికాలార్చనము జరుగును. ఇవి అన్నియు శ్రీ వైఖానససూత్ర ప్రకారము జరుపఁబడు చున్నవి.

శ్రీ సత్యనారాయణవరప్రసాద్ - తిరునాళ్లవేడుకలు

శ్రీ భాష్యకార్లు నాయుఁడుగారి తరువాత, శ్రీ సత్యనారాయణవర ప్రసాదుగారు రాజ్యమునకు వచ్చిరి. వీరి కాలములో గోపాలమూర్తికి జర్పిన యుత్సవములు వేడుకలు, భోగములు, వైభవములు ఆంధ్రదేశమున యెచ్చటను జరుపబడలేదన్నమాట అతిశయోక్తికాదు. ఆ తిరునాళ్లలోని వేడుకలు కొనియాడుటకు శక్యముకాదు. నిత్యము అలం కారములు, పూజా విశేషములు, భోగములు, యూరేగిం పులు, చూచి తీరవలసినదే. వేదపారాయణలు, పండిత ప్రకాండుల వాగ్వాదములు, కవితాగోష్ఠులు, అవధాన ప్రసంగములు, గానసభలు, నాటక ప్రదర్శనములు, పలు విధములైన మేళసమ్మేళనములు, భరత నాట్యములు, జరుగుచుండెడివట. ఈ దేశమునగల గొప్ప విద్వాంసులను, విదుషీమణులనుగాక, దక్షిణదేశమునుండి పలు మంది గాయకులను, విద్వాంసురాండ్రను రావించి పలు ప్రదర్శనములను గావించుచుండెడి వారట. వింత వింత జంతువులపై విహరములు, ఏనుగులు, గుఱ్ఱముల పందెములు, పలురకముల "బాణసంచ" కాల్పులు, వర్ణింపనలవికాదట.

తిరునాళ్లు - చాటువులు

వీరిపాలన కాలములోనే శ్రీస్వామి వారికి "బిందె తీర్థ" కైంకర్యమునకునొక "యేనుగు"ను సమర్పించిరి. ఈ విషయము యీ చాటుపద్యమువలన తెలియుచున్నది.

ఉ॥ వచ్చిరి రాజబంధువులు - వచ్చిరి మిత్రులు సత్క విశ్వరుల్
వచ్చిరి గాయకోత్తములు - వచ్చిరి వారవధూపరం పరల్
వచ్చిరి వాద్యశౌండులును - వచ్చిరి యెచ్చటఁ జూచినన్ బురం
బచ్చపుసంతసంబునకు - నాకరమైకరమున్ భరం బుగన్ ॥—

శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - మూలవరులు

తే॥ గీ॥ పెదపనీయెల్ల పరిజనుల్ - వెంటరాగ
కృష్ణవేణికిఁజని కర - టీంద్రమొకటి
సేవకర్పించె జలకల - శికిఁగరీంద్ర
పాల కుండగు వేణుగో - పాల పతికి ॥—

శతకములు - కృతులు

శ్రీస్వామివారిపై పూర్వకవి యొక సీస శతకమును వ్రాసినాడు. శతకకర్తపేరు తెలియదు. శతకమున్ను సమగ్రముగ దొరకలేదు. కాని శైలి అంత్యప్రాసనియమ ముతోకూడి లలిత రతినొప్పారుచున్నది. అందందు కవి నిందాస్తుతినిఁజేసినాడు అందులోని రెండు పద్యములు.

సీ॥ శ్రీమహిళాహృత్కు - శేశయ పరఖేల
బలదైత్యసూదన - వలవిసీల
బుధగురు సంకాశ - సుధిత కీర్తివిసాల
దుర్మతి దితిజసం - దోహకాల

శ్రీ రాజ్యలక్ష్మి అమ్మవారు

బర్హిర్ముఖ వ్రాత - పరిపాలనోల్లోల
కమనీయ విలసిత - కనకచేల
సంపూర్ణ దాక్షిణ్య - సంరక్షితకుచేల
ఘనతర దుష్కృత - కందికోల

గీ॥ భూరి కరుణారసావాల - పుణ్యశీల
భక్త సంఘాత సురసాల - భరితశైల
సరసగుణ జాలసంగీత - సామలోల
తోట్ల వల్లూరి గోపాల - తోయజాక్ష॥

సీ॥ కాంచనచేలంబుఁ - గలియుండియుగొల్ల
యిల్లాండ్రచేలంబు - లెత్తలేదె ?
కౌస్తుభరత్నంబుఁ - గల్గిసత్రాజిత్తు
కాంచనమణి నపే - క్షింపలేదె ?
యురమున శ్రీదేవి - యొప్పారుచుండగాఁ
గుబ్జతోరతికేళిఁ - గూడలేదె ?
ఐశ్వర్యనిధియన - నలరుచుండియుబలిఁ
జేరి, చేఁజాచియా - చించలేదె

గీ॥ జౌరయిట్టియపేక్షచే - నలరెదివు
చెలగినాకోర్కెఁదీర్చి ర - క్షించుటెట్లు ?
సరసగుణజాల సంగీత - సామలోల
తోట్లవల్లూరి గోపాల - తోయజాక్ష॥ -

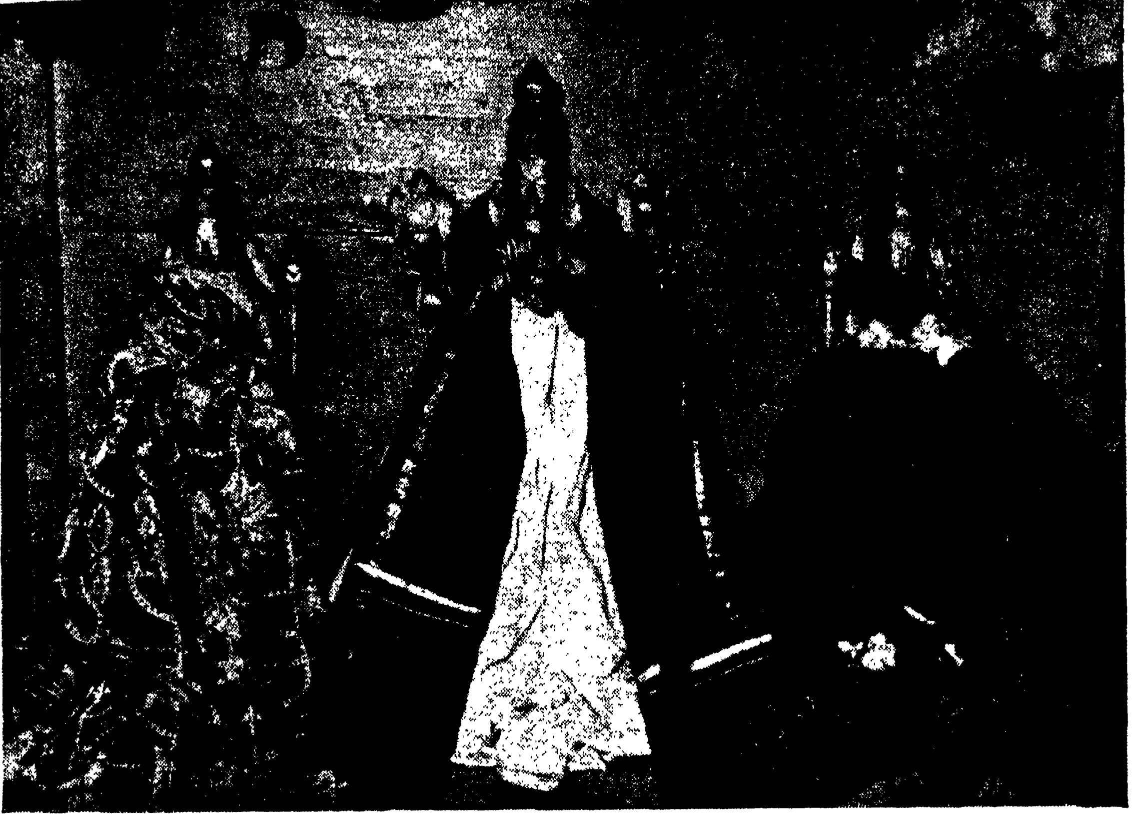
మఱియు శ్రీ స్వామివారిమీద పదకవితాధురంధరులగు శ్రీ రాయభట్టువీరరాఘవ కవిగారును, దాసుశ్రీరామపండితులుగారును కొన్ని పదములను వ్రాసి సన్నుతించిరి. ఈ రెండు ప్రబంధములును చాలా సుప్రసిద్ధములై యున్నవి.

జీర్ణబింబము - పూర్ణబింబము

ప్రపంచమున చెడుపనిచేయుట యెట్టిదోషమో, మంచి పని చేయకుండుటయు నట్టిదోషమే. ఇవిరెండును తప్పులే ఇట్లే అలయములందు జీర్ణబింబములను పూజించుటయు పూర్ణ బింబముల పూజింపకుండుటయు, యీ రెండు కార్యములను తప్పులే. అనర్ధదాయకములే. ఈ దేవాలయము శ్రీ చారిటబుల్ అండ్ ఎండోమెంటు డిపార్టుమెంటువారు స్వాధీనపర్చుకొనిన తరవాత అలయమును చాలావరకు జీర్ణోద్ధరణమునుఁ గావించిరి. రంగులువేయించిరి. విద్యుద్దీపములను పెట్టించిరి. ఇట్లు అలయమును మాత్రము జీర్ణోద్ధరణముచేసిన చాలదు. ఇప్పుడున్న ధృవబేరము (మూలవిరాట్టు) యెప్పుడో శిథిలమైనది. లక్ష్మిగోదా విగ్రహములున్నూ అంగప్రత్యంగ విభాగము ప్రమాణపురస్సరముగా లేవు. ప్రతిష్ఠితస్థానములున్నూ సమరేఖమీద ప్రతిష్ఠింపఁబడక విషమస్థానములందు కలవు. ఈ సంగ

శ్రీ అంజనేయస్వామి - (మూలవిరాట్‌కు ఎదురుగా)

శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామాసమేత శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి - ఉత్సవరులు

తిని శ్రీ బోర్డువారు గ్రహించి వీటిని తీసివేసి జలాధివాసము చేయుచు నూతన విగ్రహములను ప్రతిష్ఠింపవలసినదిగా సూచించుటచే వారి యుత్తరువు ప్రకారం నూతన విగ్రహములు చేయింపఁబడి అయిదు సంవత్సరములైనది. వాటిని ప్రతిష్ఠించకుండా యెవ్వరో వద్దు అన్నారని ఆపివేసిరట. ఇందువలన పైనచెప్పిన రెండు దోషములున్నూ కలుగుచున్నవి. జీర్ణవిగ్రహములను పూజించినను ఫలములేదు. పైగా అనర్థఫలమునిచ్చును. ఇట్లు నూతన విగ్రహములను ప్రతిష్ఠించుటకు యుద్దేశింపఁబడి తయారుచేయబడి వాటికి దీపధూపనైవేద్యాదులులేక పాడుపెట్టి యుంచుట మఱియొక దోషము. ఇందువలనను అరిష్టమే ఫలము. కనుక శ్రీ స్వామివార్లను తమ మూర్తివంతముచే పునః ప్రతిష్ఠితులై అఖిల వైభవములతో పూర్వమువలె తులతూగుచు భక్తులనుగ్రహించుచుందురుగాత. అధికారులును శీఘ్రముగా నూతన విగ్రహములను ప్రతిష్ఠించి, శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి వారి యనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక!

దేవాలయములు - విశేషపూజలు

పండిత, పార్థసారధి భట్టాచార్య.

గ్రహణారాధనము

సూర్యచంద్ర గ్రహణముల గొప్పతనము మన పూర్వులు గ్రహించి ఆ సమయమున స్త్రీలు పురుషులు బాలురు వృద్ధులు అందరును స్నానదానాదుల నాచరించదగునని నిర్ణయించిరి. సూర్యగ్రహణమున ఆరంభమునను చంద్ర గ్రహణమున విడుపు కాలమునందును స్నానాద్యాచరణము విహితము. స్నానము పట్టువిడుపులయందు రెండు సమయములలోను విహితము. దానము తర్పణము మొదలగునవిమాత్రము ఆరంభమునను అంత్యమునను చేయబడవలయును. సూర్యగ్రహణమునకు ముందు నాలుగు యామములలోను చంద్రగ్రహణమునకు ముందు మూడు యామములలోను భోజనము చేయరాదు. ఈ నియమము శక్తుల విషయమైనది. అశక్తులు కొంచెము ముందువెనుకగ భోజనాదులను చేయుటకు అనుమతించ బడినది. విశేషములగు మంత్రములను అనుష్ఠించుటకును ఉపదేశములను పొందుటకును ఈ గ్రహణకాలము ప్రశస్త మని పెద్దలు చెప్పుదురు.

ఇయ్యది మానుషిక మర్యాద. ఈ తీరుననె దేవాలయ ములలోకూడ విశేషవిధులు చెప్పబడినవి. చాలా చోటు లందు గ్రహణకాలమున ఆలయము తలుపులు మూసి యుంచబడి గ్రహణమోక్షము కాగానె గ్రహణతిరుమంజన మను పేరిట ఆలయమందలి బింబములను అభిషేకము చేసి పాత్రములను శుద్ధిపరచి వస్త్రములను ఉతికి యెండ బెట్టి ధరింపచేసి విశేషముగ ఆరాధనము నివేదనము చేయుటకలదు. తిరుపతి దివ్యక్షేత్రమందుమాత్రము గ్రహణ కాలమున తలుపులు మూయబడుచున్నవి. విశేష తిరు మంజనము లేకనె తరువాత నిత్యార్చనాదులు జరుగు చున్నవి.

శాస్త్రవిధి ననుసరించి గ్రహణకాలమున భగవానునకు మహాస్నపనము చెప్పబడినది. ఈ సమయములో కైంకర్య పరుల కెట్టి ఆటంకములేక భగవానుని అభిషేకకైంకర్యము లను చేయవచ్చును. లోకాచారమునుబట్టి సూర్య చంద్ర గ్రహణము ఆ గ్రహముల విపత్తును సూచించునదై వైదికులకు అశౌచమును కల్పించుటచే అశుచి పరిహారము నకై స్నానము చేయబడునని తెలియుచున్నది. అట్టి యాచారమునకు తత్త్వమేదియైనను భగవత్కైంకర్యమున కట్టి దోషమున్నట్లు లేదు. పక్వప్రసాదములనుగాని అపక్వములనుగాని నివేదనము చేయుట ఈ స్నపనము నందు చెప్పబడలేదు. గ్రహణకాలమున జన్మనక్షత్రాది సంభవముచేతనేమి కారణాంతరములచేతనేమి భక్తులకు భగవత్సేవ కర్తవ్యమై యొప్పుటచే గ్రహణకాల స్నపనము జరిపించుట యుక్తమే. ఈ నిర్ణయమును ఆయాస్థలము లందు జరిగెడి ముందువెనుక ఆచారమునుబట్టి వ్యవస్థ చేయవచ్చును.

పవిత్రోత్సవము

ఈ యుత్సవము యొక్క మహత్త్వము ననుసరించి సాధారణముగ శైవవైష్ణవ భేదములేక వైఖానస పాంచ రాత్ర శైవసన్నిధులన్నిటియందును వైదిక క్రియాకలాప యుక్తముగ ఆచరణమున నున్నది. ఇయ్యది బ్రహ్మోత్స వము (కల్యాణోత్సవము) వలె ప్రతి సంవత్సరము అను ష్ఠింపదగిన నిత్యకృత్యమై యున్నది. మరీచి మహర్షి ఈ క్రింది విధమున దీని ప్రకారమును చెప్పిరి.

"అథ పవిత్రారోపణం వక్ష్యే సర్వయజ్ఞ ఫలప్రదం సర్వ దోషోపశమనం సర్వతుష్టికరం సర్వకామప్రదం సర్వలోక శాన్తిదం హ్యేతత్. మంత్ర క్రియాద్రవ్యహీనం యత్కృతం తద్దోష శాన్త్యర్థం పవిత్రారోపణం కుర్యాత్. పవిత్రారోపణ హీనా యా పూజా సా నిష్ఫలా భవతి. రాజరాష్ట్రం వినశ్యతి. తస్మాద్యత్నేన పవిత్ర మారోపయేత్."

(పవిత్రోత్సవము సర్వయజ్ఞ ఫలప్రదము, సర్వదోషోప శమనము, సర్వతుష్టికరము, సర్వకామప్రదము, సర్వలోక శాన్తికరము. ఆరాధనాదులందు సంభవించెడి మంత్ర క్రియాద్రవ్య లోపములు దీనిచే చక్కపరుపబడును. పవిత్రోత్సవము జరుపబడని నిత్యపూజ ఫలము నీయదు. అట్టి పూజ రాజరాష్ట్రములకు క్షేమము నీయజాలదు. కావున తప్పక ప్రతి ఆలయమునందును సంవత్సరమున కొకసారి ఈ యుత్సవమును తప్పక చేయవలెను.)

ఈ యుత్సవమును చేయుటకు ఉక్తకాలములు చాంద్ర మానరీతిగగాని సౌరమానరీతిగగాని ఆషాఢ శ్రావణ భాద్ర పదమాసముల యందాచరింపవలెను. ఏ మాసమందుగాని శుక్లపక్ష ద్వాదశియందుగాని విష్ణుపంచక దినములందుగాని చేయదగునని కొందరనియెదరు. అధికమాసములందును క్షయమాసములందుగాని శూన్యతిథ్యాదులందుగాని పూర్వ విద్ధయగు ఏకాదశి తిథియందుగాని ఇతర దుష్టకాలము లందుగాని ఈ యుత్సవమును చేయరాదు. రాజాజ్ఞచే ఏ సమయమందును చేయవచ్చును.

ప్రయోగప్రకారము :—ఆలయము ముంగిట మండపము నందుగాని ప్రపయందుగాని యాగశాలను నిర్మించి యథా శాస్త్రముగ దర్పణోదరమువంటి వేదికను కట్టవలెను. నలు దిక్కులను ద్వారతోరణములచే అలంకరించి పూర్ణకుంభ ములు అంకురములు దర్భమాల తరంగములు స్తంభ వేష్టనములు ముక్తాదామములు మొదలగు అలంకారములచే శాలను శోభితము కావించి పూర్వోక్త వేదికకు ముందు భాగమున పౌండరీకాగ్ని కుండమునుగాని సభ్యాగ్ని కుండ మునుగాని నిర్మించి దానిని గోమయముచే అలికి పంచ వర్ణములతో రంగవల్లులను బెట్టి యాగద్రవ్యమును సేక రించవలెను. ఉత్సవారంభదినమునకు ముందునాటిరాత్రి శాలశుద్ధిచేసి అంకురార్పణము కావించవలెను.

పట్టుతోగాని సువర్ణముతోగాని పవిత్రములను చేయుట ఉత్తమకల్పము. వెండి పవిత్రము మధ్యమకల్పము. నూలు పవిత్రము చివరికల్పము. దోషరహితమైనట్టి ద్రవ్య ముతో సుమంగలియును పతివ్రతయునగు బ్రాహ్మణ వధువుచేగాని బ్రాహ్మణకన్యకచేగాని పేనబడిన సూత్రముచే పవిత్రమును చేయుట యుక్తము. అట్టి వస్తువులభించనప్పుడు విక్రయమునకు అంగడిలో కొన వచ్చును. మూషికములు మొదలగు వానిచే కొట్టబడి నట్టిగాని తలవెంట్రుకలతో కలసినట్టిగాని సూత్రము కూడదు. యెక్కువ లావుగగాని సన్నముగగాని కూడదు. హెచ్చుతగ్గులు లేక సమముగా నుండెడి సూత్రమును మూడు పేటలుగా మడిచి మంత్రముతో పంచగవ్యములచే ప్రోక్షించి దానిని ఒక్కటిగా పేనవలెను. నూటయెనిమిది ముడులతో మెడనుండి జానువులవరకు (బింబమునకు) వ్రేలాడునట్టు చేయుబెడి పవిత్రము ఉత్తమము. అట్లే యెబదినాలుగు ముడులతో ఊరువులవరకు వ్రేలాడునది రెండవ పక్షము. యిరువదియేడు ముడులతో నాభివరకు ఉండునది కడపటి పక్షము. బింబము నంతను ఆవరించ దగి వేయిన్నినూటపదారు గ్రంధులతో చేయబడిన ఒకానొక సూత్రము వనమాలయనబడు దానిని కూడ కట్టవలయును. ముడియనునది అంగుష్ఠ ప్రమాణఘనముగలిగి యుండుట ఉత్తమపక్షము. మధ్యమాంగులి ప్రమాణము రెండవ పక్షము. కనిష్ఠాంగులి ప్రమాణము కడపటి పక్షము. మంత్ర పూర్వకముగ పై ముడులను వేయవలయును. ఇరువదియేడు ముడులతో ఉపవీతము ఉండవలయును.

యజమానుడు ఆచార్యుడు శిష్యుడు అగ్నికుండము వీనికివలయు పవిత్రములకు యెనిమిది ముడులుండ వలయును. పరివారదేవతల పవిత్రములకు పన్నెండు గ్రంధులుండవలయును. ఈ గ్రంధులను సుగంధ ద్రవ్య ములచే అలంకరించి సుగంధధూపమును సమర్పించ వలెను.

ముందు చెప్పినట్లు పూర్వరాత్రి అంకురార్పణము చేసి, మరునాడు ఏకాదశి ఉదయము ఆచార్యాదులు స్నానాను ష్ఠానముల జేసికొని ఆలయమునకు వచ్చి ప్రదక్షిణ ప్రణామములజేసి దేవునకభిముఖులై సమాహితమనసుతో అష్టాక్షర మహామంత్రమును జపించి ఆనాడు ఉపవాసముగ నుండవలయును; స్త్రీ శూద్రాదులతో భాషింపరాదు. యాగ శాలలో ప్రవేశించి దేవుని ప్రార్థింపవలెను. దేవునకు స్నప నము ఉక్తహోమాదులు చేసి పూర్వోక్తవేదికి పశ్చిమమున పవిత్రములనుంచి అర్చించి రక్షాబంధము చేసి శయనాధి వాసము గావించవలయును. పవిత్రములను స్పృశించి ఉక్తమంత్రములను జపించుచు చుట్టి రక్షాచక్రమును ఆవరణత్రయ దేవతలను శాంతగరుడ చక్రదేవతలను స్వక్షాది విమానపాలకులను కూర్చలయందావహించి బలినొసగి అగ్నియందు హౌత్రశంసన పూర్వకముగ మూర్త్యావాహనము చేయునది. ఆవాహన క్రమముగ జుష్టాకార స్వాహాకారముల చేసి భగవానునకు స్నపనము వస్త్రాలంకారములను చేసి సప్తవింశత్యుపచారములచే అర్చించి అధివాసగతములగు పవిత్రముల తెచ్చి భగ వానున కర్పించునది. అట్లే ఆలయ మండపాదులకును సమర్పించి బలినీయవలెను. అట్లే యజమానుడు ఆచార్యుడు శిష్యులు వీరలు పవిత్రములను ఉంచి ఉక్త హోమముల చేయునది. ప్రాగాదిగ నాలుగు దిక్కు లందును చేయునది. ఆచార్యులు ఋత్విక్కులును అష్టాక్షర ద్వాదశాక్షర మహామంత్రములను విష్ణుగాయత్రిని జపించి పుష్పాంజలిని సమర్పించి నృత్తగీత వాద్యములచే రాత్రిశేషమును గడుపవలయును. ఆవల అగ్ని విసర్జ నము చేసి పుణ్యాహము ఆచార్యాదులకు దక్షిణాదానాదుల చేయునది.

ఇట్లు తొమ్మిది, యేడు, ఐదు, మూడు, లేక ఒకదినము గాని పవిత్రోత్సవారాధనము చేసి బ్రాహ్మణపూజనము వైష్ణవతదియారాధనమును చేసి దక్షిణాదానము చేయ వలెను. ఈ యుత్సవాచరణముచే సర్వాభీష్టసిద్ధి గల్గును. సంవత్సర పూజాఫలము సిద్ధించును. భగవానునితో శ్రీ వైకుంఠలోకావాసమును సిద్ధించును.

(మరీచి విమానార్చనా కల్పము 78 పటలము)

గర్వభంగము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

ధర్మరాజు రాజ్యం పాలిస్తూ, ఒకప్పుడు నిండు కొలువు తీర్చి ఉండెను. అప్పుడు సభలో అతని సోదరులూ, కొందరు మహర్షులూ, వేదవ్యాసుడూ కూడా ఉండిరి. సందర్భవశాత్తూ వ్యాసమహర్షి విష్ణువుయొక్క విలాసాన్ని గ్రహించడం సామాన్యులకు సాధ్యం కాదనీ, అతడు మానుషరూపం ధరించి, కృష్ణుడుగా మనతో కలసి మెలసి తిరుగుతూ ఎంతో ఆప్తుడుగా ఉన్నా అతనినిగురించి మనం తెలుసుకో లేక మాయలో పడి ఉన్నామనీ, అందుకోనమే తనవంటివానికి కూడా యింకా ముక్తి లభించలేదనీ, అతని లీలలు అనంతాలనీ చెప్పగా—ఆ విషయాన్ని వివరించే ఒక లీలను వినిపించ వలసినదిగా యుధిష్ఠిరుడు కోరినాడు. వ్యాసమహర్షి చెప్పడానికి సిద్ధంగా వున్న సమయంలో అక్కడికి ఆకాశమార్గంగా అయిదుగురు మహాత్ములు దిగి సభలో ప్రవేశించారు. వారిలో నలుగురు పెద్దవారు, ఒక్కడు బాలుడు. పెద్దవారిలో ముగ్గురు సూర్య సమాన తేజులు. ఒక్కడు పూర్ణచంద్రోపమానుడు! బాలుడు ఇంద్రనీలమాణిక్యంవలె ఉన్నాడు. సూర్యసమాన తేజస్కులు ముగ్గురూ సనక, సనందన, సనత్కుమారులనీ, పూర్ణచంద్రసమానుడైన పురుషుడు నారదుడనీ వారు గ్రహించారు. కాని, అయిదవవాడైన ఆ బాలుడెవ్వడో తొలుత తెలియడం లేదు. అతడు విశాలమూ, ప్రకాశమానమూ అయిన ఫాలము కల్గి గోపిచందనాన్ని ధరించి యుండెను. రమణీయమైనట్టియు, దివ్యవాసనలు కలిగినట్టియు పారిజాతపుష్పమాలికను ధరించి ఉండెను. చెవుల ప్రక్కను తులసీదళాలను పెట్టుకొని, రెండవ కృష్ణునివలె కనబడెను. వారు కొంచెం సేపు ఆలోచించి, ద్వారకానగరంలో శ్రీకృష్ణుని దేవేరులకూ, తక్కిన అంతఃపురస్త్రీలకూ వినోదంగా కాలక్షేపంకోనం కథలు చెప్పుతూ వుండే గోవిందశర్మ అనే బ్రహ్మచారి అని తెలుసుకున్నారు.

ధర్మరాజుతో సహా సభాసదు లందరూ వారిని చూచి, లేచి ఎదుర్కొని, సగౌరవంగా సభలోనికి తీసుకువచ్చారు. కుశలప్రశ్నానంతరం ధర్మరాజు వారిని సుఖాసనాసీనులనుగా చేశాడు. గోవిందశర్మ వ్యాసమహర్షిదగ్గర కూర్చున్నాడు. భగవంతుని లీలలకు ఉదాహరణంగా ఒక అద్భుతవిషయాన్ని - విష్ణుమాయాజాలాన్ని బాగుగా ఎరిగిన ఆ గోవిందశర్మచేతనే చెప్పించవచ్చునంటూ వ్యాసుడు అనుకున్నాడు.

ధర్మరాజుకు గోవిందశర్మను చూడగా ఆశ్చర్యమూ, ఆనందమూ కలిగినవి. అతడు శర్మను చూచి "మహానుభావా! మాకు శ్రీకృష్ణు డెంత పూజ్యుడో, నీవున్నూ అంత పూజ్యుడవు. అతనికి ఆప్తస్నేహితుడవు. నీవు యిచ్చటికి వచ్చి మా గృహాన్ని పావనం చెయ్యడంచేత మేము ఎంతో ధన్యుల మైనాము. చెప్పకేమి? నా కొక్క విషయం మాత్రం ఎంతో ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తున్నది. అది నీవు పారిజాత పుష్పమాలికను ధరించడమే! ఆ మాలికను ధరించడానికి యీ లోకంలో భగవదవతారమైన శ్రీకృష్ణునికి తప్ప మరెవ్వరికీ అధికారం లేదుగదా! నీవు ఎలా ధరింపగలిగావు? దీన్నిబట్టి చూస్తే నీవు సాధారణవ్యక్తివి కాక, లోకోత్తర పురుషుడవువలె కానవస్తున్నావు. నీ వృత్తాంతమంతా సవిస్తరంగా తెలిపి మా సందేహాలను తీర్పవలెనని ప్రార్థన" అని సవినయంగా అభ్యర్థించాడు.

తర్వాత ఆ బాలవటువు ఈవిధంగాచెప్ప నారంభించాడు.

"అయ్యా! బలరామ, కృష్ణులు కాశీలో సాందీపని అనే విద్వాంసుడిదగ్గర సమస్తవిద్యలూ అభ్యసించారని మీకు తెలిసే వుంటుంది. ఆ సాందీపనియే నాకు తాతగారు. ఆయన పెద్దకుమారుడైన ధర్మశీలుడు మా తండ్రి. నేను పుట్టిన సమయంలో ఆకాశవాణి "ఈకుర్రవాడు సమస్త శాస్త్రాలూ అచిరకాలంలోనే గ్రహించి యత్యాశ్రమాన్ని స్వీకరిస్తాడు. గోవిందునికి మిత్రుడుగానూ, సహచరుడుగానూ వుంటాడు. అందువల్ల ఇతనికి గోవిందశర్మ అనే పేరు పెట్టండి!" అని పలికినదట! ఆ విధంగానే నేను సమస్తవిద్యలూ నేర్చుకొని, బ్రహ్మచారిగా ఉన్నాను. శ్రీకృష్ణునికి నామీద అవ్యాజకరుణ కలిగింది. నేను అతని నగరులో స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తూ, శ్రీకృష్ణునికి, అతని అంతఃపురకాంతలకూ వినోదంగా కథలు చెప్తూ కాలం గడుపుతూ ఉంటాను.

ఇక—నా కీ పారిజాతపు పూలదండ ఎలా వచ్చిందో, వివరించి చెప్తాను. సావధానంగా వినండి.

ఈ నారదమహాముని శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీదేవిఅంతఃపురంలో వున్నప్పుడు ఒకసారి ఒక పారిజాతపుష్పం తెచ్చి యివ్వడమూ, దాన్ని శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీదేవికే ఇయ్యగా సత్యభామ అలిగి పారిజాతవృక్షాన్నే తన పెరటిచెట్టుగా నాటించడమూ మీ అందరికీ తెలిసిన సంగతే! దాని ప్రభావం ఎటువంటిదో? ఆ వృక్షం వచ్చినదగ్గిర్నుంచే సత్యభామకు ఒక నూతన లావణ్యం—ఆత్మతృప్తీ కలిగినవి.

శ్రీకృష్ణుడు ఎప్పుడూ ఆమెగృహంలోనే వుంటూ వచ్చాడు. అతడు ఇకమీద తన్ను విడిచి ఒక క్షణమైనా ఉండలేడనే అభిప్రాయం ఆమెకు కలిగినది. ఇట్టి లోకోత్తరసౌభాగ్యంచేత ఆమె గర్వించి, శ్రీకృష్ణునియొక్క తక్కినమహిషులను అవమానించాలని ఆమె సంకల్పించి—ఒకనాడు పారిజాత పుష్పాలను విరివిగా బుట్టలతో కోయించి, బంగారు పళ్లేల నిండా నింపి—శ్రీకృష్ణుడు చిరునవ్వుతో గమనిస్తూ వుండగానే—"యీ పువ్వులు తీసుకొని వెళ్లి—ఆ యీ సవతులకు ఇచ్చి—'ఇవి మా దేవి పెరటిలో పూచిన పువ్వులు' అని హెచ్చరించి, వారివారి భావాలు ఎలా వున్నదీ గమనించి రావాలి. ముఖ్యంగా రుక్మిణీదేవి ఏమి అనుకున్నదీ నాకు వివరంగా తెలియాలి" అని తగిన చెలికత్తెలచేతికి ఇచ్చి వారందరికీ పంపినది.

రుక్మిణీదేవి దగ్గిరికి పంపబడిన పరిచారిక పోతూ తనలో "మాదేవి మంచి ఉపాయం పన్నినది. ఈ దెబ్బతో రుక్మిణీదేవి యీ జన్మలో తల యెత్తుకోలేదు" అని అనుకొని కులుకుతూ ఆ దేవి భవనద్వారాన్ని చేరింది. అక్కడి ద్వారపాలకురాలు సత్యభామపరిచారికను లోపలికి పోకుండా అడ్డుకొని "మాదేవిన్నీ, శ్రీకృష్ణులవారున్నూ ఏకాంతంగా ఏదో మాటలాడుకుంటూ వున్నారు. ఇలాంటి సమయంలో నీవు లోపలికి పోవడం భావ్యం కాదు. అయినా నీవు ఏమిపనిమీద వచ్చావు? ఈ పువ్వులు యివ్వడానికేనా? వీటిని ఎవరు పంపారు? నువ్వు ఎవ్వరి పరిచారికవు?" అని అన్నది. ఆ మాటలు విని సత్యభామసేవకురాలు నవ్వి "పారిజాతవృత్తాంతమే నీకు తెలియదా? శ్రీకృష్ణులవారి కాంతలలో మా దేవి ఒక్క సత్యభామకు తప్ప యీ పువ్వులు మరెవరిదగ్గరున్నాయి? పాపం! మీ దేవికి ఇవి లేవని అభిమానంకొద్దీ ఎంతో ప్రీతితో మా దేవి పంపించినది. ఏమో, మీదేవీ, శ్రీకృష్ణులవారూ ఏకాంతంగా వున్నారంటూ లేనిపోని అబద్ధాలు ఆడుతున్నావు. ఆ ప్రభువు మా దేవి అంతఃపురాన్ని విడిచి ఎక్కడికీ పోడు. ఆయన దగ్గర వుండగానే మాదేవి వీటిని పంపింది" అని అన్నది.

ఆ మాటలకు ద్వారపాలకురాలు విరగబడి నవ్వుతూ, "పారిజాతమంటూ ఏమో మహా ప్రమాదంగా చెప్తున్నావు! ఈ చెట్టు శ్రీకృష్ణుని దేవేరు లందరియిళ్లల్లోనూ వుంది. నువ్వు తెచ్చిన యిలాటి పువ్వులు మా దేవి అంతఃపురంలోని దాసీజనం తలలపై ధరిస్తూ వుంటారు" అని జబాబిచ్చింది.

ఈ మాటలు వినేసరికి సత్యభామ చెలికత్తెకు విపరీతంగా కోపం వచ్చింది. అయినా, దాన్ని లోపల అణచుకుని "ఇదంతా ఎందుకూ? ఈ పువ్వులు రుక్మిణీదేవికి యివ్వవలెనని మా దేవి చెప్పి, పంపించినది. వీటిని ఆమెకు అందించడమే నా పని. నన్ను లోపలికి పోనియ్యి. లేకపోతే నేను వెనక్కి పోవలసి వస్తుంది. అది మర్యాద కాదు" అన్నది. లోపలనుంచి వీరి సంవాదాన్ని వింటూ వున్న ఒక పరిచారిక వెంటనే వచ్చి "మాదేవి అనుమతించింది. నీవు లోపలికి రావచ్చును" అంటూ సత్యభామ పరిచారికను లోపలికి తీసుకుని వెళ్ళినది.

అక్కడ రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణునితో కొంతసేపు విహరించి, ఉద్యానంలోని దీర్ఘికలో స్నానం చేసి, బంగారుచాయ పట్టుచీర ధరించి అప్పుడు పూచిన పారిజాత పుష్పాలను తలలో తురిమి, ఆ పారిజాతమంటపంలోని పూలపాన్పు మీద సుఖాసీనయై, తనలో ఇలా అనుకొన్నది—"భగవంతుడు తన కొక్కర్తెకే పారిజాత వృక్షాన్ని యిచ్చినట్లు సత్యభామ భావిస్తూ ఉన్నది. ఆ పరాత్పరుడు నాకుకూడా యీ వృక్షం పెరటిచెట్టుగా ప్రసాదించినట్లు తెలిస్తే మనస్సులో ఎంతో కుమిలిపోతుంది. తన పెరట్లో పారిజాత వృక్షం వున్నాదని తృప్తిపొంది, మనోహరుడు చాలాకాలం నుంచీ నాదగ్గిరే వుండిపోయినా లక్ష్యంచెయ్యడం లేదు. ఇప్పుడుగానీ నేను ఈ పుష్పాలను ఆమెకు కానుకగా పంపిస్తే మరీ కుమిలిపోతుంది. ఆమెగర్వం కాస్తా అణగారిపోతుంది" అని యిలా అనుకొని కొన్ని క్రొత్తగా పూచిన పారిజాతపుష్పాలను కోయించి తెప్పించి నేర్పుగల పరిచారికకు వానిని యిచ్చి "నువ్వు యీ పువ్వులను తీసుకుపోయి సత్యభామ కిస్తూ మాకృష్ణపరమాత్మ మాకున్నూ ఒక పారిజాతవృక్షాన్ని తెచ్చి యిచ్చాడు. అలాంటి వృక్షం మరెక్కడా లేదు. ఇదిగో! అది పూచినపువ్వులు! ఎంతో సువాసన గలవి! వీటిని నీకు కానుకగా సమర్పించినది" అనిచెప్పి యిచ్చి, ఆమెమనోభావం యెలా ఉన్నదీ గమనించి నాకు చెప్పుము" అని చెప్పుతూ వుండగానే—సత్యభామ పంపిన పరిచారిక అక్కడికి వచ్చినది. రుక్మిణీదేవితో శ్రీకృష్ణుడు కూడా వుండడం చూచి, ఆ పరిచారికకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగింది.

"ఇప్పటిదాకా సత్యభామదగ్గిరున్న యీ మాయలమారి కృష్ణుడు ఎప్పుడు, ఏ దారిని వచ్చి యీమెతో వినోదిస్తున్నాడో తెలియదు. ఇక్కడి పారిజాతవృక్షం పువ్వులు మా దేవి పంపినవాటికంటే మనోహరంగానూ, ఎంతో సువాసనను ఇస్తూనూ ఉన్నవి. ఈ మాయల కృష్ణుడు యీ వృక్షాన్ని ఎక్కడనుంచి, ఎప్పుడు తెచ్చి యీమెకు ఇచ్చినాడో బోధపడకుండా వున్నది. ద్వారపాలిక ఏమో చెప్పితే అదంతా అబద్ధం అనుకున్నాను. కాని, అదిచెప్పిన సంగతులన్నీ అక్షరాలా నిజం!" అని ఆ పరిచారిక తనలో అనుకుంది. ఇంతలో రుక్మిణి సత్యభామదగ్గరకు పంపదలచిన పరిచారిక కానవచ్చింది. ఆమె సత్యభామ పరిచారికను చూచి చిరునవ్వునవ్వినది. అది ఆమెకు చాలా కష్టమని అని

పంపినది. "ఇలాంటి సందర్భంలో ఈ పుష్పములు రుక్మిణీదేవికి ఇవ్వడం మేలా? ఇవ్వకుండా తిరిగి పోవడం మేలా? ఒకవేళ ఇచ్చినట్టయినా "ఇలాంటివి మాయింట్లోనూ ఎన్నో ఉన్నవి. ఇవి మాకు అక్కర్లేదు" అని అంటే తల కొట్టినట్లుండదా? ఇవ్వకుండా వెళ్ళిపోతే—ఇంతదూరమూ వచ్చి, అందరికళ్ళాబడి, తిరిగి వెళ్ళిపోవడం అంతకంటెనూ అవమానం కదా!" అని సందిగ్ధావస్థలో పడి—చివరకు ధైర్యం తెచ్చుకుని యేమీ యెరగనట్టుగా దగ్గరకు వెళ్లి, రుక్మిణీకృష్ణులకు నమస్కరించి, ఆ దేవిముందర ఆ పువ్వులు పెట్టి "మీకు సత్యభామాదేవి పంపినది" అని పలికినది.

అది చూచి రుక్మిణీదేవి నవ్వుతూ "నాథా! నీ ప్రియురాలు పంపిన యీ పువ్వులు నీవే తీసుకో. నీవు తన యింటికి రావాలని ఆమె నీ కోసం వీటిని లంచం పంపినట్లు ఉన్నది"—ఇలా అంటూనే ఆమె ఆ పువ్వులను శ్రీకృష్ణుని తలలో ముడిచినది. తర్వాత సత్యభామకు తన చెలికత్తెద్వారా పువ్వులు పంపుట మానివేసి, సత్యభామ పరిచారిక తెచ్చిన పళ్ళెంలోనే పూవులను ఉంచి, ఆమెతో "ఇదిగో! యీ పువ్వులను మీదేవికి ఇచ్చి ఈ పువ్వులు మీ యింటిపెరటిలోని పారిజాతపుష్పాలవంటివేమో బాగా చూచి చెప్పుము. వీటికున్న సువాసన మరే పుష్పానికీ ఎక్కడా వుండదని తెలుసుకో! అని నేను చెప్పినట్లుగా చెప్పుము" అన్నది.

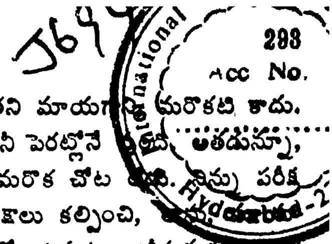
సత్యభామ చెలికత్తెకు యీ మాటలు కర్ణకఠోరములైనవి; విపరీతంగా కోపం వచ్చినది. "నరకాసురుడిని గెలిచి, భర్తతో కూడా యింద్రలోకంలోకి పోయి, స్వయంగా ఆమె సంపాదించి తెచ్చిన పారిజాతవృక్షం మీ యింటి పెరటిచెట్టుకు కూడా సరి కాకపోయిందా? అమ్మా! ఇలా అనడంలో నీ తప్పేమీ లేదు. ఇదంతా యీ ప్రభువు ఆడిస్తున్న కపటనాటకం! దీనికి తగిన ప్రతిక్రియకు కాలం రాకపోదు. అప్పుడు ఏమి జరిగేదీ నీకే బోధపడుతుంది" అని అంటూ ఆ పరిచారిక గిర్రున వెళ్ళిపోయింది.

అక్కడ సత్యభామ తన పరిచారికను రుక్మిణీదేవిదగ్గరకు పంపినతర్వాత శ్రీకృష్ణునితో ఆనందిస్తూ, తన చెలికత్తె యెప్పుడు వస్తుందా అని యెదురుచూస్తూ తనలో "చెలి యింత ఆలస్యం ఎందుకు చేసిందో! శ్రీకృష్ణుడు సర్వదా నాదగ్గిరే ఉండడంవల్ల విరహవేదనతో చాలా బాధపడుతూ వుండడంవల్ల—వెంటనే చూడ్డానికి వీలు కలిగివుండదనుకుంటాను. లేకపోతే పువ్వులిచ్చి తిరిగి రావడానికి ఇంత ఆలస్యం ఎందుకూ?" అని అనుకుంటూ వుండెను.

అప్పుడు చిన్నబోయిన ముఖంతో—విచారంవల్ల బరువైన హృదయంతో, సిగ్గుతో, కళాకాంతివిహీనమైన దేహంతో ఆమె చెలికత్తె వస్తూ—దూరంనుంచే సత్యభామదగ్గర శ్రీకృష్ణుడు ఉండడం చూచి మిక్కిలి ఆశ్చర్యం పొందినది. శ్రీకృష్ణుని చూడగానే—ఆమె తన ముఖవైవర్ణ్యాన్ని కప్పిపుచ్చి, తాను రుక్మిణీదేవిదగ్గర్నుంచి తెచ్చిన పూవులను తన యజమానురాలియెదట చిరునవ్వుతో ఉంచి, దూరంగా నిలబడినది.

ఎంత కప్పిపుచ్చినా, సత్యభామకు తన చెలికత్తెయొక్క ముఖవైవర్ణ్యం తెలియకపోలేదు. ఆమె "ఏమిటలా వింతపడి చూస్తున్నావు? నీముఖం వెలవెలపోతూ ఉండడానికి కారణం యేమిటి? ఈ పువ్వులు యెవరిచ్చారు? ఎవరికోసం తెచ్చావు? నా కేమీ బోధపడకుండా ఉన్నది. వివరంగా చెప్పు" అని పరిచారికతో పలికింది. ఆ పరిచారిక "అమ్మా! నాకు అంతా అగమ్యగోచరంగా ఉన్నది. నేను ఏమీ చెప్పలేని స్థితిలో ఉన్నాను. నీకు సర్వదా అత్యంతప్రియుడివలె ఉన్న యీ శ్రీకృష్ణులవారినే అడుగు. ఆయనే అంతా చెప్పగలరు. ఆయనకు తెలియనిది ఏమీ లేదు" అని అంటూ అక్కడినుంచి వెళ్లిపోయింది. జరిగినదంతా శ్రీకృష్ణునియెదుట చెప్పడానికి జంకి అది యిలా చేసినది. తన పరిచారిక యిలా మాటలాడడానికి ఏదో కారణం వుందని, శ్రీకృష్ణుడే ఏవేవో మాయలు పన్ని వుంటాడనీ, అతనిని అడిగితే విషయ మంతా తెలుస్తుందనీ మొదట అనుకుంది. కాని, వెంటనే కృష్ణునిమీద కలిగిన కోపం, కారణంగా—తాను అభిమానవతి కావడంవల్ల ఏమిన్నీ అడగక అక్కడినుంచి లేచి, వెళ్లిపోయి, పరిచారికను కలుసుకొని అడుగగా—ఆమె జరిగిన వృత్తాంతం పూసగ్రుచ్చినట్లు తెలియజేసింది. తాను చూచినదంతా కన్నులకు కట్టినట్లు వివరించి చెప్పినది. ఇలా చెప్పుతూ ఆమె సత్యభామకు రుక్మిణిపై యీసున్నూ శ్రీకృష్ణునిమీద కోపమున్నూ ఎక్కువ అయ్యేటట్లు చేసినది.

వెంటనే సత్యభామకు శ్రీకృష్ణునిమీద విపరీతపు కోపం కలిగి, పారిజాతవృక్షం తన ఒక్కర్తె యింట్లోనే తప్ప మరెక్కడా లేదని తన్ను మోసపుచ్చినందుకు నానావిధాలా శ్రీకృష్ణుని నిందించి, పొంగి పొరలి వస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకొనలేక వలవల యేడ్చి, "యీ పారిజాతవృక్షాన్ని తీసుకుని పోయి నీ యిష్టమైనదానికి ఇచ్చుకో; నా కవసరం లేదు" అంటూ జంకూ గొంకూ లేక ఆ పువ్వుల నన్నింటినీ అతని తలమీద పోసి, కోపంతో తన కేళీమందిరానికి వెళ్లిపోయింది. శ్రీకృష్ణుడు నవ్వుతూ ఆమెవెనకనే వెళ్లి చీరకొంగు పట్టుకోగా—ఆమె విదలించుకొని అతిత్వరగా గదిలోకి పోయి, తలుపులు బిగించుకున్నది. శ్రీకృష్ణుడున్నూ బయట మరొక గదిలో పరుండి—చెలికత్తెలు చూస్తూ వుండగా ఎంతో బాధపడుడూ ఉన్నట్లు నటించి, ఆ రాత్రి

అక్కడే ఉండిపోయాడు. ఉండిపోయాడే గాని రుక్మిణీదేవి మున్నగు మహిషుల భవనాల్లో కూడా ఉండి, వినోదంగా కాలం గడిపాడు. ఉదయాన్ని మాత్రం ఆ యా రూపాలను ఉపసంహరించుకున్నాడు.

ఉదయాన సత్యభామా, శ్రీకృష్ణు లిద్దరూ ఎడమొగం తోనూ, పెడమొగంతోనూ కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకుని, ఒకరి నొకరు చూసుకోవడానికీ, ఒకరితో ఒకరు మాటలాడ డానికీ, మనస్సులో చాలా కుతూహలపడుతూ, దానికి తగిన ఉపాయ మేమిటా ? అని ఆలోచిస్తూ వుండగా నేను అక్కడికి వెళ్లడం సంభవించినది. నేను వెళ్లేసరికి అక్కడి చెలికత్తెలు జరిగిన సమాచారమంతా చెప్పిరి. నేను మొదట శ్రీకృష్ణుని దగ్గరకు పోగా—ఆయన తాను జరిపిన దానిని చెప్పి, నవ్వుతూ "నువ్వు ఆమెదగ్గిరకు పోయి "ఇదంతా—నీకు కోపం తెప్పించాలని అతడు చేసిన గారడీ గాని, మరేమీ కాదు," అని చెప్పి ఆమెకోపాన్ని పోగొట్టి, మనస్సు నెమ్మదిపరుచు" అని అన్నాడు.

నేను వెంటనే సత్యభామదగ్గిరికి పోయాను. ఇలాంటి అవకాశానికే ఎదురుచూస్తూ ఉన్నది. కాబట్టి—ఆమె ఎంతో గౌరవంగా, దగ్గిరగా కూర్చోపెట్టుకుని జరిగినదంతా వివ రించినది. నేను అంతా విని తలఊచి పక్కున ఒక్క నవ్వు నవ్వినాను.

ఆమె కుతూహలంతో "నాయనా! ఇది చాలా వింతగా ఉన్నది. కల్లోలితమైన పాలసముద్రంలో అమృతంలాగు నీ నవ్వు ఏమో నా మనస్సుకు సంతృప్తినీ, నెమ్మదినీ కలిగించినది. ఇందులో విశేషమేదో ఇమిడి వున్నది. వెంటనే చెప్పుబాబూ!" అన్నది. నేను "తల్లీ! అన్నీ ఎరిగినదానవు, నీవు యీ మాత్రం గ్రహింపలేవని నే ననుకోను. ఇదంతా అతని మాయగా[...] మరొకటి కాదు. నిజంగా పారిజాతవృక్షం నీ పెరట్లోనే [...]ది. అతడున్నూ, నీదగ్గిరే ఉన్నాడు గాని, మరొక చోట [...]. నిన్ను పరీక్ష చెయ్యడానికి మాయావృక్షాలు కల్పించి, [...] స్వరూపంతో అనేకస్థలాల్లో ఉన్నట్లు శ్రీకృష్ణభగవానుడు నటించాడు. కావలిస్తే యిప్పుడు పరిచారికలను పంపి కనుక్కో. ఎక్కడా యీ వృక్షమూ వుండదు ; ఈ పువ్వులూ వుండవు ; శ్రీకృష్ణుడు అంతకన్నా ఉండడు. అమ్మా! బ్రహ్మరుద్రాదులే యితని మాయలో పడి, భ్రాంతితో నానా చిక్కులూ పడ్డారు. ఆ కథలన్నీ—కావలిస్తే నీకు చెప్తాను. శాంతి వహించి, నీ భర్తను సంతోషంగా ఎదుర్కో" అని అంటూ వుండగానే శ్రీకృష్ణుడు అక్కడకు వచ్చాడు. అతడు స్వయంగానే తనదగ్గిరికి రావడంవల్ల సత్యభామకు ఎంతో తృప్తి, ఆనందమూ కలిగి, ఆమె భర్తను ఎంతో గౌరవించినది. వారిద్దరి మనస్సులలోని కలతలూ పోయి - సంతృప్తికలగడానికి నేను నామమాత్రంగా సాధనం కావడం వల్ల—నామీద వారిద్దరికీ ఎంతో అభిమానమూ, వాత్సల్యమూ కలిగినవి. సత్యభామ ఎంతో వాత్సల్యంతో అప్పుడు పూచిన పారిజాతపుష్పాలు మాల కట్టించి, నాకు బహూకరించినది. అందువల్లనే—ఎవ్వరికీ లభించని యీ పారిజాతమాలిక నాకు లభించింది."

అప్పుడు వ్యాసమహర్షి "నాయనా! గోవిందా! శ్రీకృష్ణుని విలాసాలు మనకు వాచామగోచరాలని మేము అనుకుంటూ ఉన్న సమయంలో నీవు వచ్చి, నీవు నీ అనుభవాన్నే కాకుండా—అతని లీలను వివరించి ఎంతో ఆనందం కలిగించావు. నన్ను చెప్పమంటూ వుండగా—నువ్వు వచ్చి, చెప్పి నా బరువు తగ్గించావు" అని నవ్వుతూ పలికాడు.

నా మ జ ప ము

తటవర్తి సూర్యనారాయణ

భగవన్నామచింతనముయొక్క మహిమ అద్భుతము. సామాన్యమనుజులకు బోధపడదుగాని నిరంతరము నామ చింతనమందు సంలగ్నమనస్కులే దీని మహిమ మెరుంగ జాలుదురు. నామస్మరణములో నెవ్వనికి క్షణక్షణమున రోమాంచమై మధురస్మృతివలన ఆనందబాష్పములు ప్రవహించుచుండునో, జలవిహీనమత్స్యమువలె క్షణమైన నామ చింతనవియోగము దుస్సహవ్యాకులత కలిగించుచుండునో, ఏ మహాత్ముడు నిమిషమాత్రముగూడ భగవన్నామచింతనము మానియుండజాలడో, నిష్కామభావముతో ప్రేమ పూర్వకముగ నిరంతరము నామజపము చేయుచుచేయుచు నందు తల్లీనుడై యుండునో అట్టి మహాత్ముడే యీ విషయమున పరిపూర్ణముగ వర్ణించుట కర్హుడు; అట్టివాని కథనమే విశ్వమునకు కళ్యాణకారి. అట్టి అవర్ణనీయమహిమను నేను వర్ణించ యత్నించుట సాహసమే కాగలదు. అయినను మిత్రుల ప్రోత్సాహముచే నే నీ విషయమున గొంచెము చెప్పబూనితిని. ఇందేవైన దోషములున్నచో క్షమార్హములు.

మహిమాదిగ్దర్శనము

భగవన్నామ మపారమహిమాన్వితము. ప్రతి యుగమునందు దీని మహిమమెక్కుడే. సాధుమహాత్ములు, సర్వశాస్త్రములును సర్వయుగములకును ముక్తకంఠముతో నామమహిమను గీర్తించియుండిరి. అయినను కలియుగమున కిద్దానితోఁ దుల్యమగు ముక్తిసాధన మొండులేదు.

హరేర్నామ హరేర్నామ హరేర్నామైవ కేవలం
కలౌ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ గతిరన్యథా ॥

(నా. పు 1-41-15)

"కలియుగములో కేవలము శ్రీహరినామమే కళ్యాణమునకుఁ బరమ సాధనము. ఇది తప్ప రెండవ యుపాయ మెద్దియును లేనేలేదు."

కృతేయద్ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాంయజతోమఖైః
ద్వాపరే పరిచర్యాయాః కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్.

(శ్రీమద్భాగ 12-3-52)

(కృత) సత్యయుగములో విష్ణుదేవుని ధ్యానించుట వలనను త్రేతాయుగములో యజ్ఞములు చేయుటవలనను ద్వాపరయుగములో సేవ - పూజలు చేయుటవలనను లభించెడి ఫలము కలియుగములో కేవల హరినామ సంకీర్తనమువలననే లభించును.

నామమహిమకు ప్రమాణములకు బారములేదు. మన శాస్త్రములన్నియు అట్టివానితో నిండియున్నవి. ప్రపంచములో మతములు మతాంతరములు ఈశ్వరనామమహిమను గుర్తించి యొప్పుకొనుచున్నవి, కీర్తించుచున్నవి. రుచి భావమునుబట్టి నామములలో భిన్నత్వముండుట వాస్తవమే కాని పరమాత్ముని నామమేదియైనను ఎట్టిదైనను అన్నియును సమానఫలప్రదములే. కనుక నెవ్వరికే నామ మిష్టమనితోచునో వారద్దానినే ధ్యానముతో జపించుట కభ్యసించవలెను.

స్వానుభవము

మిత్రులు కొందరీ విషయములో స్వానుభవము వ్రాయవలెనసని కోరిరి. కాని భగవన్నామమును విశేష సంఖ్యలో నేను జపించియుండనప్పుడు నా యనుభవ మేమి చెప్పుదును ? భగవత్కృపవలన ఏ కొంచెము నామ స్మరణము చేసియుంటినో దాని మాహాత్మ్యముగూడ పూర్తిగ వ్రాయుట కష్టము. నేను బాల్యమునుండియు నామజపము చేయుచుందును. దానివలన మెల్లమెల్లగ నా మనస్సులో విషయ వాసన తగ్గుట మొదలిడెను. పాపములనుండి తొలగుటకు నాకు చాల సహాయము కలిగెను. కామక్రోధాది దుర్గుణములు తగ్గుటయేగాక అంతఃకరణము శాంతి వికాసము గాంచెను. అప్పుడప్పుడు నేత్రములు మూసుకొనినప్పుడు శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానముకూడ బాగుగ జరుగ దొడంగినది. ప్రాపంచిక స్ఫురణము చాల తగ్గెను. భోగములయెడ వైరాగ్యముత్పన్నమయ్యెను. అట్టివేళల నాకు వనవాసమునగాని ఏకాంతస్థానమునగాని ఉనికి అనుకూలమై తోచుచుండెడిది.

ఇట్లు అభ్యాసము చేయుచుజేయుచు నుండగ నొక నాడు స్వప్నములో శ్రీ సీతాలక్ష్మణసమేతుడైన శ్రీరామ చంద్రుని దర్శన భాగ్యము లభించెను. అసీతావల్లభునితో సంభాషించితినిగూడ. వరము కోరుకొమ్మని శ్రీరామచంద్రు డెంతయు జెప్పెనుగాని నాకేది యడుగుటకును కోరిక జనించలేదు. చివరకు పట్టుబట్ట నేను 'రామా! నీ వియోగ మెన్నడును నాకుండకుండును గాక' యని మాత్రమే యాచించితిని. ఇదంతయు నామజప ఫలితము. అటు పిదప నామజపమువలన నాకింకను నెన్నో సత్ఫలితములు, లాభములు గలిగెను. అవి యన్నియు వర్ణింపజాలను. అయినను ఒక్కటి చెప్పెదను. నామజపమువలన నాకు కలిగినంత లాభము భగవద్గీతాభ్యాసమున గాక మరే

సాధనముననను గాలేదు. నన్ను నా సాధననుండి భ్రష్టము చేయు నాటంకములు వచ్చిపడినప్పుడు భావనానహితుడనై నామజప మొనర్చెడివాడను. అంతే—తత్ప్రభావముచేత విఘ్నములన్నియు తొలంగిపోయెడివి. కనుకనే సాధనపథ విఘ్నములను బోగొట్టుటకును మనస్సులో జనించుచుండు ఐహికస్ఫురణలను నాశముచేయుటకును స్వరూపచింతనా సహితమైన ప్రేమపూర్వక నామజపము చేయుటకన్న నొండు సాధన మేదియునులేదని నా దృఢవిశ్వాసము. సాధారణసంఖ్యలో చేసిన నా జపమువల్లనే ఇంతటి శాంతి, ఇంతటి ఆనందము, ఇంతటి అనుపమలాభము ప్రాప్తించి నప్పుడు నిష్కామభావముతో ధ్యానసమేతుడై భగవన్నామ జపమును నిరంతరము చేయుచుండువారి ఆనందమహిమ మింతయని చెప్పగలమా ?

నామజప మెందులకు జేయవలెను ?

శృతికథనము :

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏతద్ధ్యేవాక్షరంపరం
ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వాయోయదిచ్ఛతి తస్యతత్ ॥

(కఠ-1-2-16)

"ఈ ఓంకారమను అక్షరమే బ్రహ్మ. ఇదే పరబ్రహ్మము. ఈ ఓంకారరూపమగు అక్షరమెఱిగి ఏ మనుష్యు డేవస్తువును కోరునో వాని కదే లభించును."

శృతి కథనానుసారము కల్పవృక్షస్వరూపుడగు భగవంతుని భజనశక్తివలన ఏ వస్తువును మనుజుడు కోరుచుండునో అదే వానికి లభించును. కాని ఆత్మకళ్యాణము గోరు నిజమగు భక్తులు మాత్రము నిష్కామభావముతోడనే భజించవలయును. నిష్కామప్రేమియగు భక్తునే శాస్త్రము లెక్కుడుగ ప్రశంసించియున్నవి. పరమాత్ముని వాక్యము—

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాఃసుకృతినోఽర్జున।
అర్తోజిజ్ఞానురర్థార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ ।
తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే
ప్రియోహి జ్ఞానినోఽత్యర్థ మహంసచమమప్రియః ॥

(గీత-7-16-17)

"ఓ భరతవంశశ్రేష్ఠుడవైన అర్జునా! ఉత్తమకర్మశీలురైన అర్థార్థి (ప్రాపంచికభోగపదార్థములు గోరి భజించువారు) ఆర్తులు (ఆపన్నివారణార్థమై భజించువారు) జిజ్ఞాసువులు జ్ఞానులు. (నన్ను యథార్థరూపమున నెరుగుటకై భజించువారు, నిష్కాములు) ఇట్టి చతుర్విధభక్తులు నన్ను గొలుతురు. అందులోగూడ నాలో ఏకీభావమున స్థితుడై అనన్యప్రేమభక్తిసమేతులగు జ్ఞానులకు నేనత్యంత ప్రియుడను. ఆ జ్ఞానియు నాకత్యంతప్రియుడు."

ఇవ్విధమున నిష్కామప్రేమపూర్వకముగ జరుగు భగవద్భజనప్రభావము నే మనుజుడెరుగునో అట్టి పురుషు డొక నిమునమైనను పరమాత్ముని విస్మరించడు. అట్లే పరమాత్ముడు నాతనిని మరువడు.

యోమాంపశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయిపశ్యతి
తస్యాహం న ప్రణశ్యామి నచమేసప్రణశ్యతి ॥

(గీత 6-30)

"ఏ పురుషుడు సమస్తభూతములయందును సమస్త ప్రాణులకు ఆత్మస్వరూపుడనగు నన్నే వ్యాపకునిగ జూచునో సంపూర్ణభూతములను నాయంతర్గతములుగా జూచునో అట్టివానికేనెన్నడు నదృశ్యుడనుగాను. అట్లే అతడు నా కదృశ్యుడుకాడు. ఏలనన - అతడు నాయం దేకీభావమున నిత్యసంస్థితుడు గదా!"

ఓహో! నిజమగు భక్తుడు ప్రేమి. నిజప్రేమాస్పదుని విడిచి యెన్నడైన నితరునికి తన హృదయమున స్థానమొసగజాలునా? మహాభాగ్యుడగు పురుషుడు సర్వసుఖమయుడు పరమానందుడునగు పరమాత్ముని ప్రభావ మెరింగి వానినే తనకు ప్రేమాస్పదునిగ జేసికొనుచు నహర్నిశలు నాప్రియుని నామస్మృతిలోనే తన్మయుడై యుండును. అన్యవస్తువాంఛ యెన్నడును జేయడు; అన్యవస్తువేదియును వానికి బాగుండదుకూడ.

కనుక ఇట్టి అవస్థ - దశ ప్రాప్తించువరకును సాధన - అభ్యాసమొనరించుచుండవలెను. నామోచ్చారణచేయు వేళ శరీరజ్ఞానము, స్పృహయు లేనట్లుగ మనస్సును ప్రేమలో నిమగ్నమొనర్పవలెను. మహాదుస్సహదుర్భరాపత్తులు వచ్చిపడినను విశుద్ధప్రేమభక్తి - భగవత్సాక్షాత్కారమును దక్క నన్యములగు నేప్రాపంచిక వస్తువాంఛయు, యాచనము, ఆకాంక్షయు నెన్నడును జేయరాదు.

నిష్కామభావముతో ప్రేమపూర్వకముగ విధ్యుక్తముగ నామజపమొనర్చు సాధకుడతిశీఘ్రకాలముననే మంచి ఫలితము బడయజాలును.

కాని చాలమంది నామజపము చేయుచున్నను వారి కేవిశేషలాభము కలిగినట్లు గన్పడదేమి - యని ఎవ్వరైన శంకించవచ్చును ; కాని అట్టివారు విధ్యుక్తముగ నామజప మభ్యసించ లేకపోయియుండవచ్చుననియు, తమ చేయు నామజపమునకు బదులుగ తుచ్ఛసాంసారిక భోగములను గొనియుండవచ్చుననియు, లేనిచో విశేషమగు ఫలితము లభించెడిదేయని సమాధానము.

ఇందుచే నామజపమనునది చిన్నపెద్ద కోరికలకొఱకై చేయక కేవలము పరమాత్ముని విశుద్ధప్రేమకొఱకే చేయబడవలెను.

నామజప మెట్లు చేయవలెను ?

మహర్షి పతంజలి చెప్పినది.

తస్యవాచకః ప్రణవః (యోగ. 1-27)

"ఆ పరమాత్మని వాచక మనగా-నామమోంకారము"

తజ్జప స్తదర్థభావనం (యోగ. 1-28)

"ఆ పరమాత్ముని నామజపము తదర్థభావన మనగా స్వరూపచింతన."

తతఃప్రత్యక్ చేతనాధిగమోఽప్యంతరాయాభావశ్చ (యోగ. 1-29)

"ఉపర్యుక్తసాధనమువల్ల సంపూర్ణవిఘ్నముల నాశనము, పరమాత్ముని ప్రాప్తియునగును."

ఇందుచే నామజపము నామధారిస్వరూపచింతనము చేయబడవలయుననియు స్వరూపచింతనముతోగూడిన నామజపముచే అంతరాయములు నశించి పరమాత్మప్రాప్తి యగుననియు రూఢియగుచున్నది.

స్వరూపచింతన చేష్ట లేకున్ననుకూడ కేవల నామజప ప్రభావముచే యుక్తసమయమున సాధకునకు భగవత్స్వరూపసాక్షాత్కారము దానంతట అదే లభించుటయు గలదు. నామము నామధారిని ఆకర్షించునుగదా; కాని ఇట్టి సాధనమువలన ఫలితము వెంటనే కలుగక ఆలస్యముగ నగుచున్నది. భగవంతుని దివ్యమంగళ స్వరూపమును జింతించుచు జపము చేయుట అభ్యసించినచో అత్యల్పకాలమునే ఫలములభించును. ఏలనన-చింతనము నిరంతరము జరుగుటచేత పరమాత్ముని స్మృతిలో అంతరము కలుగదు. ఇందుచేతనే గీతాకారుడు—

తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుద్ధ్యచ ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యస్యసంశయం ॥

(8-7)

"కనుక అర్జునా! నీవెల్లవేళల నన్ను స్మరించుము. యుద్ధమును జేయుము. ఇవ్విధమున నాయందు హత్తించిన మనోబుద్ధులుగల నీవు నిస్సంశయముగ నన్నే పొందగలుగుదువు."

భగవంతుని ఇట్టి యాజ్ఞానుసారముగ లేచుచు కూర్చుండుచు తినుచు త్రాగుచు నిద్రాజాగ్రదవస్థలలో - ప్రతియొక సంసారకార్య కలాపనిమగ్నుడై యుండియు సాధకుడు నామజపముతోబాటుగ మనోబుద్ధులతోడను భగవత్ స్వరూప చింతనము నిశ్చయము జేయుచునుండవలెను. క్షణకాలమైనను ఆ పరమాత్ముని స్మృతివియోగము కారాదు.

ఇందుపై నెవ్వరైన—ఏ నామజపమువలన అధికలాభము కలుగును? నామముతోపాటుగ భగవంతుని యెటువంటి స్వరూపమును ధ్యానించవలెను? అని అడుగవచ్చును. పరమాత్మునికనేకనామములు గలవు. ఈ నామములలో సాధకునికేనామమన్న ఇష్టమో శ్రద్ధయో అట్టి నామమును జపించుటవలననే అధికలాభముగలుగును. కనుక సాధకుడు తన యిష్టము చొప్పుననే భగవన్నామజపము స్వరూపచింతనము చేయుచుండవలెను. ఒక విషయము ముఖ్యము—ఏ నామము జపించబడుచున్నదో స్వరూపము తదనుకూలముగనే చింతించవలెను. ఉదాహరణకు :—

"ఓం నమోభగతే వాసుదేవాయ" ఈ మంత్రము జపించువారు సర్వవ్యాపియగు వాసుదేవుని ధ్యానించవలెను.

"ఓం నమోనారాయణాయ" ఈ మంత్రము జపించువారు చతుర్భుజుడగు శ్రీ విష్ణుభగవానుని ధ్యానించవలెను.

"ఓం నమశ్శివాయ" మంత్రము జపించువారు త్రినేత్రుడగు శంకరభగవానుని ధ్యానించుట ఉచితము. కేవలమోంకారము జపించువారు సర్వవ్యాపియు సచ్చిదానంద ఘనమునగు శుద్ధబ్రహ్మమును జింతించుట ఉచితము. శ్రీరామనామ జపము చేయువారు దశరథాత్మజుడైన శ్రీరామచంద్రుని స్వరూపచింతనము గావించుట లాభకరము.

హరేరామ హరేరామ రామరామ హరేహరే
హరేకృష్ణ హరేకృష్ణ కృష్ణకృష్ణ హరెహరే॥

(కలిసం ॥)

ఈ మంత్రము జపించువారు శ్రీరామ, కృష్ణ విష్ణువుల గాని సర్వవ్యాపియగు పరబ్రహ్మ మున్నగు సమస్త రూపములను తన కోరిక - ఇష్టము చొప్పున ధ్యానము చేయవచ్చును.

ఈ యుదాహరణలవలన తెలియవచ్చినదేమనగా :— సాధకుడు గురువుద్వారా ఏ నామరూపముల నుపదేశము గ్రహించునో ఏ నామమున ఏ రూపమున శ్రద్ధ ప్రేమ విశ్వాసములధికముగనుండునో ఏది తన ఆత్మ కనుకూలముగ ప్రతీతమగుచునుండునో అట్టి నామరూపజపమే ధ్యానముచే అధికలాభము చేకూర్చును.

కాని నామజపముతోబాటుగ ధ్యానముగూడ తప్పక ఉండవలెను. వాస్తవమునకు నామములతోగూడ నామధారి స్మృతియగుట అనివార్యముగూడ. మనుజుడేయే వస్తు నామముచ్చరించునో ఆయావస్తుస్వరూపస్మృతియు నతనికొకసారి యవశ్యము కలుగును. అంతేగాక స్మృతిని బట్టియే మంచిచెడ్డల పరిణామముగూడ తప్పకగలుగును. ఎట్లన :—వీరరస కరుణారస ప్రధాన వృత్తాంతముల స్మృతిచే తదనుసారముగ మనుజుని వృత్తులు భావములు పరిణతమగుచుండును. సత్పురుషస్మృతివలన మనస్సులో శ్రేష్ఠభావముల జాగృతియగును. అట్లే దుష్టాత్ముల స్మృతి

వలన దుష్టభావము లావిర్భవించును. లౌకికస్మరణమే ఇట్టి అనివార్య పరిణామమెనగుచున్నదన పరమాత్మని స్మరణముచే పరమాత్ముని భావములు గుణము లంతఃకరణమున జనించుననుటలో సందియమేమి గలదు?

కనుక సాధకుడు భగవత్ప్రేమయందు విహ్వలుడై నిష్కామభావముతో నిత్యము రాత్రింబవళ్లు కర్తవ్య కర్మలు జేయుచునే ధ్యానసహితుడై శ్రీ భగవన్నామజప ప్రవృత్తుడు కావలెను.

సత్సంగముచేతనే నామజపములో శ్రద్ధకలుగును. నామజపములో నింతటి మహిమ యుండియున్నదికదా, మరి జనులీ ప్రేమస్వరూపుడగు భగవంతుని స్మరించుటలో నెందులకు బూనుకొనరు? కారణము లేకపోలేదు. భగవంతుని దయకు పాత్రుడైనవాడే భగవప్పూజనములోని నిజ మర్మమెరుంగజాలును.

నిజమునకు భగవంతుని దయ సర్వదా సర్వులపై సమానరూపమున నుండియేయుండును గాని అతని యా యపార దయను మనుజుడు గుర్తించజాలనంతవరకు మనుజుండా దయవలన లాభము పొందజాలడు. ఎట్లన - ఒకనియింటిలో ధనవుపాతుండియున్నను దానినెరుంగనంతవరకు వానికి దానివల్ల లాభమేమియుండును? కాని అతడే మర్మజ్ఞుడైన ఎవనిచేతనైనా ఆ నిధియున్నతావు దానిని గైకొను సాధన మెరిగినచో వానికి లాభము గలుగదా? ఇట్లే భగవంతుని దయాప్రభావ మెరింగినవారి సత్సంగమువలన మనుజునకు భగవంతుని నిత్యదయాళుత్వము విశదమగును. అప్పుడే యాతడా పరమాత్ముని భజించుటకు శ్రద్ధ ఆసక్తిగలవాడగును. నిత్యభజన సేవాధ్యానమువలన వాని సమస్త సంచిత పాపరాశులు సమూలముగ నశించి వానికి పరమాత్మప్రాప్తియను పరిపూర్ణ లాభము ప్రాప్తించుచున్నది.

నామములో పాపనాశనమునకు స్వాభావికశక్తిగలదు. భగవంతుడు తనను భజించువారి పాపములను బ్రోదోలును. లేదా వానిని క్షమించుచున్నచో నిందు "విషమతాదోషము లేదా" అని శంకించవచ్చును. అగ్నిలో దహించు ప్రకాశించు శక్తి స్వాభావికము ఇట్లే భగవన్నామమందుగూడ పాపనాశకమగు స్వాభావికశక్తి యుండియున్నది. కనుకనే భగవద్గీతలో భగవానుడు -

"సమోఽహం సర్వభూతేషు నమేద్వేష్యోస్తి న ప్రియః
యేభజంతి తుమాం భక్త్యా మయితే తేషుచాప్యహం ॥
(9-29)

"నేనెల్ల భూతములందును సమభావమున వ్యాపకుడను. నాకప్రియుడు ప్రియుడు నెవ్వరునులేరు. కాని నన్ను ప్రేమతో భజించు భక్తులు నాయందును నేనును వారియందును ప్రత్యక్ష ప్రకటుడను. ఎట్లన - సూక్ష్మరూపమున సర్వస్థలముల వ్యాపకమైయున్నను అగ్ని సాధనముల ద్వారా ప్రకటితమెనర్చిననే ప్రత్యక్షమగునట్లుగనే సర్వస్థలముల సంస్థితుడైనను పరమేశ్వరుడు భక్తితో భజించువారి అంతఃకరణమందే ప్రత్యక్షరూపమున ప్రకటుడగుచుండును." అనెను

ఇందువలన స్పష్టమగుచున్నది:—శీతబాధితులగు వారిలో నెవ్వడగ్ని సమీపమునజేరి అగ్నిని సేవించునో వాని చలియే నివారణమగును గాని అగ్నివద్దకు పోని వారి శీతవ్యధ శాంతించునా? ఇందగ్నిలో విషమతా దోషమున్నదందుమా? అగ్ని సర్వులకును తన వేడిమియొసంగి వారి శీతవ్యధ మాన్పుచున్నది. అట్లు చేయుటకు సర్వదా సంసిద్ధమైయున్న అగ్నిని సమీపించనివారి నగ్నియేమి చేయగలదు? ఇట్లే భగవంతుని భజించువాని యంతఃకరణమునే శుద్ధమొనర్చి భగవంతుడాతని దుఃఖశోకాదులను సర్వథానాశనమొనర్చి వానికే కళ్యాణములు చేకూర్చును. కనుక భగవంతునికి విషమతా దోషములేదు.

నామభజన వలననే జ్ఞానము లభించును

(శంక) భగవన్నామ జపము పాపముల నడంచునని అంగీకరించెదము. కాని పరమపదప్రాప్తి దానివలన నెట్లు లభించును? పరమపదప్రాప్తి జ్ఞానముచేతనేగదా అగునది?

(సమాధానము) బాగున్నది. పరమపదము జ్ఞానము వలననే ప్రాప్తించును. కాని శ్రద్ధ ప్రేమవిశ్వాసపూర్వకముగ నిష్కామభావముతో చేయబడు భజనప్రభావము చేత భగవంతుడు వానికి భగవత్స్వరూప తత్త్వజ్ఞాన మలవడు జ్ఞానమొనగును. ఆ జ్ఞానముచేతనే ఆ సాధకునికి పరమపదమవశ్యము ప్రాప్తించును.

భగవానుడు—

మచ్చిత్తామద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరం
కథయంతశ్చమాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతిచ
తేషాంసతత యుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకం
దదామి బుద్ధియోగం తంయేనమా ముపయాంతితే
తేషామేవానుకంపార్థ మహమజ్ఞానజంతమః
నాశయామ్యాత్మ భావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ॥
(గీత 10-9-11)

"నాయందే నిశ్చల మనస్కులై భజించువారును నాయందే స్వప్రాణములర్పించు భక్తులును సదా నా భక్తి చర్చలద్వారా పరస్పరము నాప్రభావమును దెలుపుచు గుణప్రభావయుక్తుడైన నన్నే చెప్పుచు గీర్తించుచు సంతుష్టులగుచుందురు. నాయందే సతతము క్రీడించుచుందురు. అట్టి భక్తులకు నన్ను బొందజాలు తత్త్వజ్ఞాన

రూపమగుయోగము ప్రసాదింతును. అట్టివారిననుగ్ర హించుటకై నేను స్వయముగ వారియంతఃకరణములో ఏకీభావముతోనుండి అజ్ఞానముచే నుత్పన్నమయిన అంధ కారమును ప్రకాశమయమగు తత్వజ్ఞానరూపమగు దీపము ద్వారా దూరీకృత మొనరించెదను ''

కనుకనే ప్రేమపూర్వక నిష్కామ నిరంతర నామజపము స్వరూపచింతనముచేతనే స్వతః జ్ఞానముత్పన్నమగును. అట్టి జ్ఞానముననే సాధకునికి సత్వరమున పరమపద ప్రాప్తియు గలుగుచున్నది.

నామ ముపేక్షించరాదు.

కొందరు సోదరులు నామజప మహత్వమెరుంగకుండుట చేతనే దానిని నిందించెదరు. వారియుద్దేశ్యములో 'రామ రామ' అన్నను. టాంటాం, అన్నను నొక్కటియే. నామజప మను మిషపై కాలమును వ్యర్ధపరుచు సోమరుల పనియిది. అని ఇంకను ఇట్లే అనుచుందురు.

ఇట్టి సోదరులకు మనవి :—పరీక్షించకుండనే నామ జపమును ఇట్లు నిందించి జపించువారి హృదయములో అశ్రద్ధ జనింపజేయుట చెడుపని గాన అట్లు చేయరాదని ప్రార్థన. తామే నామజపము కొలదిసమయమైనను చేసి అందులో లాభము గుర్తించరాదా ? వ్యర్థముగ నిందించుట ఉపేక్షించుట అనునవి పాపకృత్యములే అని నమ్ముడు.

నామజపములో ప్రమాదము ఆలస్య మొనర్చుట తగదు

సోదరులు చాలామంది నామజపమును భజనమును మంచిదే అని తలంతురు గాని ప్రమాదమున లేక బద్ధ కమున స్వయముగ చేయనెంచరు. ఇది వారి పెద్ద తప్పు. ఇట్టి దుర్లభమైన మనుజ శరీరమునుబొంది ఇది క్షణ భంగురమని యెరిగి భజనములో ఆలస్యము బద్ధకమొన ర్చుట ఎంత మూర్ఖత ! జీవితమును భజనముననే సద్వ్య యము చేయవలెను. పొరపాటుచేత - మైమరచి అజ్ఞా నమున యీ అమూల్య సదవకాశమును బోగొట్టుకొంటిమా పిదప నేమిలాభము ? తిరిగి లభించునదేమి ? కనుక బద్ధ కము ప్రమాదమును విడిచి ఎట్లయినను సరే సమస్తావస్థల యందును సమస్తకర్మలయందును నిరంతరమును భగ వంతుని భజించుట అభ్యాసము తప్పక చేయవలెను. పిల్లలను మరపించుటకై తల్లి వారియెదుట అనేక విధము లైన ఆటబొమ్మలను బడవేయుచున్నది. తినుపదార్థ ములు వారిచేతనుంచుచున్నది. పిల్లలా వస్తువులలో మునిగి తల్లికై ఏడ్చుట మానివేసినచో దల్లియు వారిని విడిచి తనపని చూచుకొనును. కాని ఏ పిల్లవాడైన ఏ ప్రలో భనములయందాన గొనక కేవలము 'అమ్మా అమ్మా' యని అరచుచున్నచో అట్టివానిని తల్లియు తన ఇతర పను లన్నియు వదలివచ్చి ఎత్తుకొనక తప్పదు. ఇట్టి పెంకి పిల్లవాని కొఱకై ఇంటిలోని అవశ్యక కార్యములను గూడ విడిచివేసి వచ్చి ఎత్తుకుని ఊరుకొనబెట్టవలసి వచ్చు చున్నది. ఏలనన - 'ఈ బాలుడు నన్నుగాక ఇతర వస్తు వేదియును వాంఛించుటలేదే, ఏ విషయమునను నన్ను మరువనే మరువడే;' అని ఆ తల్లి యెంచుచున్నది.

ఇట్లే భగవంతుడుకూడ భక్తుని పరీక్షింపదలంచి అతని యిష్టానుసారముగ వాని కనేక విధములగు విషయములను ప్రలోభనము గావించి బెలిపించనెంచును. అందులో మునిగి ఆనందించువాడు పరీక్షలో అనుత్తీర్ణుడగును. కాని అదృష్టవంతుడగు ఏ భక్తుడు సమస్తైహిక పదార్థములను భోగభాగ్యములను తుచ్ఛములనియు నశ్వరములనియు క్షణికములనియునెంచి వానినన్నిటిని గాలదన్ని ప్రేమ మగ్నుడై సద్భావముతో భక్తి హృదయముతో ఆ సచ్చిదా నందమయ మాతను గలిసికొనుటకై విడువక మానక విలపించునో అట్టి భక్తుని కొఱకై సంపూర్ణకార్యములు విస ర్జించి భగవంతుడు స్వయముగ వెంటనే వచ్చి పడును. రావలసివచ్చును.

కనుక యీ ప్రపంచములోని సమస్త విషయవాంఛలను విషపూరితములని యెంచి మనస్సునందు ఆస జెందక శ్రీ పరమాత్ముని పావననామజపమందే దత్తచిత్తుడగుట ముఖ్య కర్తవ్యము. పరమాత్మనామజప పరాయణుని దయాళు డగు పరమేశ్వరుడును శీఘ్రమున భవబంధన విముక్తునిగా జేసివేయును.

ఈశ్వరుడు న్యాయశీలుడుగదా - భజించువారల పాప ములే నశింపజేసి వారికి పరమగతి ప్రదానము చేయువా డన్నచో అతనిని దయాళువని ఏల చెప్పవలెను ?

ఇది యుక్తి యుక్తముకాదు. మహారాజాధిరాజులు నిజాశ్రితులకు ధనాదిక బాహ్య పదార్థములొసంగి సంతోష పెట్టుదురు. కాని పరమాత్ముడట్లు చేయడు. ఎవరే భావముతో వానిని భజింతురో ఆ భావముతోడనే ఆ పరమే శ్వరుడును వానిని భజించును.

యేయథా మాంప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ భజామ్యహం
(గీత 4-11)

అల్పుడు అధికుడని పరమాత్ముడెంచడు. ఒక అత్యల్పవ్యక్తి పరమాత్మునెట్టి భావమున భజించునో ఎట్టి విధమున ప్రవర్తించునో ఆ పరమాత్ముడును వానినట్లే భజించును, అట్లే ప్రవర్తించును. ఎవడైనను పరమా త్ముని సమ్మేళనమునకై రోదించునా అట్లే ఆ భక్తునితో కలి

యుటకై పరమాత్మయు ఆతురుడగును. ఇది అతని దయాళుత్వముకాదా ?

కనుక యీ అనిత్య - క్షణభంగుర - నశ్వరములగు ప్రాపంచిక సమస్త మిథ్యాభోగములను విడిచి ఆ సర్వశక్తి శాలి న్యాయశీలుడు శుద్ధపరమదయాళువు ప్రేమియునగు పరమాత్మని పావన నామమును నిష్కామ ప్రేమభావముతో ధ్యానసహితుడై నిరంతరము జపముచేయుచునుండవలెను.

సమస్త దుర్భవదుఃఖములనుండి విడివడి యీశ్వర సాక్షాత్కారము బడయుటకు నామజపమే సర్వోన్నత ముఖ్యసాధనము. (కళ్యాణ్ నుండి)

రవ్వల మొలతాడు

'చిట్టిబాబు'

పండరిపురంలో 'నరహరి' అనే ఒక కంసాలి ఉండేవాడు. అతను గొప్ప శివభక్తుడు. రోజూ పొద్దున్నే 'భీమ' నదిలో స్నానంచేసి, మల్లికేశ్వరుణ్ని మనసారా పూజిస్తూండేవాడు. తన ఇష్టదైవమైన ఈశ్వరుణ్ని తప్ప మరొకదేవుణ్ని కలలోకూడా తలిచేవాడు కాడు.

ఇలావుండగా—

ఒకనాడు నరహరిదగ్గరికి ఒక వర్తకుడు వచ్చాడు. వచ్చి, "నరహరీ! - నువ్వు గొప్ప పనివాడివని నాకు తెలుసు. నీ పనితనం చూపించవలసిన పరీక్ష వచ్చిందిపుడు. ఇంతవరకూ ఎవ్వరూ కనీ వినీ ఎరుగని మోస్తరుగా ఒక బంగారు మొలతాడు తయారుచేసిపెట్టాలి. ఈ పని మరొకళ్లవల్లకాదు" అన్నాడు.

"ఎవరికి బాబూ మొలతాడు, అబ్బాయికేనా ?"

"కాదోయ్! నరహరీ, ఇది పాండురంగడికోనం. నాకు కొడుకు పుట్టినట్టయితే, నవరత్నాలూ పొదిగిన బంగారు మొలతాడు చేయించి ఇస్తానని స్వామికి మొక్కుకున్నాను. స్వామి కరుణవల్ల నాకు కొడుకు పుట్టాడు. నా మొక్కు నేను తీర్చవద్దా,—మరి ?"

'పాండురంగడు' అనే మాట చెవినిపడగానే నరహరికి చీమ కుట్టినట్టయింది. ఏదో ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఇందుకు కారణం ఏమిటంటే, అతనికి మల్లికేశ్వరుడి మీద వుండే భక్తి మరేదేవుడిమీదా లేదు. ఆ గాఢభక్తి మూఢభక్తిగా మారి, ఇతర దైవాలపైన ద్వేషంకూడా పుట్టించింది.

కాగా—

ఎంతసేపటికీ నరహరి మాటాడకపోయేసరికి ఆ వర్తకుడు, "నరహరీ! - మజూరీ ఎంత కావాలంటే అంతా తీసుకో. పనిమట్టుకు తృప్తికరంగా వుండటమే నాక్కావాల్సింది. అందుకే పనికట్టుకు నీ దగ్గరికి వచ్చాను" అన్నాడు.

దీనికి బదులు చెప్పలేదు నరహరి.

అప్పుడు వర్తకుడు, "నరహరీ! - ఏమీ జవాబు చెప్పవేం? - ఇది మరొకటీ మరొకటికాదు - స్వామికార్యం. నువ్వు ఒప్పుకోక తప్పదు" అని గట్టిగా చనవు తీసుకు చెప్పాడు.

చివరికి నరహరి ఇలా అన్నాడు: "ఒక్క షరతు మీదయితే నీ పనికి ఒప్పుకుంటాను. నేనెప్పుడూ పండరినాధుణ్ని చూసి ఎరగను. నువ్వే కొలత తీసుకువచ్చి యిస్తే, మొలతాడు చేసిపెడతాను" అన్నాడు.

ఈ మాటకు వర్తకుడు అమాయికంగా నవ్వి, "అదేమిటి నరహరీ! - ఈ వూళ్లో పుట్టావు, పెరిగావు. పాండురంగణ్ని చూడనేలేదంటావేమిటి? - సరేలే - నేనే వెళ్లి కొలతలు తెచ్చి నీకిస్తా" అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు.

కాస్సేపట్లోనే వర్తకుడు రంగడి మొలకొలత తీసి తెచ్చాడు. వెంటనే నరహరి మొలతాడు పని మొదలు పెట్టాడు.

రత్నాలు తాపించిన చక్కటి మొలతాడు తయారయింది. వర్తకుడు ఎంతో ఉత్సాహంతో తీసుకువెళ్లి రంగడి మొలకు కట్టబోయాడు. అంతా బాగుంది. కాని, నాలుగువేళ్లు తక్కువపడ్డాయి. వెంటనే వర్తకుడు నరహరిదగ్గరికి వెళ్లి సరిచేయించుకువచ్చాడు. ఈ సారి రెండువేళ్లు ఎక్కువయింది. ఇలాగ ఐదారుసార్లు సరిచేయించినా రంగడి మొలకు సరిపోలేదు. ఎక్కువో తక్కువో వస్తూండేది. గొప్ప పనివాడని పేరు పొందిన నరహరికి ఇది చిక్కుసమస్య ఐపోయింది. అతనికి ఏమీ పాలు పోలేదు.

అప్పుడు వర్తకుడు ప్రాధేయపడుతూ, "నరహరీ! - ఒక్కసారి నువ్వే స్వామి సన్నిధికి రావాలి. రాక తప్పదు.

నీ చేత్తో నువ్వే కొలిచిచేస్తే ఈ మొలతాడు తప్పకుండా సరిపోతుంది" అని వేవిధాల బతిమలాడాడు.

మళ్లీ యోచనలో పడ్డాడు-నరహరి-మరొకమాట చెప్ప టానికి గాని, ఇప్పుడు తప్పించుకోవటానికి గాని వీల్లేక పోయింది. మనసులో ఇష్టమున్నా లేకపోయినా, స్వయంగా కొలత తీసుకునేందుకు స్వామిదగ్గరికి బయల్దేరటం తప్పని సరిఅయింది.

"సరే, షావుకారు!—కొలత ఎందుకు సరిపడటంలేదో నేనే వచ్చి చూస్తాను. అయితే, ఈ కళ్ళతో నా మల్లికేశ్వ రుణ్ణి తప్ప మరొక దేవుణ్ణి చూడకూడదని నాకొక నియమం వుంది. కనక, నా కళ్ళకి గంతలుకట్టి తీసుకువెళ్ళు. చేత్తో తీసుకోవలసిన కొలతకి, కళ్ళతో చూడాల్సిన పనిలేదు కదా!" అన్నాడు.

సరేనని పైమీదికండువా తీసి నరహరి కళ్ళకు చుట్టాడు. నెమ్మదిగా నడిపించుకుంటూ అతన్ని పాండురంగడి దేవాలయానికి తీసుకువెళ్ళాడు.

అక్కడ, దేవాలయంలో—

గంతలు కట్టుకున్న నరహరి, చేతులతో విఠ్ఠలదేవుడి విగ్రహాన్ని తడవసాగాడు. చూడగా ఐదు ముఖాలూ, జటా జూటంలో చంద్రుడూ, వంటినిండా పాములూ, పులి చర్మం, శూలం, డమరకం—వీటన్నిటితోటీ శివుడి ఆకారం స్పష్టంగా చేతికి తగిలింది. నరహరి ఆశ్చర్యానికి అంతు లేకపోయింది!—"ఇదేమిటీ? పండరినాథుడంటే ఇంకా విష్ణుమూర్తే అనుకున్నాను. కాదు - ఈశ్వరుడేనా?" అను కుని అనుమానం తీరక కళ్లకుకట్టిన గుడ్డవిప్పి విగ్రహాన్ని చూశాడు. తీరాచూస్తే ఏముంది? - శ్రీవత్సకౌస్తుభాలు, వైజయంతీ వనమాలికలూ, పీతాంబరం, నాలుగుచేతులూ, నాలుగుచేతుల్లోనూ శంఖచక్రగదాపద్మాలూ—వీటితో ప్రకా శిస్తూవున్న విఠ్ఠలనాథుడు కనిపించాడు!

నరహరికి మనసులో కలవరం పుట్టింది. "అయ్యో! నేను మోసపోయానా? విష్ణురూపం చూచి శివరూపం అని భ్రమపడ్డానా?" అనుకుని మళ్లీ గంతలు కట్టుకున్నాడు. మళ్లీ తడిమి చూశాడు. ఇప్పుడూ మునపటిలాగా, సమస్త ఆభరణాలతోనూ శివరూపమే చేతికి తగిలింది! కళ్లు తెరిస్తే విష్ణురూపమే ఎదట కనిపించింది!—

అప్పుడు నరహరికి మనసులో కలిగిన మార్పు చెప్ప టానికి మాటలేలేవు. నించున్నపాటున విఠ్ఠలనాథునికి సాష్టాంగపడి, "స్వామీ! - ఇంతవరకూ అజ్ఞానంలో పడి నిన్ను ద్వేషించాను. నువు వేరూ ఈశ్వరుడు వేరూ అను కుని భ్రమపడ్డాను. నా కిప్పుడు మాయపొర తొలగి పోయింది. ఈ దీనుణ్ని అనుగ్రహించు...." అంటూ అనేకవిధాల ప్రార్థించాడు.

అప్పుడు భక్తికొద్దీ, నిర్మలమైన మనసుతో తను తీసుకు వచ్చిన మొలతాడు స్వామికి కట్టేసరికి, అది ఎక్కువ తక్కువ లేమీలేకుండా సరిగా సరిపోయింది!

ఆ క్షణమందు నరహరీ, వర్తకుడూ ఇంకా అక్కడ చేరిన రంగడి భక్తులూ పొందిన ఆశ్చర్యానికి, ఆనందానికి మేరలేకపోయింది. అప్పటినుంచీ నిజమైన దేవుణ్ని తెలుసుకున్న నరహరి శ్రీహరిభక్తుడుగా మారిపోయాడు. దేవుళ్లందరూ ఒక్కటేనని నమ్మిన నరహరి నాటినుంచీ ఇలా కీర్తన చేస్తూండేవాడు:

కృష్ణానంద ముకుంద మురారే - వామన మాధవ గోవిందా
శ్రీధర కేశవ రాఘవ విష్ణో - లక్ష్మీనాయక నరసింహా ॥

జయతు జయతు దేవో దేవకీనందనోఽయం
జయతు జయతు కృష్ణో వృష్ణివంశప్రదీపః ।
జయతు జయతు మేఘశ్యామలః కోమలాంగః
జయతు జయతు పృథ్వీభారనాశో ముకుందః ॥

వార్తలు:

తిరుపతి - దేవాలయవిమాన జీర్ణోద్ధారము

తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి మన యావద్భారత భూమియందలి ఆస్తిక జనులకు పరిచితుడగు దేవుడు. ఈ దేవుని యాలయము అతి ప్రాచీనమైనది. చారిత్రక పరిశోధకుల నిర్ణయము ననుసరించి ప్రస్తుతము దేవుడు నివసించి యుండు ఆలయము క్రీ.శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమునుండియు ప్రభువుల ఆదరణము క్రింద స్వర్ణకవచముచే అలంకరింపబడుచు వచ్చి, ఇప్పటికి సుమారు నాలుగైదు పర్యాయములు ఆ కైంకర్యము ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిగా జరుగుచు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. 1952 వ సంవత్సరములో ఈ దేవాలయ పాలకవర్గమువారు అప్పటి స్వర్ణకవచముయొక్క గ్లానిని గమనించి దానిని తీసి క్రొత్తగా బంగారురేకులను చేయించి విమానమునకు సమర్పించవలయునని సంకల్పించి అందుకు వలయు కృషి నారంభించిరి.

దేవునకు సాక్షాదావాసమగు గర్భగృహమునకు పైన నిర్మించబడిన విమానమను కట్టడము దేవునకు అంగము వంటిది. కావున దానికేదైనమరమ్మత్తు చేయవలసి వచ్చినప్పుడు దానిపైకి మనుష్యులు యెక్కుటయు పనులు చేయుటయు ఉచితము కాదు. కావున అట్టి అవసరము కలిగినప్పుడు శాస్త్రవిధి ననుసరించి అందలి దేవుని శక్తిని ఆకర్షించి మరియొకచోట భద్రపరచి మరమ్మత్తు పనులు పూర్తియగువరకు ఆ దేవుని శక్తిని మరియొక భద్రపరచిన స్థలమున ఆరాధించుచు వచ్చి కార్యాన్తమున ఆ శక్తిని తిరిగి ఆ దేవుని యందావహించుట యుక్తమని నిర్ణయించి 1952 సంవత్సరమున ఆలయవిమానపు కొలతలను యితర విగ్రహములాదిగాగల శిల్పవిశేషముల చిత్రములను తీసికొనుటకై భగవచ్ఛక్తిని ఆకర్షించి తొమ్మిది దినములు కుంభమునందారాధించి అవల తిరిగి ఆవాహనము చేయబడినది. ఈ విధానమును బాలాలయమని అందురు. వెనుక ఆ కొలతల ననుసరించి ఒక విమానమును అదే తీరుగ దిగువ తిరుపతిలో ఒక చోట కట్టి దానికి సరిపడునట్లు రాగిరేకులు చేసి రాగిరేకులపై సుమారు పదునేడులక్షల రూపాయిలు విలువ గల అపరంజిబంగారు రేకులను తొమ్మిది పొరలుగ పొదిగిరి. ఆ పనులు ఈ సంవత్సరము పూర్తికాగా తిరిగి విమానమందలి పాతరేకులను తీయుటకుముందు తిరిగి బాలాలయము చేయబడినది. ఈ కార్యకలాపము వెనుకటివలె గాక శ్రీ స్వామి వార్ల ప్రతిరూపమును దారువుతో నిర్మించి కలాకర్షణము చేసి ఆ శక్తి దారువిగ్రహములందు ప్రతిష్ఠింపబడినది. ఈ ప్రతిష్ఠాకార్యము 25-10-57 న ఆరంభించి 1-11-57 తో పూర్తికాబడినది. ప్రాక్పశ్చిమోత్తరదక్షిణములనుండిన దక్షిణ భారతమునందలి శ్రీ వైఖానసాగమ కుశలురగు యాజ్ఞికులు అనేకులీమహాధ్వరమున పాల్గొనిరి. అట్లే అన్ని ప్రదేశముల నుండి ప్రసిద్ధులగు తపస్సంపన్నులగు బ్రహ్మణ్యులు విజయముచేసి అన్ని దినములందును విరామములేక చతుర్వేద పారాయణము భారతభాగవతరామాయణ శ్రీ విష్ణుపురాణ శ్రీ బాష్య భగవద్విషయ భగవచ్ఛాస్త్ర సంహితలను పారాయణము చేసిరి. విద్వాంసులచే భక్తి ప్రపత్తులను భగవదారాధనవిశేషమును సనాతనధర్మమును బోధించెడి మహోపన్యాసములు చేయబడినవి.

దేవస్థానము పరిపాలకవర్గమువారును వారితరపున సమస్తకార్యనిర్వహణమును శ్రద్ధాభక్తులతో నెరవేర్చిన యెగ్జిక్యూటివు ఆఫీసరు శ్రీ చెలికాని అన్నారావుగారును, శ్రీ వారి అర్చక మిరాశిదారులును హాలివంతువారులును అగు శ్రీమాన్ అర్చకం శేషాచలం దీక్షితులవారి కుటుంబమువారును ఈ మహాకైంకర్యమును తమ పదవీకాలములో నిర్వర్తించినందులకు వారలు ధన్యులు.

ఆగమకార్యములలో ప్రధానాధ్వర్యులుగ నుండి సలక్షణముగ యజ్ఞసమాప్తి చేసిన వయోవృద్ధులగు ఆకుల మన్నాడు పండిత శ్రీమాన్ రొంపిచర్ల భట్టర్ శ్రీనివాసాచార్యులు అయ్యావార్లు తమకు పారంపర్యముగ లభించిన ఈ కైంకర్యమునందు అన్వయించుట భగవత్ప్రీతికరమైనది. తిరుమలతిరుపతి దేవస్థానముల ఆస్థానపండితులగు మహా విద్వాన్ (అప్పికట్ల) పండిత వేదాంతం జగన్నాథాచార్యులువారును శ్రీ వేంకటేశ్వర సర్వకలాశాల ప్రాచ్యపరిశోధనాలయమున ఆగమాచార్యులును దేవస్థానం ఆగమపండితులునగు శ్రీమాన్ ఆకులమన్నాడు పార్థసారథి భట్టాచార్యులువారును యాగ క్రియలను పర్యవేక్షణము చేయుచుండిరి.

26-10-57 రాత్రి కలాకర్షణము చేయబడినప్పటినుండి 1-11-57 మధ్యాహ్నం బాలాలయ ప్రతిష్ఠ యగు వరకు మూలవర్ల దర్శనము మూయబడినది. అవల 2వ తేదినుండియు మూలస్థానములో జరిగెడి అర్జితసేవలన్నియు కల్యాణమండపములో బాలాలయమూర్తి సన్నిధిని జరుగుటకారంభమైనది. కలాకర్షణము చేయబడినను సీమూల స్థానమున ఏకాంతముగ అన్ని నిత్యకైంకర్యములు జరుగుటకు గాక ప్రతిదినము మధ్యాహ్నము పండ్రెండు గంటలనుండి రెండు గంటలవరకు రెండుగంటల కాలము భక్తులగు సేవార్థులకు దర్శనమున కవకాశము కల్పింపబడినది.

2-11-57 న ఆరంభించి విమానముపైకి పరంజాలు కట్టి పనివాండ్రచే ప్రాత బంగారురేకులు తీయబడినవి. అవల సమర్థులగు యింజనీర్ల సలహాపై విమానమును సాంతముగ ఊడదీసి క్రొత్తవిమానమును నిర్మించి అందుపై క్రొత్తగా చేయబడిన స్వర్ణకవచమును సమర్పించుట నిర్ణయింపబడినది.

సాధ్యమైనంత త్వరలో తిరిగి విమానము నూతనముగ నిర్మింపబడి బంగారుకవచము దానికి సమర్పింపబడి శ్రీ శ్రీనివాసమూర్తి బాలాలయమునుండి యథాపూర్వముగ మూలాలయమున నిరవద్యముగ ప్రతిష్ఠింపబడుట జరుగ వలయునని యెదురు చూచుట ప్రతి వ్యక్తికిని ప్రాప్తమైయున్నది.

మదరాసు మంత్రి శ్రీ భక్తవత్సలంగారి హితబోధ

"దేవాలయములను శోభింప చేయుటకు మదరాసు ప్రభుత్వము తయారుచేసిన పద్ధతి" అనుశీర్షికతో 'దినమణి' అను అరవపత్రిక (17-11-57) లో వెలువరింపబడిన విషయము దిగువరీతిని తెనుగులో చెప్పవచ్చును. ఈ దిగువ చెప్పబోయే పద్ధతి లేశమేని శ్రమయనునది కలుగకుండగనే అమలు పరుపబడినదని వారి నిర్ణయము. దీనిని శాసన సభలో దేవాదాయధర్మాదాయములకు మంత్రియగు భక్తవత్సలముగారు వివరించిరి.

మదరాసు :—16 - నవంబరు :—మదరాసు రాష్ట్రమందలి ఆలయములను శోభింప చేయుటకు ఒక పద్ధతి అవలంబించబడినట్లును ఆ పద్ధతిని అమలుచేయుటలో అధికారుల కెంతమాత్రము శ్రమ యేర్పడదనియు ఈ దినం ఉదయము పోలీసు ఇలాకా మంత్రి శ్రీ భక్తవత్సలంగారు శాసనసభలో చెప్పిరి. ఆలయాధికారులకు పై విషయములో జారీచేయబడిన ఉత్తరువులను మంత్రి పఠియించినారు.

ఆ ఉత్తరువులు ఈప్రకారము ఉన్నవి. (1) ఆలయపు కట్టడములను యెప్పటికప్పుడు చక్కగా ఉన్నవా—అని పరిశీలించి అయ్యవి సురక్షితముగా నుండునట్లు కాపాడవలయును. ఆలయములోపలను వెలుపలను పరిశుద్ధముగా నుంచ వలయును. (2) అందుగల కొలనులను అందలి ఉదకమును పరిశుద్ధముగా నుంచవలయును. ఆ ఉదకము ముఖ్యముగా ఆలయసంబంధమైన కార్యములకే ఉపయోగపడునట్లు చూడవలయును. (3) భక్తులకు ఆ కొలనులలో స్నానపానాదులకు అనుకూలముకలుగునట్లు అవకాశమును కల్పించవలెను. ఆ ఉదకము ఆలయములకుమాత్రమే చాలినంతవరకు ఉపయోగ పడునట్లు చూడవలయును. ఖాళీ జాగాలలో దేవున కుపయోగపడుటకు పుష్పవృక్షములు తోటలు మొదలగునవి నిర్మించ వలెను. (4) చాలినన్నిదీపములను వెలిగించవలెను. సన్నిధులలోమాత్రము నూనెదీపములనే ఉంచవచ్చును. ఇతర ప్రదేశములందు అవకాశమున్నంతవరకు-అనగా మండపములు మొదలగు చోటులలో విద్యుద్దీపములను యేర్పరుపవచ్చును. (5) భక్తులకును దేవతావిగ్రహములకును నడుమభాగమున అతి ప్రకాశమునిచ్చునట్టి విద్యుద్దీపములను అమర్చరాదు. అట్టి దీపములచే దేవతాబింబములను విమర్శగా చూచుటకు వలనుపడదు. అచ్చట దీపములను తక్కువ ప్రకాశము నీయ దగిన నూనెదీపములనుగనే ఉంచవలయును. దేవతావిగ్రహములను ప్రదర్శన మాత్రోపకారకములగు విద్యుద్దీపములచే ప్రకాశింపచేయకూడదు. (6) ఇనుము కొయ్య మొదలగు దీపస్తంభములకు మారుగా యిత్తడి కంచు లోహములతో దీప స్తంభములను చేయుటమంచిది. ఈ స్తంభములను మాసిపోకుండ తరుచు శుభ్రపరుపవలెను. (7) వస్త్రములను మాయ కుండా ప్రతిదినము ఉతికి శుభ్రపరచుచుండవలెను. (8) పూజకు ఉపయోగించెడి పాత్రములను ప్రతిదినము తోమి శుభ్ర పరుపవలెను. ప్రసాదములను తెరచియుంచక మూతవేసి జాగ్రత్తపరుపవలెను. (9) శిలావిగ్రములను లోహవిగ్రహములను కనీనము 15 దినముల కొకసారియైనను తిరుమంజనము చేసి శుభ్రపరుపవలెను. (10) నటరాజవిగ్రహమునకు వస్త్ర సమర్పణ చేయునపుడు గంభీరముగా నటనసేవ అగునటుల వస్త్రము నలంకరింపవలెను. (11) ఏవిగ్రహమునుగాని పూజ లేక ఉంచరాదు. (12) నాయన్మారులు (శైవభక్తులు) ఆళ్వారులు (వైష్ణవభక్తులు) ఈ విగ్రహములను క్రమప్రకారము స్థాపించి వారలవారల దివ్యనామములను వారల తిరునక్షత్రములను (జన్మదినములను) అందరకు తెలియునట్లు (అయా ఆలయముల యెదుట) వ్రాసియుంచవలెను. (13) భిన్నములైన విగ్రహములను చక్కపరచి వానిని మంచి స్థితిలో భద్ర పరచవలెను. (14) ఆలయపరిసరములలో అవర్జనీయములుగ తటస్థించెడి మలమూత్రాదుల దుర్గంధములను పోగొట్టుటకై ఫినాయల్ మొదలగు వానిని ఉపయోగపరుపవలెను. (15) కుక్క గొడుగులు మొదలగు వానిని చంపుటకై రసాయనపు మందులను ఉపయోగించుచుండవలెను. (16) ప్రాకారములను శుభ్రముగా నుంచవలయును. (17) శిలాశాసనములు, చక్కని శిల్పసంపద కలుగు చోటులైన గోడలు, స్తంభములు మొదలుగాగల చోటులందు సున్నముకొట్టి పాడుచేయరాదు. (18) చిన్న చిన్న మరమ్మతులను తక్షణము గమనించి చక్క చేయవలెను. (19) అయా ఆలయములముందు అందందలి దేవతావిగ్రహముల పేర్లను వ్రాయవలయును. (20) విభూతి, పసుపు, కుంకుమ మొదలగు ప్రసాదపదార్థములను పరి శుభ్రమగు చోటులలో భద్రపర్చవలెను. (21) అయా చోట్ల విభవము ననుసరించి వేదపారాయణము, తేవారం, దివ్య ప్రబంధం పారాయణమునకు పారాయణదార్లను నియమించవలెను. (22) భక్తిని వృద్ధిపరచెడి గానములను చేయించ వలెను. (23) ధనుర్మాసములో తిరుప్పావు, తిరువెంబావు పాటలను పాడవలెను. మరియు భక్తులు సంచరించెడి ఆలయ ప్రదేశములలో గోడలమీదను అవకాశముగల ఇతర చోటులందును నాయన్మార్లు ఆళ్వార్లుపాడిన అమూల్యములగు పాటలను వ్రాసి ప్రచురింపవలయును.

(Note :- ఆంధ్రదేశమున ఆళ్వార్లచే అనుగ్రహింపబడిన పాటలు అరవభాషయందుండుటచే ఆంధ్ర ప్రజా నీకమునకందలి యర్థము భావము అగోచరముగ నుండుటచే ఆళ్వారులయొక్క అరవ మూలముతోపాటు ఆంధ్రమున తాత్పర్యము వ్రాయుట కూడ అవసరము. నాయన్మారుల విషయము ఆంధ్రదేశమున వాడుకయందు లేదు. ఐనను శైవ క్షేత్రములందు ఆ నాయన్మారుల మూలములతో ఆంధ్రానువాదము ప్రచురింపబడుట యుక్తము. అదియుగాక భగవద్గీత మండియు శ్రీ రామాయణము శ్రీమద్ భాగవతము మొదలగు గ్రంథములనుండి సంస్కృతాంధ్ర బోధనలు రామదాసు మొదలగు మహాభక్తుల హితబోధనలు ప్రచురించవచ్చును.)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE, M. A.

IV APPRECIATING HINDU ARCHITECTURE.

(i) CHARACTERISTICS OF HINDU ARCHITECTURE.

Next in importance to Mahabalipuram sculptures are those found in the Kailasanatha and other small temples at Conjeevaram.

Temples at Conjeevaram.

Conjeevaram or Kanchipuram was the capital of the Pallava rulers who were fond of arts and architecture and so naturally became the city of temples. The structural temples of the Pallavas fall into two groups as the Rajasimha group (c. 700 – 800) and the Nandivarman group (800 – 900). Out of the six examples of the Rajasimha group, three are at Mahabalipuram (the Shore, the Isvara and the Mukunda temples, one at Panamalai (South Arcot district) and the temples of Kailasanatha and Vaikunthaperumal at Conjeevaram. The earliest of them was difinitely the shore temple at Mahabalipuram, the Kailasanatha came not long after it. The original temple was a sanctuary with its pyramidal *vimana* and a detached pillared hall in front. The whole was enclosed in a rectangular courtyard by a high wall, which had many cells in it. All the important Pallava features in architecture, in painting and in sculpture are depicted in this temple in a beautiful way. The sturdy pillars and the constant repetition of the lion pilasters admirably fit in to the frame work of the temple.

The Vaikunthaperumal temple seems to be the most advanced of Pallava architecture and sculpture. Slightly bigger than the Kailasanatha, its principle parts unlike that of the Kailasanatha temple, are interfused into a well-proportioned structure. The sanctum is a square with sides of nearly 90ft, and its front has a portico 28ft. long. The whole structure is surrounded by a high outer wall which is decorated outside with simple and effective ornamental motifs. The inside of the wall has the open ambulatory and cloisters with a colonnade of lion pillars and sculpture which record the outstanding events of Pallava history.

The second group of Pallava structural temples is known as Nandivarman group and it mostly consists of small temples and so is in no way an advance over the previous achievements. The important examples of this group can be found in the Muktesvara and Matangesvara temples at Conjeevaram, the Vadamallisvara at Orangadam, near Chingleput, the Virattanesvara temple at Tiruttani near Arkonam, and the Parasuramesvara temple at Gudimallam, near Renigunta. These structures are testimony to the decline of Pallava power.

The rock-cut temples at Tiruchirapalli and Kalugumalai

A small relief of Pallava sculpture is to be found at Tiruchirapalli which seems to be of earlier date and in a better style of art. There are five large figures and a dwarf on whose hand the central deity, who resembles Siva, rests his right foot. As it is common in Indian art, the central Siva figure is made predominent over the other human figures. It has four arms, two not prominent, while all the other figures have two hands.

Kalugumalai is not of great importance but for the fact that it marks the culmination of Pallava school of sculpture and architecture.

Thus the Pallava rule in the South was a continuous effort at developing and adapting the Amaravati tradition to Hindu art and architecture. The artistic enthusiasm of the Pallava's was not self-centred. They extended their zeal to neighbouring countries beyond the seas. They were the channels through which Indian culture in general and Andhra culture in particular flowed on to foreign regions to supply an eternal spring of human inspiration.

Appreciating Pallava Sculpture

Having known something of Pallava sculpture in the previous article and this, we shall try to enumerate the characteristics which go to make this school of sculpture. Just as in Buddhist sculpture the *Jatakas* and other Buddhist anecdotes were the "subjects" of the stone-art, in Pallava sculpture Hindu epic stories form the back-bone of it. The Pandava heros and their noble consort Draupadi are given each a *ratha,* the Varaha and Vamanavataras of the Lord God and Surya, Durga and Gaja Lakshmi are given each a *mandapa.* "The Descent of the Ganges" and "Arjuna's Penance" form the major "subjects" of the open-air sculpture at Mahabalipuram. To the Buddhists the Buddha was the source of inspiration and to the Pallavas Isavara was the light of art for they were essentially the worshippers of Siva. If to the Buddhist artist's subject matter ranged from the Buddha to the symbolic animals and flower motifs, to the Pallava artist the subject matter ranged from Isvara to a man and a monkey. While the Buddhists laid stress on religious subjects, the Pallavas seem to have preferred the material to the spiritual. The Buddhist sculpture were ideal; the Pallava sculptures were realistic. The former were awe-inspiring and soul-stirring while the latter were huge and appealing to the eye of the spectator. The Buddhists did not record history in stone for to them the story of a prince was not as important as the story of the Prince of princes. But the Pallavas thought of recording the outstanding events of their times in the sculpture at Vaikunthaperumal temple at Conjeevaram and in the mandapas and the rathas of Mahabalipuram, for they were of the earth earthy.

Thus, it can be noticed that Hindu art underwent a gradual change, whether it was the direct descendant or the Buddhist, and from the Himalian heights of idealism it reached the plain plateaus of realism. But it must be noticed that the Buddhists did not neglect the earthly things and the Pallavas the heavenly.

As art and architecture are the measuring rods of civilization, some call this as the fall of man, while some others believe that it is advance of civilization. The former school of thought believe that man is essentially, Divine and that all his actions should tend towards it, and it has been the great tragedy of human life that as days advance man is proving to be a dismal failure in the things of the spirit, and the so-called advancement of man is really a moral deterioration. The latter school of thought hold that in the primitive state man was a barbarian and that he has been a dazzling success in the field of intellect through the long run of ages and so from the uncivilized state he has been constantly progressing towards the civilized. It is not our business here to take sides and condemn the opponent, but we have to warn these two schools of thought not to measure everything in life with their own measuring rods, not to be self-centred and self-limited but to give the Devil his due.

If we carefully examine our ordinary day-to-day life, we will notice that an individual's life of Monday is different from that of Tuesday, not in its essence but in the accent that falls differently on different things on different days. Though life seems to be an uniform note, in truth, it is only a harmonious combination of various notes high and low which can be visible only when one looks at the fingers of a harmonist. It is this happy conglomeration of indifferent sounds and their experience that go to make the music of life, the soul of existence. Now if we extend this same figure to the life of a nation or an epoch, we again notice the same theory repeating itself: various years of different human experiences, good, bad or indifferent, go to make the nation's life or the epoch's; that is, the different notes of year-to-year existence of humanity goes to make the "still sad music of humanity." And is it not the task of a historian or an artist to harp on this sweet music of existence and not to linger his life away in the labyrinth of notes, high and low *alone*? Again, it must be made clear that it does not mean that we argue for the harmonious at the neglect of the individual notes. What we should do is to carefully try to get at the spirit of the times and judge the people from their own standards of life and see how far their aims and objectives have been achieved. The Buddhists strived to strike at the divine in man and how far did they succeed? The Pallavas strived to strike at the human in man and how far did they succeed?

If we turn once again to the opean-air sculpture gallery of Mahabalipuram or to the Pagodas of the Pallavas, do not we hear beneath the tall Casuarina and before the roaring sea, the invisible song of Ariel:

Come unto these yellow sands,
And then take hands:
Courtesied when you have, and kissed,
(The wild waves whist;)
Foot it featly here and there;
And sweet sprites, the burden bear.
Hark, hark! ......

The voice dies away! You, the son of Humanity standing on this shore of life like Ferdinand wonder:

Where should this music be? in the air, or the earth?
and by the time you recollect your Father, Sitting on a bank
Weeping again the king my father's wreck,
This music crept by me upon the waters;
Allaying both their fury, and my passion,
With its sweet air: thence I have followed it,
Or it hath drawn me rather:—But it is gone.
No, it begins again.

It begins again, the invisible Ariel's song:

Full fathom five thy father lies;
Of his bone are coral made;

you bend down to pick a broken stone, perhaps a part of one of the sculptures or a piece of the cornice of the Pagoda and the song continues:

Those are pearls that were his eyes;

your eyes now rest on two beautiful pearl-like pebbles of the shore and you here the song again:

Nothing of him that doth fade,
But doth suffer a sea-change
Into something rich and strange.
Sea-nymphs horurly ring his knell: ding-dong.

Yes, it is true, on those beautiful shore of Mahabalipuram sea-nymphs horurly ring the knell of Father Humanity. The Pagodas should have sent peals of ding-

dong bell as the foreigners and the natives met, exchanged and departed on the shores of the Pallava port. Can Humanity die? Is it not for ever alive though many of us join our fathers in due course of time? It only suffers a sea-change into something rich and strange!

Therefore it is foolish on our parts to say that the Buddhists were not mundane, and the Pallavas were not other-worldly. They all lived their lives and it is not for us to put the question—is such a life worth living? It depends upon the liver.

(to be continued)

HINDU IMAGES - 8

By

T. N. SRINIVASAN, M. A.

Antaryamin aspect of God is to conceive him in that form, which abides in the region of the heart of the devotee, which stays with the individual self as its friend in its states of experience such as heaven, hell, etc., and which is perceptable only to the yogins. In this aspect, God exists in atomic form and invisible to normal modes of perception. But he may become manifest when one meditates on him with proper concentration of mind and controlling his Buddhi or intellect. Even the manifestation is believed to be like "a flash of lightning in the heart of a blue cloud". The real meaning and appearance can be learnt only by proper initiation and unswearing concentration.

It is this aspect of God that yogins perceive and develop by their yogic practices. But even for the ordinary house holder, several obligations have been enjoined for the adoration of the Antaryamin divinity. The "atmasamarpanam" and other Japas intended for daily rituals are some of the several modes by which this dormant deity can be made to make Himself felt and by which can be realised in proper concept.

Archa form which comes last but which is the most important among the various aspects of God, deserves closer study, for based on this aspect is the study of our images.

Sri Srinivasadasa, a great vaishnavite acharya in his memorable "Yatindramatadipika" has given a short but comprehensive description of this aspect as follows:—

"अर्चावतारो नाम देशकालविप्रकर्षरहित आश्रिताभिमत-
द्रव्यादिकं शरीरतया स्वीकृत्य तस्मिन्नप्राकृतशरीरविशिष्टः
सन् अर्चकपराधीन स्नानभोजनासनशयनस्थितिः
सर्वसहिष्णुः परिपूर्णो गृहग्रामनगरप्रशस्तदेशशैलादिषु
वर्तमानो मूर्तिविशेषः।"

"What is called Archavatara is that special form which, without remoteness of space and time, accepts for its body any substance chosen by the devotees and 'descends' into it with a non-material body; He becomes dependent on the worshipper for bath, food, sitting, sleeping, etc., He bears everything and is replete with knowledge and other attributes; He is present in houses, villages, towns, sacred places, hills etc."

The same view has been mentioned by the Azhwars in many places but the most significant is that pasuram in the 'Iyarpa'—First Tiruvandadhi of Saint Poigai Azhwar, who expresses the idea in a very comprehensive form as:—

" தமருகந்தது எவ்வுருவம் அவ்வுருவம் தானே
தமருகந்தது எப்பேர் மற்றப்பேர்—தமருகந்தது
எவ்வண்ணம் சிந்தித்து இமையா திருப்பரே
அவ்வண்ணம் ஆழியானும்."

which as translated will mean "God with his chakra in his right hand assumes that form which is desired by his devotees; his name also will be that name which his devotees wish him to bear; He will be of that quality which his devuot devotees consider him to possess whenever they think of him."

The same idea has been forcibly expressed by that great acharya—Sri Pillai Lokacharya in his famous treatise called 'Arthapanchaka' where he says as follows:—"The Archa form consists in the images of Bhagavan (God) which accomodate themselves to the various tastes of His creatures, having no fixed form, but that which the worshipper may himself choose and desire to call Him by; all knowing, but seeming as if not knowing; all powerful but seeming as if powerless; all sufficient, but seeming as if needy; this seeming to exchange places, the worshipped with the worshipper and choosing to be ocularly manifest to him in temples and homes, in short at all places and at all times desired."

To understand clearly the mentality of the Sri Vaishnavas as regards their conception of the Abstract Deity, it is necessary to know what Sri Ramanuja has to say in this connection. Sri Ramanuja holds that the human mind as it is constituted cannot conceive the Lord as an abstract essence. Such a conception is impossible to our intellectual nature and our moral nature normally revolts against accepting such a dogmatic concept. He emphasises by saying "by concrete pictures alone is our otherwise indefinite consciousness rendered definite; in other words what is formless is by such pictures rendered into form."

If God is considered to be an Absolute Being, not having any relation to things in this world, it is very difficult to think of him as being the cause, sustinence and ultimate annihilation of things around us: and further, for knowledge, relation of things is absolutely necessary. Constituted as we are, how can we have conception of God devoid of all qualities and destitute of everything which makes up man's idea of Divine Being. The true and full nature of God cannot be described by our speech nor can it be visualised by symbolism. But God at the sametime may be present amongst us holding personal relationship to ourselves.

Personal experiences are not denied in scientific enquiries and in ordinary sense perceptions and as such they may be accepted without demur even in religious enquiries. Our conceptions of God are meant only to insist and show his relationship to us, and it is never meant to represent God's full nature.

The Hindu thinkers bring out the sense of otherness of the Divine by the use of the negatives. The Kenopanishad states "There the eye goes not, speech goes not, nor mind, we know not, we understand not, how one would teach it." But the human mind finds it extremely difficult to resign itself to absolute silence or negative descriptions. Man insists on interpreting the religious mysteries in terms of his own experience. The human mind craves for something definite, something concrete and limited and so uses its resources, ingenuity and talent to bring down the supreme to the region of the determined. We cannot think of God without using our imagination. The religious seer needs the help of the imagination to express his vision. The highest category that we can possibly use is that of self-conscious personality. So we are persons-'*purushas*'

and God is perfect personality–'*uttama pursha*'. Hence Man conceived God in his own form and can only talk of Him in terms of which he is capaced. Though God is not an instrument meant for the advancement of only human ends—though God made man, man in his turn made God in his own image. This is the altruistic approach to explain why the Archa form is in a general manner the image of man.

The idols or vigrahrams as they are known of, are described in the Agamas as follows:- "An object of stone, wood or metal, usually fastioned in the form of a human being, in which certain spiritual forces are focussed by the concentrated will-power of high imitates, for the purpose of aiding a worshipper in acquiring that stability of mind necessary to him for the contemplation of the ALL PERVADING DIVINITY, as laid down in the sacred Vedas and other reputed texts".

Hence God as conceived in this Archa aspect, is believed to exist in an invisible form in the idols made out of stone, wood, metal or even masonry work. He is of the nature of intellect. God in this form can be made to enter the idols by the force of concentration and the recital of certain mantrams accompanied by proper prescribed rituals. So long as the idols are not polluted and as long as they are worshipped continuously in the acknowledged manner of Agamic worship, the in-dwelling energy of God resides in them. The moment worship is stopped and idols are neglected or polluted this energy departs from the idols and after this they are not worthy of worship.

This is the genesis of image worship by the Hindus and these images are fourfold because of the differences in their origin as under:—

'स्वयंव्यक्तदैवसैद्धमानुष भेदात्'

svayamvyakta- when self manifest, *daiva* consecrated by divine beings, *Saiddha*- consecrated by sages and *manusha*, when installed by human beings.

In the first aspect of *Svayamvyakta* murthis, the image is said to have come into existence out of God's own will, in visible forms. The Sri Vaishnavites recognise eight places of worship under this aspect, of which four are in north India and the balance of four are in South India. Badarinath, Saligramam, Naimisaranyam and Pushkaram are the north India places, while Venkatachalam (Thirumalai), Srimushnam, Srirangam and Totadri (Vanamamalai) are the four South Indian Kshetrams.

The second variety of Archa deities are those consecrated by Devas or Gods. Ancient places like Simhachalam, Ahobilam, Kanchi Varadarajaswami, Tirumabruinrsolai (Alagar koil) are some of the many places in which Gods themselves have installed the deities and afterwards handed them over to men to continue the worship. Though the continuity of deva-aradhanam had ceased in many places, yet in a very few places, there is still this divine-human continuity of worship. For instance, at the renowned temple of Sri Venkatesa at Tirumalai Hills, this can be seen even today. After the last ritual of *Ekantha-seva*, the archakas come out leaving the vessels filled with water and other articles of pujas left behind, for it is believed that *devata-aradhanam* is done at night for Sri Venkatesa. The next morning after the recital of *Suprabhatam*, the archakas offer *tirtham* to the pilgrims left after the aradhanam by devas, which practice is not observed in all other temples. Similarly at the famous Sri Ranganathaswamy Temple at Srirangam, one day is fixed for what is called '*Vibhishana-aradhanam*' when vibhisna—a chiranjeevin still said to be alive, comes and worships the lord that particular night.

The third aspect of Archa form is that which the sages have consecrated. Such deities are numerous, for the sthalapuranams of such places in which they are now worshipped, narrate in detail that the particular sage did penance and the deity appeared to him to fulfil his wishes. At the request of the sage, the deity consented to remain at the sacred spot as an *Archa* for future worship.

Lastly comes the idols installed by men. Even here, the persons responsible for making God stay at places where they wanted, were men who had communion with Him. For instance, Lakshmi was born as the daughter of Akasaraja and she was given in marriage to Vishnu in the form of Sri Venkatesa, and even today the place where the wedding took place at Narayanavanam, near Puttur, has the temple of Sri Kalyana Venkateswaraswamy. So is Vallimalai near Tirutani where Sri Skanda married Valli, who was born as the daughter of the local huntsman-chief. Similarly is the instance of Madura temple, where Parvati in the name of Meenakshi, who was the daughter of King Malayadhwaja Pandyan, was wedded to Siva, who came there to be known as Sri Sundareswarar.

Hence image worship became more pronounced and in fact in South India, this cult attained a very high statement of development. One of the main reasons for this, was that soon after the influx of Buddhism in this part of the country, a sort of religious renaissance for the revival of Hinduism took with the advent of Tamil bards, who are collectively known as 'Nayanmars'—the sixty four Saivite Saints and as 'Azhwars'—the twelve apostles of Vaishnavism.

The Azhwars has contributed to Tamil literature a most unique collection of four thousand Tamil devotional hymns, which form the back ground of worship of the several deities installed in the various temples not only in South India but in far-off places in North India. These forms what is collectively known as "Nuttetru Tirupathigal"—the sacred one hundred and eight sacred places dedicated to Vishnu. If the Vedas inculcate the worship of the Divine as natural phenomenon, the Puranas extol the Deity as avatars and manifestations, the Prabandham conceives the Supreme Being in its most perceptable aspect of Archa form—as the images as found installed in the several temples. Local legends were incorporated in these hymns and even the physical beauty of the images found expression in them. Further azhwars like Saint Nammazhwar, Saint Tondaradipodiazhwar propounded that adoration of the Archa forms as found in sacred places like Tiruvengadam, Srirangam, Alagarkoil, Kumbakonam is by far the highest form of approach to attain the most cherished aim of human life—Moksha or Salvation. For instance Saint Tondaradipodi went to the extent of even refusing the seat in Indra's throne for his place by the side of Sri Ranganatha. Surrender to these deities, was believed to make man a '*mummukshu*' fit for place in Heaven, than any other form of physical and mental austerities.

Equally adorable are the two hundred and seventy four 'Padalpetha Sthalams'—the Saivite holy places which have been mentioned in the voluminous hymns collected known as 'Tevaram' and 'Tiruvachagam' of the famous four Saivite Nayanmars—Sri Appar, Sri Sundarar, Sri Sambandar and Sri Manikkasavagar. They, like the azhwars, have extolled the Archa form of Siva as installed in the several shrines in India and in lucid language, have expressed the pleasures that one gets if one gets in adoring these deities.

Later on the great acharyas like Sri Sankara, Sri Ramanuja, and their successors continued the work started by these two groups of saintly lords, so that the adoration of the Archa form took firm root in the religious outlook of the Hindus. This, is in brief, the important place that Archa aspect of God occupies in the grand matrix of Hindu mode of adoration of the Supreme Being.

TEMPLES - XXX

By

YATHARTHAVADI

RAMAVATARA DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

(द्युतिमान्) *Dyutiman.*

Rama the effulgent.

'Dyutiman' is the fourteenth of the sixteen qualities which go to make Rama a perfect man. Valmiki has enumerated these in a particular sequence. Starting with the Vigraha gunas, he has concluded them with 'Atmavan' and 'Jitakrodha' the spiritual qualities, which go to make the Manusha part of Rama complete. He now takes up the qualities that make up the divine aspect of Rama and the first of them is 'Dyutiman'. The qualities cannot shine without a body; the body cannot shine without Atma; and the Atma cannot shine without 'Dyuti' (द्युति). 'Dyuti' or the effulgence is as insaperable from Atma as the rays from the Sun or the lustre from the precious stone. They are interdependent for their existence. The 'Dyuti' of the Atma is termed as 'Paramatma' and it is expressed in 'Gayatri' as follows. 'Om Apah' (ओं आप:) refers to the Jiva part, (Jyothi Rasah (ज्योतीरस:) refers to the 'Paramatma' and (Amrutam Brahma) (अमृतंब्रह्म) refers to the combination of both. From Gunavan upto 'Jitakrodha' may be taken as an expansion of Om-Apaha; Dyutiman, the fourteenth character as that of 'Jyoti Rasah' (ज्योतीरस:), and the qualities fifteen and sixteen Anasuyakah (अनसूयक:) and (कस्य बिभ्यति देवाश्च) as that of Amrutam Brahma (अमृतंब्रह्म). Thus, all the sixteen gunas enunciate esoterically the truths contained in 'Om Apo Jyothi Raso Amrutam Brahma (ओमापो ज्योतीरसोमृतंब्रह्म). It is beyond the scope of this article to expand this further, and the readers are requested to get more detailed information on this, from their Gurus or competent men.

In the 'Chandogya', God is represented as 'Jyotirmaya Purusha' for whom the Jiva serves as body. It may also be taken that the Jiva is the 'Saguna' aspect and the Jyoti is the 'Nirguna' aspect which is the basis of all. With the addition of 'Dyutiman' to the earlier thirteen qualities, the Saguna Nirguna Swarupam of God (Rama) gets expressed.

'Dyuti' or 'Jyoti' is the essence or life, which is Rama, the 'Antaratma' or 'Antaryami'. The Chandogya and Bruhadaranyaka Upanishads deal with Antaryami swarupa in full detail. That Rama (God) is the 'Dyuti' or effulgence of life of all beings, has been expressed in the 'Narayana Sukta' as follows:

"नीलतोयदमध्यस्था विद्युल्लेखेव भास्वरा"—

"In the heart of every individual there is a flame which shines like lightning in the

midst of a dark cloud which is subtle, atomic and reddish. In the midst of this subtle light rests the *Paramatma*. Sri. Vishnuchitta in his Divya Prabandham has also expressed his vision of God in identical terms"

"தடவரை வாய்மிளிர்ந்து மின்னும் தவள நெடுங் கொடிப்போல்
சுடரொளியாய் நெஞ்சினுள்ளே தோன்றுமென் சோதி நம்பீ"

Valmiki also says in the following Sloka:

"अपि वृक्षाः परिम्लानाः सपुष्पांकुरकोरकाः ।
उपतप्तोदका नद्यः पल्वलानि सरांसिच ॥"

"As Rama was passing into the forest, the life in Ayodhya was becoming dry. Men lost their lustre. Even the trees with their flowers and buds faded. The rivers as well as the lakes and tanks dried up." Valmiki intends to show that Rama was the essence of the lives of Chetanas and Achetanas as well. This truth was discerned by even a vile Rakshasa like Maricha. He says, 'रामो विग्रहवान् धर्मः' Rama is only embodiment of Dharma, Dharma being the essence of life: Rama gives a darsan of his divine aspect to Tara and Mandodari, the wives of Vali and Ravana respectively. Valmiki says openly that Rama appeared before Tara in his divine aspect giving up his human form.

"मनुष्यदेहाभ्युदयं विहाय दिव्येनदेहाभ्युदयेनयुक्तः

"Mandodari too saw Rama as Sakshat "Mahavishnu".

"व्यक्तमेष महायोगी परमात्मा सनातनः ।
अनादिमध्यनिधनः शंखचक्रगदाधरः ॥"

Apart from the above cited instances by Valmiki, which show that Rama, the Dyutiman, is the Antarjyoti of all living beings, the word Dyutiman can also be interpreted metaphorically as the illuminator of the solar race or the light of the Universe. As the essence of the solar race, he combines in him, the several qualities existing individually in each of the kings starting with Ikshvaku and ending with Dasaratha. A closer study of the lives of the important monarchs starting from Ikshvaku to Dasaratha (which are buried in obscurity, and brought to light by kavyas like Raghuvamsa) may reveal that the sixteen qualities starting from 'Gunavan' (as enunciated by Valmiki) are individually the salient features of the several famous ancestors of Rama. The essence of the qualities of the Ikshvaku race will no doubt be accepted on all hands as *Tyaga* or sacrifice which had taken a complete shape in the form of Rama. *Tyagas* in various forms are renowned in the race, but Rama's Tyaga of the legetimate Rajya in favour of a younger brother, for the sake of pleasing a step-mother, and his sacrifice of his wife for the sake of establishing *Praja-Dharma* are unparalleled in history. Nothing was too great to be sacrificed by Rama for establishing Swadharma and Swajanadharma, and for bringing to light the greatness of *Tyaga* by his own actions. He is called 'Dyutiman' (light giver) as 'Buddha' is considered, the light of Asia, by bringing to light the greatness of Ahimsa. Suffering and sacrifice for the sake of others have been acclaimed as the essential truths of every religion and especially of the Hhindu religion, the most ancient one, and the story of Rama would hence form the scripture for it.

As the giver of light Rama plays the role of a Guru who is not merely a teacher but a practitioner of the truths which he wants the world to adopt. He has taught the world the truths contained in 'Matru Devo Bhava, Pitru Devo Bhava and Acharya Devo Bhava' (मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव ।). He has also brought to light the truths contained in 'Deva Dvija Guru Pragna Pujanam Soucham Arjavam' (B. G.). In addition to the

samanya dharma like the behaviour of one in relation to parents, Gurus, brothers, friends and countrymen, he has also brought to light certain *Visesha Dharmas* like truthfullness (सत्यवाक्यत्व) having the good of all beings in his heart, by practicing kindness and mercy (सर्वभूतहितेरतत्व), by according protection to all those who surrender unto him (शरणागतवत्सलत्व), by carrying out meticulously the observances enjoined by the Vedas (कर्मनियंतृत्व), by self-effacement and scores of other truths by his own practice and demonstration. His teaching had been not by word, but by deed (अनुष्ठानं). What he practised as Rama he preached as Krishna. When Valmiki characterised Rama as *Dyutiman*, he should have had in his mind that Narayana (who is in the Savitru Mandala) the effulgent being, the giver of light and life to the Univeres, the giver of knowledge and the Vedas to Devas and men alike, the essential principle of Gayatri and the *Sarva loka saranya* who dwells in the hearts of all beings as *Antarjyoti* in the form of Rama. The brightest ray that emanated from Rama the Sun, to illuminate the darkest caves of human hearts is the Ramayana through his own sons.

" स यश्चाऽयं पुरुषे ।
यश्चासावादित्ये ।
स एकः ॥ "

(Taittiriyopanishad).

(to be continued)

FORMATION OF DISTRICT COMMITTEES FOR SRISAILAM RENOVATION.

Committees were formed to raise funds to Sri Sailam Renovation, in the following Districts.

(1) Srikakulam, (2) Visakhapatnam, (3) Krishna, (4) Guntur, (5) Cuddapa, (6) Kurnool and (7) Anantapur.

It is hoped that good work will soon be turned out by the Committees to raise decent amounts as donations from noble persons for the Renovation of the Renowned Sri Saila Kshetram.

Such Committees will also be formed very shortly for the remaining Districts of Andhra Pradesh.

LIFE OF SRI SANKARACHARYA

(Continued from previous Issue)

By

N. RAMESAN, M. A.,

(Indian Adminstrative Service.)

CHAPTER VII

SANKARA AT KASI

On the banks of the holiest of the Indian rivers the Ganga, sat Bhagavatpada Sri Sankaracharya, shedding spiritual lustre on the world, and preaching the Advaita Vidya by teaching the Upanishadic Sastras. Many a disciple flocked to his feet from far and near. The young and irresistable teacher, impregnable in his arguments, attracted a large number of followers and admirers as was to be expected in the great intellectual city of Kasi. Sankara lived there for nearly 12 years following his usual routine of a bath in the Ganges, 'darshan' of Swami Visveswara, and the teaching of the Upanishads.

Amidst the various disciples who flocked round him, there was one Sanandana. He was an intelligent brahmin of Chola country, and was deeply attached towards his 'guru'. One day when Sankara was delivering his discourse on the Northern Banks of the Ganges, the floods came into the river. Sanandana who was caught up in the other side of the river was upset, as he thought, that he would miss that day's classes of instructions. Sankara from the other side of the river beckoned to him to come forward, and Sanandana implicitly obeyed his master

Ganges gave way to Sanandana by Lotuses

without any faltering. Sanandana started walking on the river, and such was the greatness of his faith in his master, that Mother Ganga, sprouted a lotus at each foot-step of Sanandana, so that he was able to walk upon a bridge of flowers to the other side. When asked by the admiring friends, as to how he was able to cross the river, Sanandana replied that the very thought of his Acharya which was enough to enable one to cross the ocean of Samsara, was strong enough to make him cross the short span of the Ganga. From that day, he was known as Padmapada or the Lotus footed one, and he is a famous writer and teacher of the Advaitic doctrine.

By this time, Sankara had finished writing his great commentary upon the Upanishads and the Brahma Sutras and he had also composed a celebrated work called the 'Sanat Sujateeya'. It was during Sankara's stay at Kasi, that the incident with the Chandala, which was immortalised for us in his moving poem, 'Manishapanchaka', occured.

One day Sankara was returning with his disciples from the temple of Visweswara after Darshan of the Lord and bath in the Ganga. While he was walking, a Chandala, with four dogs following him, appeared before Sankara. Sankara asked him to clear away from the path, as it was the custom to think that Chandalas would pollute others by their mere presence. Hence Sankara asked him not to pollute others and go away from the road. Immediately the Chandala replied to Sankara in the following verse, which has become immortal:

"अन्नात् अन्नमयं अथवा चैतन्यमेव चैतन्यात्
द्विजवर दूरीकर्तुं वाञ्छसि किं ब्रूहि गच्छ गच्छेति"

"From which, do you want, what, to go where? Do you want this body, which has been built out of food, to go away, from a similar body, which has been similarly built out of food? Or do you want one living consciousness to go away from another? What do you say, Oh! learned Brahmin? Which do you want to differentiate; this body of matter or the living Chaitanya"?

Sankara was struck dumb at this, as the very purpose of all his teaching, that the Self alone is the sole Reality, was summarised by the Chandala in the aforesaid verse. Sankara immediately understood the Vedantic purport of the Chandala's question and also perceived that the Lord himself had come in the form of a Chandala to test if Sankara had realised in himself, what he taught others. He then uttered those immortal 'slokas' which go by the name of 'Manishapanchaka'. These represent the high watermark of Sankara's teaching, where, with the consistency of a remorseless dialectician, Sankara declares, that He, who was realised the oneness of the Brahman, and he who was intuited the Truth of this doctrine, is fit to be even Sankaras' master, even though he be a Chandala or a high caste Brahmin by birth.

It argues to the greatness of Sankara, that he had the temerity and the strength of will to say that if only, one has realised his oneness with the 'Brahman' he Sankara was prepared to accept him as 'Guru' whether he was a chandala or a high-born brahmin by birth. In other words, Sankara's test for the ultimate purpose for a man's existence was not the accident of birth, but rather ones effort and success in the endeavour of teaching the oneness with all-pervasive Reality. Lord Viswesvara himself stood there and blessed Sankara, as he himself had come there in the form of a Chandala to test whether Sankara had this intuitive perception of Atmagnana at that stage.

Sankara was completing his 16th year, when one day, an old Brahmin came to him, profesing to know the meaning of the commentaries that Sankara had made on the Brahma Sutras. He gave debate to Sankara and the disscussion was joined rejoicingly by Sankara. It went on for days and days. The discussion centred mostly on the technical detail called "Tadantara Prakarana". It seemed as if, the discussions would not end at all. The debate was getting hotter and hotter and at a particular stage, Padmapada, Sankara's disciple, was able to see that old Brahmin was none other than Veda-vyasa himself, the very author of the Brahma Sutras, for which Sankara had written a commentary and that he had come there in the form of a brahmin to test Sankara's knowledge. Padmapada at once bowed before Vyasa and Sankara and praised both of them in the following verse:

"शंकरः शंकरः साक्षात् व्यासो नारायणः स्वयम्
तयोः विवादे संप्राप्ते किंकरः किंकरोम्यहम्"

"Sankara is the Lord Siva incarnate; Vyasa is Lord Narayana himself; and in a discussion between these two, what can a poor servant like me do?"

TheMadhaveeya·Sankara Vijaya also has the following verse on the same incident:

"त्वं शंकरः शंकर एव साक्षात् व्यासस्तु नारायण एव नूनम्
तयोः विवादे सततं प्रसक्ते किं किंकरोहं करवाणि सद्भ्यः"

On hearing this, Sankara was able to recognise Vyasa and bowed before him.

Vyasa blessed Sankara and his disciples, and told him that his work in writing the classic commentary was practically done, and that he was giving Sankara another lease of 16 years, so that he may wander round the land and establish the truth of the Advaitic Vedanta by defeating the opponents in discussion. The Madhaveeya Sankara Vijaya refers to this in the following lines:

Debate between Vyasa and Sankara - Padmapada curiously listening.

"अष्टौ वयांसि विधिना तव वत्स दत्तान्यन्यानि
    चाष्ट भवता सुधियाऽऽर्जितानि ।
भूयोऽपि षोडश भवन्तु भवाज्ञयाथ
    भूयाच्च भाष्यमिदमारविचन्द्रतारम् "

According to this, Vyasa told Sankara that Sankara's age as originally decreed by fate was only 8 years, but that by his own cleverness by changing over to the Sanyasashrama at the age of 8, he had gained another 8 years, thus making a total of sixteen, and that by the grace of God, he Vyasa, would give him another lease of 16 years for the spreading of the immortal Brahma Sutra Bhashya. The Chidvilasceya Sankara Vijaya in this context says that the sage Vyasa prayed to Brahman to give some more years of life to Sankara to spread his classical Bhashya, and to this Brahma replied that Sankara, being the incarnation of Lord Siva himself, could live in this world as long as he desired, and then reach Kailas. The pertaining stanzas are as follows:

"स्वच्छन्दं विहरत्वेषः स्वीयभाष्यं प्रचारयन्
    जीवन्निच्छानुसारेण कैलासं यातु तत्परम् "

Vyasachaliya Sankara Vijaya also says that Vyasa blessed Sankara with a further lease of 16 years.

After Vyasa's departure, Sankara remained for some more time at Kasi and then repaired to Prayaga modern Allahabad, on hearing that one Kumarila Bhatta who was a great exponent, of the Purvamimamsa School of Philosophy, was flourishing there.

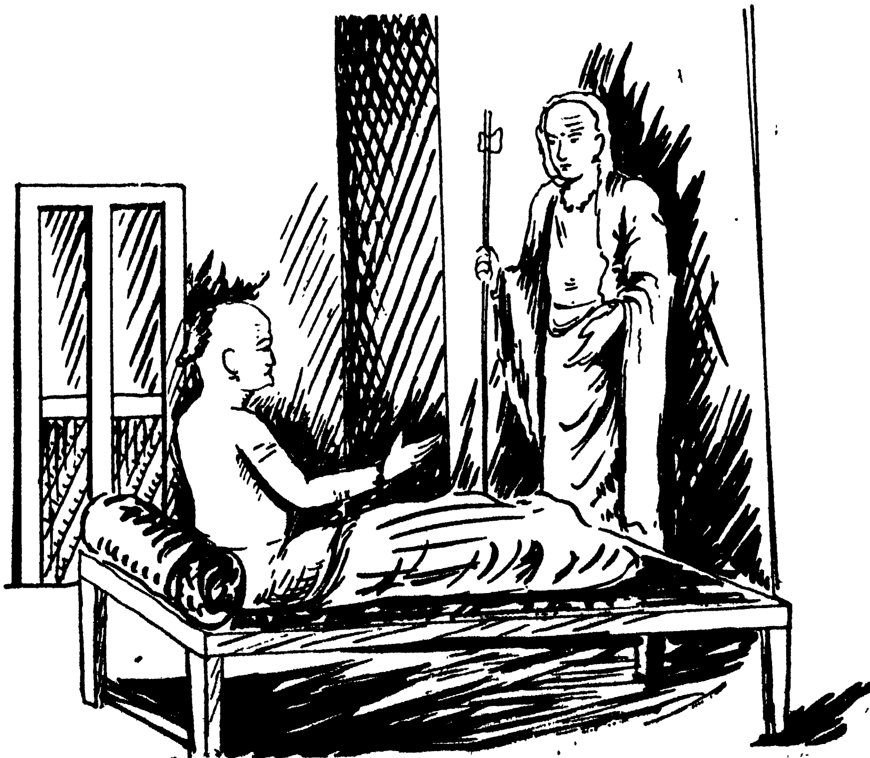
CHAPTER VIII

KUMARILABHATTA AND MANDANAMISRA

As per the instructions of Vyasa, Sri Sankara reached Allahabad where he met Kumarilabhatta. Kumarilabhatta was a great exponent of the Purvimimamsa Doctrine. At that time the Buddhists were prevalent in the country, and they had no faiths in Vedadhyayana and the other rites prescribed by the Vedas. In order to denounce this *avaidika* propaganda of the Buddhists, Kumarilabhatta conceived the idea of learning first the tenets of Buddhism at first hand, from the Buddhists themselves, so as to be able to refute them all the more effectively. Therefore he joined a big Bauddha Vihara, and was learning as a disciple, the tenets of Buddhism under them. While he was thus learning Buddhistic philosopy, naturally, in the Buddhist Vihara there were many monks who used to freely criticize the Vedas during their mutual discussions. And Kumarilabhatta could not bear the derisive and abusive words that were being spoken in the Vihara against the Vedas and he could contain himself only with very great difficulty. This made the Buddhists suspicious about his bonafides, and since by that time, Kumarilabhatta had become an expert in the Buddhistic learning, they thought it was not safe to keep him alive. They, therefore, took him to the topmost storey of a building and from there threw him out. As he fell down, Kumarilabhatta chanted a verse, saying that if the Vedas are true and eternal then he should be saved by their power. Kumarilabhatta was miraculously saved. But though his life was spared, still in one eye a stone pierced and wounded him. Thereupon, he got very angry and began to revile against the Vedas, saying that inspite of his staking his life upon the authority and sanctity of the Vedas, he had been wounded in the eye. At that time an 'asariri' spoke from the heavens, saying that since he had used the expression "if the Vedas were true and eternal", thereby implying a doubt, however remote, on their correctness and authority, he was let off with a slight punishment of being wounded only in the eye. Kumarilabhatta accepted this punish-

ment, and afterwards began to do propaganda for the Purvimimamsa Sutra and the Karma Marga. According to his doctrine there was no need for any 'gnana' or any 'sadhana', or any striving, and it was enough, if men followed correctly the various rituals laid down in the Vedas. He lived for a number of years and was at the end of his days when Sankara came to prominence.

Sankara was on his rounds after leaving Kasi in order to propogate the Advaitic doctrine. While coming to Allahabad he found that Kumarilabhatta was on the point of ending his life by entering the embers of fire, caused by the burning of husks of paddy, technically known as the 'Tushagni.' Sankara asked him the reasons for this great act of self-immolation, and Kumarilabhatta replied that during his life time, he had been a great exponent of 'karma marga' and that it was the first essential tenet of 'karma,' that a man must respect his 'guru' and since he had condemned his 'gurus' viz., the Buddhists, from whom he had learnt many things, he was trying to expiate for these sins, by subjecting himself to this arduous torture. Sankara tried to dissuade him, but finding that Kumarilabhatta was adamant in his resolve, he debated and argued with him, and proved to him, his standpoint that it is the 'gnana marga' that is much more important than 'karma.' Kumarilabhatta was greatly attracted by the arguments of Sri Sankara and was convinced by his Bhashya also. As he himself was about to lay his life, he directed Sankara to have discussion with one Mandanamisra who was also a great scholar of Karmamimamsa school, and convert him to the Advaitic path. He directed Sankara to go to Mahishmati town, where Mandana-

Meeting with Kumarilabhatta

misra lived. After finishing his work with the Acharya, Kumarilabhatta gave up his life.

Sankara, taking leave of Kumarila and followed by his disciples, travelled to Mahishmati town on the banks of river Narbada. This city is now called as Mahadev in the Madhya Pradesh. Madhaveeya Sankara Vijaya says that Mahishmathi is in Vidarbha Desa. The Gujarathi biography of Sri Sankara also agrees with this view. The Chidvilaseeya refers to the abode of Mandana in Kashmir. The Vyasachaliya points out to Magadha as the country of Mandanamisra. Kumarila said to Sankara the following:

"मगधेषु वसन् ममाऽस्ति शिष्यः सतु तस्मै प्रभव-
त्यसंशयम्"

This clearly proves that Mandana lived in Magadha. Mandana was also known as Vishwarupa.

Sankara and his disciples went to the river Narbada and after finishing their bath in the holy river, they made enquiries of certain ladies, who were returning from the river, as to where Mandanamisra lived. Even the common ladies of the town were so well versed in the terminology of philosophy that to this formal enquiry of Sri Sankara, they replied in the following verse:

"स्वतः प्रमाणं परतः प्रमाणं कीराङ्गना यत्र च संगिरन्ते
द्वारस्थनीडान्तरसंनिरुद्धाः जानीहि तन्मण्डनपण्डितौकः"

This verse means that, that, is the house of Mandanamisra, in whose pials even the parrots will be prattling about the technical terms of philosophy like "Swatah Pramana Paratah Pramana" etc. In other words, even parrots in Misra's house were well versed in philosophy, and incidentally even casual ladies of that town, were so well learned that they could reply to a casual query by means of a verse.

Sankara walked into the streets of the City and found the house of Mandanamisra. The door was shut as that was the 'Sraddha' or the annual ceremony of Mandanamisra's father. Mandanamisra had shut the door and was performing the ceremony within his house. Sankara, by his yogic power, got into the house. It so happened that Vyasa and Jaimini were the two brahmins who had been nominated as priests for the 'sraddha' ceremony, and it was just the time when they were being honoured by the sraddha feast.

Mandanmisra was a strict adherent of Karmamimamsa Philosophy, and he had a great dislike for 'gnana marga' and sanyasins. For a Sanyasin to enter upon such an important function as Sraddha ceremony, was something unthinkable to him. He, therefore, flared up in anger and said "कुतो मुण्डी", meaning "From where is this Mundin (Mundin meaning a man with a shaven head, refering to a Sanyasin)?" Sankara replied in a humorous way, "From the head to the neck is he a mundin", meaning that he was fully shaven from head to neck. Jaimini and Vyasa, however, counselled patience to Mandanamisra, and told him that he must feed Sankara also as per the injunctions of the Sastras. Thereupon, Mandanamisra asked Sankara to have his 'bhiksha' there, and dine in his house out of the leaf dedicated in the Sraddha Ceremony to Lord Vishnu. Sankara replied that he had come for 'Vada bhiksha' or for a debate. Mandanamisra agreed to give it, after the Sraddha ceremony was over.

After the 'Sraddha' ceremony was completed, the two great leaders, one of the Karmamimamsaka school and the other of the Advaitic school sat down for debate. The question as to who should decide between them and act as an umpire,

arose, and both agreed that Mandanamisra's wife, Sarasavani should be appointed as the Umpire. She was a great learned woman and finding herself in the position of having to decide between a diacletician of the calibre of Sankara, and her own husband, she conceived a device of judging between them, and declared that she would adorn each of the contestants with a garland, and that, he, whose garland showed signs of fading at the end of the debate, should be deemed to have been defeated. The debate went on for 21 days. On the 18th day, the flowers on the neck of Mandanamisra showed clear signs of fading, and Sarasavani saw that there was no other go but declare her husband as having been defeated. Madanamisra thereupon adopted Sanyasa and got himself initiated by Sri Sankara. Sankara initiated him, and Mandanamisra was known from that time, by the name of 'Sureswaracharya' with which appelation he has become famous to posterity, as one of the foremost disciple and exponents of Advaitic philosophy. Thus, by his conquest of Kumarilabhatta and Mandanamisra, Sankara effectively gave a death blow to the Karmamimamsaka school of Philosophy, and established the supremacy and greatness of the Gnana Marga and the Advaitic school. He set forth on a conquest of Digvijaya after this.

CHAPTER IX

Sankara's Digvijaya

Followed both by his new disciple Sureswaracharya, and his older disciples, Sankara moved southwards. In course of time, the party reached Srisailam Hills in the Kurnool district. On these hills is the sacred shrine of Sri Mallikarjuna and a Swayambhulinga. This shrine is a very famous and powerful one, and till recently it was only with great difficulty that anyone could reach that place. On reaching this beautiful spot, Sankara stayed there for some time along with his disciples, and it was during his stay here that he composed the verses in praise of

Sarasavani—Mandanamisra's wife—witnessing the garland on her husband's neck becoming faded

Mallikarjunaswami in his great work, "Sivanandalahari." It was also during his stay at Srisailam that he sang the praise of Goddess Bhramaramba in his 'Bhramarambashtaka'.

In those days, there lived in those parts, a sect of religious fanatics called the Kapalikas, who believed in human sacrifices, for propitiating Siva in the form of Kapali. During his stay at Srisailam, one day, Sri Sankara was deeply immersed in meditation. At that time, a Kapalika came before him, and looking at his beautiful and youthful face, was filled with joy, because he thought that he had come across the fittest person to be offered as sacrifice to Kapali. He therefore, woke up Sankara from his meditation, and told him that God Kapali would appear to him, if he sacrificed either the head of an emperor or the head of a great sanyasin, and he wanted permission to sacrifice Sankara. Sankara smiled and answered, that so far as he was concerned, he was quite willing to be offered as sacrifice to the God, but that his disciples may create some trouble for him, and if the Kapalika had enough power to get rid of the disciples from his path, Sankara, for his part, would not offer any resistance. The Kapalika agreed to this and brought out a sword in order to sever Sankara's head.

At that time, Padmapada who was protecting his 'guru' with the powers of his spirit, intuitively felt, that his guru was in danger, and atonce uttered certain sacred 'mantras' and came in haste to where Sankara was sitting. The Kapalika was just lifting the sword to cut off the head of Sankara. Immediately Padmapada prayed to Lord Narasimha, and Lord Narasimha appered on the scene in his frightful form of half lion and half man, and tore the Kapalika to pieces. Sankara was overjoyed at this vision of the Lord

Lord Narasimha appeared to save Sri Sankara from Kapalika at Sri Sailam

and in praise of Narasimha composed the Nrihsimhastotra on the spot. Some works also state that Sri Sankara visited Ahobilam and had the 'darshan' of Narasimha during his stay at Srisailam.

After this adventure, Sankara and his disciples went to Gokarna, a sacred place in the west. From there they moved to Harihar in the Mysore territory. Harihar was a Vishnavite stronghold and on reaching that place Sankara wanted to have 'darshan' of the Lord inside the temple. The authorities of the temple, however, refused admission to Sankara who was clad in the robes of a Sanyasin, and who was adorned with 'vibhuti' and 'rudraksha' which are the signs of a Saivite, as the temple was a Vishnavite temple. Sankara was firm in entering the sanctum sanctorum, and taught the authorities of the shrine, that the God inside was the same 'Brahma swarupa' whether we worshiped Him in the form of Vishnu or Siva. After a lot of persuasion, the authorities opened the gates for Sankara to enter, and to their great astonishment, they found the 'murti' inside, had been transformed as half Vishnu and half Siva, thus proving that God is one, however differently we may conceive of him. Even to this day, the deity of the temple is in the same form, of half Vishnu and half Siva.

From Harihara, Sankara and his party reached Mookambi. This was one of the great Saktha centres. Mookambika, the Goddess of this place was in those days said to be a very fierce Goddess. Sankara who was a great Tantrayogi, pacified the ferocity of the Goodess, by establishing the 'Sri Chakra' before the 'akriti' of the deity. From Mookambi Sankara proceeded to a place called Srivali. Here it was that Sankara was asked by a poor brahmin to cure his mute son of his dumbness. Sankara asked some questions of the young lad, whereupon the youngster began not only to speak, but to give glimpses of great spiritual wisdom. This young man also joined Sankara as a disciple and was later known as Hastamalaka.

A view of the Tungabhadra River, with the Sringeri Sankaracharya Mutt in the back ground.

During his travels, Sankara came to the banks of the Tungabhadra, the great tributary of the river Krishna. On the banks of this river there was a beautiful spot called Sringagiri. In this spot, attracted by the charm and the beauty of nature, Sankara thought it fit, to consecrate the Goddess Sarada or Saraswati. It is said that Sankara remained in this place for nearly 12 years, doing only occassional 'yatras'. A manuscript dealing with the Sringeri geneology of Srnkaracharyas published by Dr. Hultz has the following lines pointing to these twelve years of retreat of Sankara at Sringeri.

"संस्थाप्य स्वमठं कृत्वा तुंगभद्रानदीतटे
तत्र स्थित्वा द्वादशाब्दं......."

At Sringeri, Sankara began teaching Advaita and his Bhashyas. A large group of disciples gathered here also, among whom was one Anandagiri. He was a bit dull but he had a great devotion to his preceptor. Since he was not a very

intelligent student, he naturally became the subject of ridicule at the hands of his colleagues. One day Anandagiri came a bit late for the classes on the Bhashya. Sankara instead of starting his discourse at the correct time, waited for Giri to turn up. At that time Padmapada sarcastically remarked that it was all the same whether Giri was present or absent and that the teacher can start the lessons. Sankara inspite of this still waited. Some minutes later, Giri entered the hall singing the praise of his 'Guru' in eight immortal stanzas in the 'Totaka metre'. The stanzas were pregnant with meaning, and couched in a language that still dazzles even great scholars. The whole group of disciples were thunderstruck at this outburst of genius and scholarship on the part of Anandagiri. From that day Anandagiri came to be highly respected and he is known to posterity as the 'Totakacharya', i.e. one who was the master of the Totaka metres. It was during this stay at Sringeri that Sankara ordered Sureswaracharya, to write the Vartikas on the Taittiriya and Brihadaranya Upanishads. Padmapada also contributed his share to Advaitic literature by writing the Panchapadika. Thus the stay at Sringeri was a quiet one, where Sankara added to the literature on the subject and also spent some useful years spreading his doctrine.

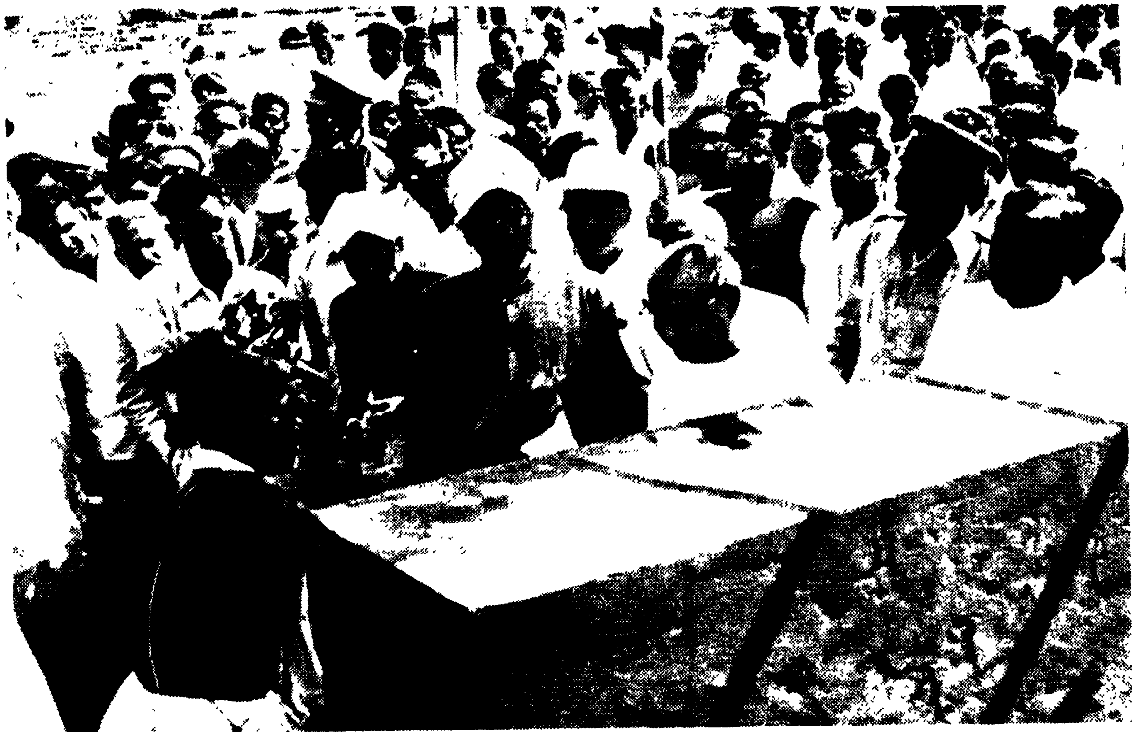
CHAPTER X

The Demise of Aryamba

It was during his stay at Sringeri that one day, Sankara intuitively felt that his mother was nearing her end and was thinking of him. The Vyasachaliya Sankara Vijaya however, states that just after his discussions with Vyasa at Badri, Sri Sankara had to go to Kaladi, for he came to know the approaching end of his mother. However, it is broadly clear from all accounts, that it was during his stay at Sringeri that Sankara's mother met her end. Leaving his disciples at Sringeri, Sankara went to Kaladi accompanied only by Padmapada. When he reached Kaladi, his dying mother Aryamba was overjoyed. Sri Sankara knowing that his mother's end was fast approaching, tried to teach her the tenets of Advaita, and make her feel the sole reality of Brahman. But his mother, who was an ignorant lady, could not grasp this subtle doctrine. Sankara then began to pray to Lord Siva, and in answer to his prayer, the 'Pramadhaganas' of Lord Parameswara appeared on the scene, in order to take his mother to Kailas. Aryamba was afraid and terrified to look at the Siva ganas, clad in elephant skin, and who were bearing the Trisulas in their hands and having serpants on their figures as ornaments. Sankara thereupon prayed to Lord Vishnu in a 'Stotra' which has become famous as the 'Vishnu Bhujanga Stotra.' Lord Vishnu was pleased and sent his 'Dutas' or angels to lead Aryamba to Vaikuntha. They came and took away the soul of Aryamba.

Sankara according to his promise to his mother at the time of taking permission from her to become Sanyasin, desired to perform her last rites according to the injunctions of the sastras.

(to be continued)

వసతిగృహమునకు శ్రీ నిజలింగప్పగారు వేదోక్తముగా శంకునిక్షేపముచేయుట.

శ్రీ సత్యనారాయణరాజుగారు వసతిగృహమునకు శంకునిక్షేపముచేయుట. శ్రీ కమిషనరుగారు ముఖ్యమంత్రికి దాతలను పరిచయముచేయుట.

[illegible]

Printed By [illegible] B. P. Sastry at The [illegible] N. K. Press (Private) Ltd., Vadapalani, Madras - 26